

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

**AVRUPA BORÇ KRİZİNİN AŞILMASINDA OTOMATİK
DENGELEYİCİLERİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin Serdar RAMAZANOĞLU

Sivas

Ekim 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

**AVRUPA BORÇ KRİZİNİN AŞILMASINDA OTOMATİK
DENGELEYİCİLERİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin Serdar RAMAZANOĞLU

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BALIKÇIOĞLU

Sivas

Ekim 2020

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

06.10.2020

Hüseyin Serdar RAMAZANOĞLU

ÖNSÖZ

Eğitim hayatım boyunca bana her türlü desteği sağlayan aileme, tezin yazım sürecinde iş yükümü hafifleterek bana zaman kazandıran sevgili meslektaşlarım Emre ARSLAN ve Arş. Gör. Ömer KÖSE'ye, çalışmamın başından sonuna her aşamasında yer alarak süreci sağlıklı yürütmemde bana yardımcı olan kıymetli dostum Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KAPICIOĞLU'na, tez yolculuğuna birlikte çıktığım hocam Doç. Dr. Halil ÖZEKİCİOĞLU'na, gerek tezimin yazım sürecinde gerekse akademik faaliyetler ve kariyer planlamalarımda bana her türlü maddi ve manevi destek sunan, mesleki tecrübelerini benimle paylaşarak kariyerimle ilgili samimi paylaşımlarda bulunan çok değerli ve kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BALIKÇIOĞLU'na, lisansüstü eğitim süresince bitmeyen sabrı ve desteğiyle her daim yanımda duran sevgili eşim Zeynep Banu ve enerji kaynağım olan sevgili kızlarım Yasemin ile Hilal'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
AVRUPA BORÇ KRİZİ TARİHÇESİ	5
1.1. Avrupa Borç Krizinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	5
1.2. Küresel Finansal Krizin Ortaya Çıkışı	7
1.3. Küresel Finansal Krizin Yayılması ve Avrupa'daki Yansımaları.....	10
1.4. Kriz Sonrası Makroekonomik İstikrarı Sağlamak için Oluşturulan Mekanizmalar.....	11
1.4.1. Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM).....	11
1.4.2. Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF)	12
1.4.3. Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM)	14
1.5. Krizden Etkilenen Ülkeler.....	16
1.5.1. Yunanistan	17
1.5.1.1. Borç Krizine Doğru.....	17
1.5.1.2. Kriz ve Sonrası.....	19
1.5.2. İrlanda	21
1.5.2.1. Borç Krizine Doğru.....	21
1.5.2.2. Kriz ve Sonrası.....	22
1.5.3. Portekiz	24
1.5.3.1. Borç Krizine Doğru.....	24
1.5.3.2. Kriz ve Sonrası.....	26
1.5.4. İspanya	27
1.5.4.1. Borç Krizine Doğru.....	28
1.5.4.2. Kriz ve Sonrası.....	29

1.5.5. İtalya.....	31
1.5.5.1. Borç Krizine Doğru.....	32
1.5.5.2. Kriz ve Sonrası.....	33
1.6. Avrupa Borç Krizi Sonrası	35
İKİNCİ BÖLÜM	39
OTOMATİK DENGELEYİCİLER	39
2.1. Otomatik Dengeleyici Türleri.....	47
2.1.1. Vergiler	47
2.1.1.1. Gelir Vergisi.....	48
2.1.1.1.1. Birey Gelir Vergisi.....	48
2.1.1.1.2. Kurum Gelir Vergisi	49
2.1.1.2. Satış Vergisi	49
2.1.1.3. Emlak Vergisi.....	50
2.1.1.4. Gümrük vergisi.....	51
2.1.2. İşsizlik Sigorta Ödemeleri.....	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	55
AVRUPA BORÇ KRİZİ VE OTOMATİK DENGELEYİCİLER.....	55
3.1. Ülkeler Arası Farklılıklar	57
3.2. Kriz Döneminde Otomatik Dengeleyiciler.....	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	71
MATERYAL METOD	71
SONUÇ	73
KAYNAKÇA	79
EKLER	89
ÖZGEÇMİŞ.....	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AK	: Avrupa Konseyi
BPN	: Banco Portugues de Negocios
BPP	: Banco Privado Portugues
CDS	: Kredi Temerrüt Takası
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
EERP	: Avrupa Ekonomik İyileşme Planı
EFSF	: Avrupa Finansal İstikrar Fonu
EFSM	: Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması
ESM	: Avrupa İstikrar Mekanizması
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IREF	: Finansal İstikrarı Güçlendirme Girişimi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletme
NAMA	: Ulusal Varlık Yönetimi Ajansı
NINJA	: No Income No Job No Asset
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PASOK	: Panhellenik Sosyalist Hareket
PIIGS	: Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan, İspanya

SPV : Özel Amaçlı Kuruluş

TFEU : Avrupa Birliği'nin İşleyişı Hakkında Antlaşma

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. EFSM Fonlarından Faydalanan Ülkeler.....	12
Tablo 2. EFSF Fonlarından Faydalanan Ülkeler.....	13
Tablo 3. Avro Bölgesi Ülkelerin ESM'ye Katkı Payları	15
Tablo 4. ESM Fonlarından Faydalanan Ülkeler	16
Tablo 5. Ortalama Hanehalkı Net Gelirindeki Yüzde Değişimin Ayrışması	62

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Gelir ve İşsizlik İçin Gelir Dengeleme Katsayısının Ayrıştırılması.....	58
Şekil 2. Otomatik Dengeleyiciler (Gelir Şoku)	60
Şekil 3. Otomatik Dengeleyiciler (İşsizlik Şoku)	60
Şekil 4. Otomatik Dengeleyicilerin Piyasa Gelir/Nüfus Etkisi ile Korelasyonu	64
Şekil 5. Otomatik Dengeleyicilerin Piyasa Gelir/Nüfus Etkisi ile Korelasyonu	67

ÖZET

Ekonomi yavaşladığında harcamaları artıran veya vergileri azaltan, yasa koyucuların müdahalesi olmaksızın hükümet bütçelerine yerleştirilmiş mekanizmalar olan otomatik dengeleyiciler, uzun bir süre ihmal edilmiştir. Krize kadar olan yaklaşık 20 yıllık süreçte haklarında az bir çalışma yapılan otomatik dengeleyiciler, küresel finansal krizden sonra tekrar gündeme gelmiştir. Yaşanan krizin ardından, otomatik dengeleyicilerin ekonomik dengenin sağlanmasındaki etkileri daha kapsamlı çalışmalarla ortaya konmaya çalışılmıştır. Otomatik olarak devreye girmeleri nedeniyle çalışmaları için herhangi bir ek müdahale gerektirmeyen otomatik dengeleyiciler, yürürlüğe konmuş politikalara yerleştirilmişlerdir. Ekonomide yaşanan şoklara karşı gelir ve talep dengelemesinin yanı sıra gelir dağılımının dengelenmesinde de kendilerinden faydalanılan otomatik dengeleyiciler, Avrupa Borç Krizi süresince ülkelerin kullandığı mali araçlardan olmuşlardır. Bu çalışmada, Avrupa Borç Krizi süreci incelenmiş ve otomatik dengeleyicilerin borç krizi esnasındaki etkinliği irdelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, otomatik dengeleyicilerin, borç krizi sırasında Avro Bölgesinde yer alan ülkelerin gelir ve taleplerinin dengelenmesi ile gelir dağılımlarında yaşanan bozulmaların azaltılmasında etkili oldukları görülmüştür. Ancak, bu etkilerin ekonomik yapılarındaki farklılıklar nedeniyle ülkeler arasında ciddi farklılıklar gösterebildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Borç Krizi, Avro Bölgesi, Küresel Finansal Kriz, Otomatik Dengeleyiciler

ABSTRACT

Automatic stabilizers, which are mechanisms embedded in government budgets without the intervention of legislators, that increase spending or reduce taxes when the economy slows down, have been neglected for a long time. Automatic stabilizers, about which little work had been done in the 20 years until the crisis, came back to the agenda after the global financial crisis. After the crisis, the effects of automatic stabilizers in achieving economic stability have been tried to be revealed with more comprehensive studies. Automatic stabilizers, which do not require any additional intervention to operate because they are automatically activated, are embedded in the policies that have been enacted. The automatic stabilizers, which have been benefited to stabilize income and demand as well as income distribution against shocks in the economy, were among the fiscal instruments used by countries during the European Debt Crisis. In this study, the European Debt Crisis process and the effectiveness of automatic stabilizers during the debt crisis have been examined. As a result, it has been observed that automatic stabilizers were effective in stabilizing the income and demands of countries in the Euro Area during the debt crisis and reducing the deterioration in income distribution. However, it has been determined that these effects may vary significantly among countries due to differences in their economic structures.

Keywords: European Debt Crisis, Euro Area (Eurozone), Global Financial Crisis, Automatic Stabilizers

GİRİŞ

Küresel piyasalarda ilk olarak Amerika’da 2007 yılı yaz aylarında başlayan ve sonraki yıllarda devam eden mali ve finansal kriz, Büyük Buhran’dan sonra, gelişmiş ekonomileri olumsuz yönde etkileyen en ağır kriz olmuştur. Finansal kriz, ABD’de ortaya çıkmasının ardından, yoğun biçimde birbirine entegre çalışan günümüz küresel finans sistemi üzerinden, hızla diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yayılmıştır. Söz konusu kriz, diğer ülkelerde olduğu gibi Avrupa Birliği içerisinde de borçlanma maliyetlerini artırmış, mali yapısı zayıf olan ülkeleri zor durumda bırakmıştır.

2009 yılına gelindiğinde, Yunanistan’ın kamu borçlarını ödeyemeyeceğini ilan etmesiyle birlikte yaşanan kriz, Avrupa özelinde bir borç krizine dönüşmüştür. Son yıllarda uluslararası kamuoyunda yoğun tartışmalara neden olan borç krizi, Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği için varoluşsal bir tehdit oluşturmuş, hükümetlerin gündeminde önemli bir yer teşkil etmiş ve bu konu üzerine yoğun bir akademik çalışma yapılmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa’da borç krizinin başlaması, üye ülkelerin para birliği altında gerçekleştirdikleri büyük deneyin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir.

Yunanistan’ın sorunları, Avro Bölgesinde bulunan başka ülkelerin de mali tehlikelerle karşı karşıya kalma durumunu ortaya çıkarmıştır. Söz konusu tehlikeler, önemli ölçüde yeniden yapılanma veya hatta borcun temerrüde düşmesi gibi ekonomi politik vakalara ve aynı zamanda krizin mali pozisyonları zayıf olan Portekiz, İtalya, İrlanda ve İspanya gibi ülkelerde ciddi şekilde hissedilmesine neden olmuştur. Avro Bölgesi ülkelerinin birçoğu hem alacaklı hem de borçlu olduğu için, bir ülkede yaşanan herhangi bir temerrüt, esasen komşusu arasında zincirleme bir tepkiye neden olmuştur. Bankaların kredi portföyleri için zararlı olan kredi riski bulaşması, Avrupa bankacılık sisteminin istikrarını olumsuz yönde etkilemiştir. 2010 yılının ilk çeyreğinde borç krizi kötüleştiğinde, borç yüklü beş Avrupa ekonomisinin Kredi Temerrüt Takasları (Credit Default Swap – CDS) belirgin şekilde yükselmiştir. Endişeler yayıldıkça, süreç içerisinde avroda keskin düşüşler görülmüştür.

Özellikle Avro Bölgesinde krizden etkilenen ülkeleri içine düştükleri darboğazdan kurtarmak ve bu ülkelerin ekonomilerini tekrar canlandırmak amacıyla

birlik içerisinde muhtelif fonlar ve mekanizmalar oluşturulmuştur. Söz konusu kuruluşlar ve uluslararası finans kurumları aracılığıyla krizden etkilenen ülkelere, milyarlarca avro kaynak aktarılmıştır. Ancak, aktarılan fonlar için söz konusu ülkelere, ülke ekonomilerinin yapısına ilişkin acı reçeteler istenmiş ve fonlama şartları katı kurallara bağlanmıştır. Finansal destek yanında şart koşulan ve hanehalklarının yaşam kalitesini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen reçeteler, birçok ülke halkı tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu şekildeki yaptırımlardan uzak kalmak isteyen, ancak finansal desteğe de ihtiyaç duyan bazı ülkeler, ekonomilerinin güçlerinin elverdiği ölçüde kendilerine sunulan yardımları spesifik alanlarda kullanmak amacıyla talep ederek genel bir yapısal yükümlülük altına girmekten kaçınmaya çalışmışlardır.

2008 – 2013 dönemini kapsayacak şekilde ciddi durgunluğa ve borç krizi içine düşen Avro Bölgesinin, söz konusu krizi aşmak ve ekonomik dengenin tekrar tesis edilmesini sağlamak amacıyla istifade ettiği enstrümanlardan biri de otomatik dengeleyiciler olmuştur. Ekonominin durgunluğa girdiği durumlarda transfer ödemeleri veya vergi indirimleri yoluyla otomatik olarak ekonomiye enjekte edilen araçlar olan otomatik dengeleyiciler, herhangi bir müdahale söz konusu olmadan otomatik olarak devreye girmektedirler. Otomatik dengeleyiciler, durgunlukların halk üzerindeki etkisini hafifletmeye yardımcı olan, insanlar işlerini kaybettiklerinde veya işverenlerin işletmeleri sıkıntıya düştüğünde ayakta kalmalarına yardımcı olan mekanizmalardır. Otomatik dengeleyiciler, sadece mali zorluklara maruz kalan ailelere yardım edilmesine vesile olmaz, aynı zamanda ekonominin en çok ihtiyaç duyduğu anlarda toplam talebi canlandırmak suretiyle ekonominin genel durumunun düzelmesine de katkıda bulunurlar.

Ekonominin büyüklüğü, açıklığı, derinliği ve işleyişi gibi muhtelif nitelikler, otomatik dengeleyicilerin gücünü etkilemektedir. Bu durum da farklı ülke ve ekonomilerin, karşılaştıkları güçlükler sırasında otomatik dengelemeden istifade derecelerinin farklılaşmasına sebep olmaktadır. Bu özellik, kendisini Avrupa’da yaşanan borç krizi esnasında da göstermiş; Avro Bölgesinde yer alan birçok ülke, krizle mücadele sırasında farklı oranlarda otomatik dengeleme unsurlarından istifade etmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde, Avrupa’da borç krizi öncesinde yaşanan gelişmelere değinilmiş, krizin Avrupa’ya yayılmadan önceki seyrinden bahsedilmiş, krizle mücadele amacıyla kurulan mekanizmalar irdelenmeye çalışılmış, borç krizinin ortaya çıkmasına ve derinleşmesine neden olan ülkelerdeki süreçler izah edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, otomatik dengeleyiciler tanımlanmaya çalışılmış, detaylı olarak ne gibi alanlarda kendilerinden istifade edildiği açıklanmış ve çalışmada üzerinde durulan otomatik dengeleyicilerin literatür içerisinde nerede yer aldıkları anlatılmıştır. Son kısımda ise, Avrupa Borç Krizinin yoğunluğunun azaltılması, dengelenmesi ve aşılmasında otomatik dengeleyicilerin ne derece başarılı oldukları, ülkeler arasında farklılıklar bulunup bulunmadığı aktarılmıştır. Ayrıca, otomatik dengeleyicilerin etkinliğinin, olumlu ya da olumsuz etkileri üzerine değinmeye gayret edilerek bu mekanizmaların sağlıklı çalışmaları için nasıl bir ekonomik ortam olması gerektiği hususları aktarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BORÇ KRİZİ TARİHÇESİ

Büyük Durgunluk olarak da adlandırılan Avrupa Borç Krizi, Avro Bölgesinde özellikle PIIGS (Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya) kısaltması altında gruplanan ülkelerde, yüksek kamu borcu tarafından tetiklenen ekonomik belirsizlik dönemi olarak adlandırılmıştır (Ray 2020: 2).

PIIGS ülkelerinin her biri; “İspanya’da emlak balonu, İrlanda’da emlak balonu ve parçalanmış bankacılık sektörü, Portekiz’de aşırı özel sektör borçlanması, İtalya’da durgun ekonomik büyüme ve kamu borçlanması, Yunanistan’da etkisiz vergi tahsilatı” gibi farklı faktörler nedeniyle krizler yaşamışlar ve avronun hayatta kalması için tehdit oluşturmuşlardır (Ray 2020: 2).

1.1. Avrupa Borç Krizinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Parasal birlik olarak Avrupa Para Birliği 1999 yılında kurulmuştur. Avro Bölgesi olarak da adlandırılan Avrupa Para Birliği’nin ortaya çıkmasıyla birlikte Avrupa Birliği (AB) içerisinde borçlanma maliyetleri azalma sürecine girmiş, bu azalış da Avro Bölgesinde borçlanma temelli ekonomik büyümeyi cazip hale getirmiştir. Ancak, bu durum, parasal birliğe üye ülkelerin kamu borçlarının artmasına da yol açmıştır. Parasal birliğin oluşturulması sürecinde mali birliğin oluşturulamaması ve birlik içindeki birtakım ülkelerin mali disiplinlerinin zayıf olması, söz konusu ülkelere kamu borçlarının diğer birlik üyesi ülkelere nazaran daha fazla artmasına neden olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) başlayan, kısa sürede diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yayılan küresel finansal kriz ile birlikte, küresel sistem üzerindeki risk algısının artması da Avro Bölgesi ülkelerinin borçlanma maliyetlerini yükseltmiştir (Kuzu 2014: 47).

Avrupa Para Birliği içerisinde yer alan ve küresel krizle birlikte artan risk algısından en çok etkilenen ülkelerin başında, zayıf mali yapısıyla Yunanistan öne çıkmıştır. Yaşanan krizle birlikte Yunanistan’ın borçlanma maliyetleri diğer birlik ülkelerine nazaran daha fazla artmış ve bunun sonucunda 2009 yılının son aylarında görev başına gelen hükümet, Yunanistan’ın kamu borçlarını ödeyemeyeceğini ilan etmiştir. Bu durum, birlik içerisinde paniğe neden olmuş ve yatırımcılar açısından

Avro Bölgesi ve AB'nin geleceğine dair soru işaretlerinin oluşmasına neden olmuştur. Risk seviyesindeki artış, yükselme sürecine girerek beraberinde borçlanma maliyetlerinin daha da artmasına sebebiyet vermiştir. Borçlanma maliyetlerindeki artışla birlikte makroekonomik göstergeler açısından görece zayıf konumda bulunan birlik üyesi ülkelerde, borçların geri ödenmeme riski baş göstermiş bu ise kamu borçlarının ilave borçlanma ile fonlanmasını imkânsız hale getirerek Avrupa Borç Krizini ortaya çıkarmıştır (Kuzu 2014: 48).

Avrupa Borç Krizinin kendine has bir kriz olarak öne çıkmasına neden olan en önemli özelliklerinden biri krizin bir parasal birlik alanında ortaya çıkmış olmasıdır. Ancak, parasal birliğin yapılandırılma sürecindeki hatalar ve birlik içerisindeki bazı ülkelerin makroekonomik kırılganlıklara sahip olması, birlik içerisinde ekonomik krizlerin ortaya çıkma ihtimalini artırmıştır.

Avrupa Borç Krizinin ilginç olan özelliklerinden birisi ise parasal birlik içerisinde krizden en çok etkilenen ülkelerde, krizi derinleştiren faktörlerin birbirinden farklılık arz etmesidir. Birlik içerisinde krizden en çok etkilenen PIIGS ülkelerinde, kamu borç krizinin nedenleri her ülkede farklılık göstermiştir.

Küresel Finansal Kriz ile Yunanistan'da yaşanan borç krizi, Avrupa Borç Krizinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olan iki önemli faktördür. 2007 yılında ABD'de konut kredileri piyasasında başlayan, 2008 yılında Lehman Brothers firmasının iflası ile küresel bir boyut kazanan kriz, küresel finans sistemindeki risk algısının artan yönde değişmesine neden olmuştur. Bu durum, Avrupa Para Birliği'nin borçlanma maliyetlerini artırmış, 10 yıllık devlet tahvil faizlerinin yükselmesine neden olmuştur (Ergin 2013a: 6).

ABD'de başlayan kriz sonrası küresel çapta ortaya çıkan finansal istikrarsızlığın reel sektörleri etkilemesi ile ekonomilerde durgunluk ve küçülmeler yaşanmıştır. ABD ve Avrupa ekonomilerinin bağımlılık derecelerinin yüksek olması ve aktarım kanallarının etkin çalışması nedeniyle ABD'de başlayan bankacılık merkezli kriz, hızla Avrupa ekonomisi içerisine sirayet etmiştir. Finansal ve borç krizleri arasında sistematik ilişki bulunması hususlarından ötürü ABD kaynaklı finansal kriz, AB Ekonomik ve Parasal Birliği içerisinde yer alan ülkelerin, yaşanan

krize duyarlılık derecelerinin yüksek olmasına neden olmuştur (Hilsenrath 2010: 1; Kılıç, Bayar 2012: 55).

1.2. Küresel Finansal Krizin Ortaya Çıkışı

2006 yılının başında ABD’de, konut fiyatlarındaki artış ve faiz oranlarındaki düşüşten dolayı konut ipotekleri ciddi oranda artış göstermiş, tüketiciler gelirlerine nazaran yüksek miktarda harcama eğilimine girmişlerdir. ABD’de hanehalklarının kredi piyasaları ve finansal olmayan kuruluşlardan borçlanmalarının GSYİH’e oranı 1994 – 2007 döneminde %118’den %173’e çıkmıştır. Bu durum kredi borçlarına da yansyarak etkisini göstermiş ve hanehalklarının kredi borç oranları 2000 – 2007 döneminde harcanabilir kişisel gelirin %98’inden %136’sına çıkmıştır (Erdönmez 2009: 86). Benzer bir durum AB içerisinde de yaşanmış, düşük faiz oranları Avro Bölgesindeki birçok ülkede, özel ve kamu sektörünün borçlanma maliyetlerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bu durum da emlak pazarlarında balonların oluşmasına yol açmıştır (Ruščáková, Semančíková 2016: 42).

Finansal piyasalardaki likidite 2000 – 2006 yılları arasında sürekli artan bir seyir izlemiştir. Söz konusu likiditenin kârlı operasyonlara dönüştürülmesi bankacılık sisteminin karşılaştığı sorunların başında yer almıştır. Bahse konu kârlı operasyonların başında ise konut kredileri yer almıştır. Bu süreçte bankalar, düzgün bir işi, geliri ya da varlığı olmayan şahıslara dahi kredi vermeye başlamışlardır. Halk arasındaki yaygınlaşmış tabiriyle NINJA (*No income, no job, no asset*) kredileri olarak bilenen bu krediler, varlık fiyatlarının çok hızlı bir şekilde yükselmesine neden olmuştur. Konut fiyatlarının aşırı şişmesine giden bu süreç, bazı konut kredilerinde başlayan geri ödeme sorunları neticesinde banka portföylerinde yer alan hacizli konut sayısının yükselmesine sebebiyet vermiştir. Söz konusu hacizli konutların bankalarca piyasalara arz edilmesi, konut fiyatlarında bir miktar düşüşü beraberinde getirmiştir. Bu durum, halihazırda kredisini ödemeye devam eden bir kısım konut kredisi mükelleflerinin ellerindeki konutların değerinin, kalan kredi ödemelerinin net bugünkü değerinin altında kalmasına yol açmıştır. Bu yüzden, bu durumda olan şahıslar, konutlarının anahtarlarını zarflara koyup (*jungle mail*) bankalara göndermiş ve kredi geri ödemelerinden caymışlardır. Buradaki en can alıcı nokta ise kredi geri ödemelerinin, bankalarca diğer finansal kuruluşlara satılması ve bu konutları teminat olarak alan

sermaye piyasası araçlarının yaygınlığı olmuştur. Bundan dolayıdır ki krizin başlamasıyla birlikte oluşan zararlar, domino taşı etkisi yaparak bir finansal kuruluştan diğerine sıçrayarak genişlemiş ve finansal sistemin temel araçları olan birçok kuruluşun iflas etmesine yol açmıştır (Eroğlu 2010: 34-35).

ABD'deki düşük teminatlı ipoteklerde yaşanan sıkıntılar nedeniyle 2008 yılı, konut piyasasında vuku bulan menfi dalgalanmalar ile başlamıştır. Şubat 2008'de, aylık iş kayıpları son beş yılın en üst seviyesi olan 63.000 sayısına gelmiş, bu sayı Eylül 2008'e gelindiğinde ise 159.000'e ulaşmıştır. Konut piyasasında yaşanan problemlere söz konusu iş kayıpları da eklenince ipotekler çözülmeye başlamış ve teminattan yoksun kalan ipotek kredileri kullanılarak oluşturulan türev ürünler, bankaların finansal tablolarında büyük hasarlara neden olmuştur. Bu süreç Ekim 2008 ayna kadar ABD'den Asya ülkelerine kadar finansal piyasaları etkisi altına almıştır (Topbaş 2009: 56).

Ucuz kredi döneminin sona ermesiyle birlikte ipotek kredisi alanlar daha yüksek aylık ödemelerle karşı karşıya kalmış, bu da borçlarını ödeyemeyen kişiler ile icra yoluyla satışa çıkarılan konut sayılarında büyük bir artışa neden olmuştur. Değişken faizli ipotek kredilerinin faiz oranları mevcut seviyelerinin üstüne çıkmış, söz konusu kredileri alanlar büyük bir sıkıntıyla karşı karşıya kalmışlardır. ABD'de 2006 yılı sonlarında artan hacizler hızlanarak 2007 ve 2008 yıllarında küresel krizin tetikleyici unsurları arasında yer almıştır.

ABD'de finansal piyasalarda 2007 yılının yaz aylarında başlayan problemler, Eylül 2008 ayna gelindiğinde ise küresel boyuta ulaşarak uluslararası finansal krize bürünmüştür. Kredi piyasası işlemleri sekteye uğramış, birçok borsa çökmüş ve firmaların ödeme gücüne düşmeleri tüm uluslararası finans piyasalarını etkiler duruma gelmiştir (Erdönmez 2009: 85).

Eylül 2008 ayından itibaren kriz, büyük yatırım bankası Lehman Brothers'ın iflas etmesiyle birlikte ciddi bir boyut kazanmış, iflas sonrasında ABD vatandaşları iki gün içerisinde yaklaşık 150 milyar doları para piyasalarında tuttukları fonlardan çekmişlerdir.

Finansal kurumlar ve bankaların, ipoteye dayalı menkul kıymetlere yapmış oldukları yatırımdan kaynaklı zararları 453 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. Bu

durumun düzeltilmesi adına merkez bankalarınca bu süreçte olağanüstü miktarda likidite piyasalara akıtılmış, faiz oranlarında indirimle gidilmiştir. Hükümetler de durumun düzeltilmesi adına birçok yardım paketi açıklamak suretiyle sorunun giderilmesine yardımcı olmaya çalışmışlardır. Ekim 2008 ayı itibarıyla ABD'deki finansal kurumların zararı 8 trilyon dolar civarına çıkmıştır. Bunun sonucunda bankacılık sektörü sermayesinin büyük kısmı tükenmiş, kredi akışları da kesilmiştir. Finansal piyasalardaki bu bozulma, büyümenin ana unsurlarından olan tüketici harcamalarının da düşmesine neden olmuştur (Erdönmez 2009: 85).

Yaşanan menfi gelişmeler ABD'de yatırım bankacılığı modelinin sonu olmuş, Avrupa'da büyük ölçekli bir kısım uluslararası bankaların hükümetlerce kurtarılmaya ihtiyacı doğmuştur. Bahse konu süreçte İngiliz bankası Northern Rock ulusallaştırılmıştır. ABD'de olduğu gibi Avrupa'da da kredi daralması yaşanmış, birçok finansal merkezde tahvil ve kredi piyasaları çökmüş, hisse senetlerinin fiyatlarında önemli düşüşler olmuş, ticari tahvil fonlamasında daralmalar görülmüştür.

İlk olarak gelişmiş ülkelerde başlayan kriz, Kasım 2008 ayından itibaren gelişmekte olan ülkeleri de etkisi altına alarak bu ülkelerin borsalarında değer kayıpları yaşanmasına, ulusal para birimlerinin değer kaybetmesine, tahvil ve bonolardaki risk primlerinin yükselmesine, ülkelere giren yabancı sermaye akışları ve banka borçlanmalarının düşmesine neden olmuştur. Hükümetler ve merkez bankaları, hızlı kredi genişlemesi ve aktif fiyatlarında gerçekleşen balonun sebep olduğu sistematik riskleri görememiş ve gerekli önlemlerin alınmasında geç kalmıştır. Finansal sisteme olan güveninin canlanması amacıyla ABD ve Avrupa'da hükümetler ve merkez bankaları eliyle önlemler alınarak hacmi trilyon dolarları bulan kurtarma paketleri uygulamaya alınmıştır.

Özetle yaşanan bu süreçte, uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmelerin en önemli nedenleri olarak; ipotekli konut kredilerinin ödenememesi, risk yönetimindeki başarısızlıklar, bağımsız derecelendirme kuruluşlarının ipotekli konut finansmanının değerlendirilmesine ilişkin yaptıkları yanlışlar, şahıs ve kurumsal borç seviyelerinin yüksek olması, para politikası uygulamaları, uluslararası ticaretteki dengesizlikler gösterilebilir (Erdönmez 2009: 86).

1.3. Küresel Finansal Krizin Yayılması ve Avrupa'daki Yansımaları

ABD'de kritik konumda yer alan büyük ölçekli bankaların iflası sonrasında kredi arz oranlarının düşürülmesi neticesinde üretim ve milli gelir düzeyi düşmüş, ABD ekonomisi ile sıkı bir entegrasyonu bulunan Avrupa ülkeleri de bundan etkilenmiş ve kıta ile ABD arasında yapılan dış ticaret işlemleri oldukça azalmıştır. Bu durum, Avrupa'da diğer finansal alanlara da etki etmiş, borsalar olumsuz yönde etkilenmiş; likidite sıkıntıları, cari işlemler açıkları ve yüksek kamu borçlarının da etkisiyle Avrupa bir borç krizi içine sürüklenmiştir (Erarslan 2014: 91)

AB üyesi ülkelerin ekonomik olarak önemli derecede birbirlerine bağımlı olmaları ve birçok ekonomi politikasının uluslar üstü seviyede belirlenip yönetilmesi, krizin daha da derin bir hal almasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra aşırı borçluluk hali, bütçe açıkları gibi makroekonomik problemlerin yanında AB'nin yapısal sorunları da krizin büyümesinde ayrıca etkili olmuştur. Kriz, birlik üyesi ülkelerde farklı şekillerde kendisini göstermiştir. AB içerisinde krizden en çok etkilenen PIIGS ülkelerinden Yunanistan'da kriz, kendisini ağırlıkla kamu sektörü kaynaklı olarak gösterirken, İrlanda'da emlak ve bankacılık sektörü, Portekiz'de cari açık yüksekliği, İspanya'da iç ve dış talep yetersizliğinden kaynaklı iktisadi faaliyetlerde duraksama ve yüksek işsizlik olarak göstermiştir (Politik Akademi, 2014).

Gerçekten de kriz öncesinde AB içerisinde merkez – çevre ilişkisi çerçevesinde ifade edilebilecek olan bir durum yaşandığı görülebilmektedir (Ağören 2015: 68). Bu duruma göre kriz öncesinde AB'de istikrarlı bir ekonomik yapıya sahip ve cari fazla veren ülkeler (merkez ülkeleri) ile bunun aksi şekilde cari açığı süratle yükselen ve aşırı borçlanan ülkeler (çevre ülkeleri) bulunmaktadır. AB'nin genel ve finansal yapısına uyum sağlayan ve bu sistemin sürdürülmesinde önemli rol oynayan merkez ülkeleri ile ortak politikalara yeterince uyum gösteremeyen çevre ülkeleri arasındaki ekonomik dengesizlik rekabet gücünün de etkisiyle daha da artmıştır.

Çevre ülkelerdeki kamu borçları ve bütçe açıkları, yüksek gelirli merkez ülkelerden transfer edilen sermaye ve fonlarla finanse edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu durum, borçlanmaya dayalı yatırım ve tüketim harcamalarındaki artışa neden olmuştur. Aynı dönemde, uluslararası finans sisteminde yer alan bankaların da krizden

olumsuz etkilenmesi nedeniyle piyasalarda likidite sıkıntısı yaşanmaya başlamış; bu durum da özellikle Avro Bölgesi içinde yer alan ülkelerin gelirlerinde azalmaya, borç stoklarının yükselmesi ve ödenememesi gibi sorunların artmasına, ekonomik büyüme sürecinin sona ermesine neden olmuştur (Ağören 2015: 68).

1.4. Kriz Sonrası Makroekonomik İstikrarı Sağlamak için Oluşturulan Mekanizmalar

AB, kuruluşundan bu yana karşılaştığı en büyük borç krizinin olumsuz etkilerinden ağır biçimde etkilenen üyelerinin karşı karşıya kalmış oldukları ekonomik ve finansal açmazları, sağlıklı biçimde atlatılabilmeleri ve tekrar finansal istikrara kavuşabilmelerini temin etmek amacıyla bünyesinde farklı adlar altında fon ve mekanizmalar oluşturmuştur. Bu kapsamda, küresel krizden etkilenen ve AB'den yardım talebinde bulunan ülkelerin zor durumdan çıkmalarını sağlayabilmek amacıyla Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (European Financial Stabilisation Mechanism – EFSM), Avrupa Finansal İstikrar Fonu (European Financial Stabilisation Facility – EFSF) ve Avrupa İstikrar Mekanizması (European Stability Mechanism – ESM) oluşturulmuştur (Scheubel, Stracca 2019: 3).

1.4.1. Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM)

Egemen borç krizi ilk olarak Kasım 2009'da Yunanistan'da ortaya çıkmıştır. Kriz öncesinde Yunanistan'da var olan makroekonomik bozulmalar ve yetersiz seviyedeki yapısal reformlar, Yunanistan'ın krizin şoklarını önleme yeteneğini olumsuz yönde etkilemiştir. Yunanistan'ın bütçe açığı, kamu finansmanı istatistiklerinin yanlış raporlanması nedeniyle öngörülenden fazla (% 12,7) gerçekleşmiştir. AB üyesi hükümetler, Mart 2010 ayına kadar Yunanistan ekonomisinin kurtarılması için herhangi bir tepki vermemiştir. Sonuç olarak, Yunanistan'ın mali krizi derinleşmiş ve kamu borcu sürdürülemez hale gelmiştir. Avrupa Konseyi (AK)'nin, Mart 2010'da gerçekleştirdiği toplantının ardından Avro Bölgesi üyeleri, % 5 faiz oranıyla kredi vermeye karar vermişlerdir. 2 Mayıs 2010'da Avro Bölgesi üyesi ülkeler, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin ortak desteği ile 30 milyar avro stand-by anlaşmasıyla kurtarma paketini 80 milyar avroya çıkarmıştır. Ancak, avroya yönelik spekülasyon saldırıları devam etmiş ve Avrupalı maliye bakanları kısa süre sonra (9 Mayıs) Avro Bölgesini istikrara kavuşturmak için kapsamlı bir paket

kabul etmek üzere bir kez daha olağanüstü toplanmışlardır. Toplantının ardından, üye ülkelere zorluklarla mücadelede mali yardım sağlamak amacıyla toplam 500 milyar avro bütçeli EFSM ve EFSF oluşturulmuştur (Yurtsever 2011: 689-690).

Faaliyetlerini 10 Mayıs 2010 tarihinden beri sürdürmekte olan EFSM, finansal piyasalardan toplanan ve AK tarafından AB bütçesini teminat olarak kullanan fonlara dayalı bir acil durum finansman programı olarak kurulmuştur. EFSM, AK'nın gözetimi altında çalışmakta ve AB üyesi ülkelere ekonomik sıkıntılarla karşılaştığı zamanlarda mali yardım sağlamak suretiyle Avrupa'daki finansal istikrarı korumayı amaçlamaktadır. 28 Avrupa Birliği üyesi tarafından desteklenen Komisyon fonu, 60 milyar avroya kadar çıkma yetkisine sahiptir. EFSM, Fitch, Moody's ve Standard & Poor's tarafından AAA olarak derecelendirilmiştir (European Financial Stabilisation Mechanism, 2020).

Avro Bölgesi ile kararlaştırılan programlar kapsamında, EFSM'nin, İrlanda'ya 2010 – 2013 yılları arasında 22,4 milyar avro, Portekiz'e 2011 – 2014 yılları arasında 26 milyar avro kredi sağlaması planlanmıştır. EFSM aracılığıyla şu ana kadar toplam 46,8 milyar avro kredi kullanılmıştır (European Financial Stabilisation Mechanism, 2020). Aşağıdaki tabloda EFSM tarafından sağlanan fonlardan istifade eden ülkeler gösterilmiştir.

Tablo 1. EFSM Fonlarından Faydalanan Ülkeler

AB Üyesi	Zaman Dilimi	EFSM (Milyar Avro)
İrlanda	Kasım 2010-Aralık 2013	22.5
Portekiz	Mayıs 2011-Haziran 2014	24.3 (25.6 içinden)
Toplam Ödeme	Kasım 2008-Ağustos 2018	46.8

Kaynak: (European Union, 2020)

1.4.2. Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF)

EFSF, sermaye piyasalarından fon toplamak için kurulmuş, minimum sermayeleştirme özelliğine sahip geçici kredi destekli bir Özel Amaçlı Kuruluş'tur (Special Purpose Vehicle – SPV) (Olivares-Caminal 2011: 169). EFSF, AB adına piyasalardan kredi temin ederek ihtiyaç duyan ülkelere söz konusu kredileri aktaracak şekilde tasarlanmıştır. Finansal yardımda bulunulacak ülkelere aktarılabilecek fon için tahvil ve benzeri araçların ihraç edilmesi, birincil ve ikincil tahvil piyasalarına

müdahale edilmesi, ihtiyati programlara dayalı faaliyetlerde bulunulması ve borç verilen ülkelerin finans kurumlarına sermaye desteği sağlanması, EFSF'nin faaliyet alanları olarak belirlenmiştir (Şeren Güler, Çamlıca 2013: 310-311). Kriz Avro Bölgesi 'çevre' ülkelerine (Yunanistan, İrlanda ve Portekiz) yayılırken EFSF, EFSM ile birlikte Avro Bölgesinde finansal sıkıntıdan kaçınmak için yeni mekanizmalar olarak tanıtılmıştır (Yurtsever 2011: 690). EFSF, ikili kredilerle başlatılan karşılıklı finansal yardım mekanizmalarının bir araya getirilmesi amacıyla büyük ölçüde bir sigorta mekanizması içinde düzenlenmiş ve hükümetler arası garantilere dayanan bir süreç olarak başlatılmıştır. EFSF, krizlerden etkilenen üye ülkelere yardımcı olmak amacıyla kalıcı olarak oluşturulması planlanan ESM'ye geçiş öncesinde geçici bir fon olarak planlanmıştır (Vallée 2014: 53).

Lüksemburg'da 7 Haziran 2010 tarihinde faaliyete geçen EFSF ile borç problemleriyle baş etmek zorunda kalan Avro Bölgesindeki ülkelere geçici mali destek sağlanması ve birlik içerisindeki finansal istikrarın sürdürülmesi amaçlanmıştır (Ağören 2015: 109-110). EFSF 440 milyar avroya kadar borçlanma yetkisine sahiptir. Fonun 440 milyar avroluk borç verme kapasitesi, finansal güvenlik ağı elde etmek için EFSM'den 60 milyar avroya kadar, IMF'den de 250 milyar avroya kadar alınabilecek olan kredilerle birleştirilerek toplamda 750 milyar avroya kadar çıkartılabilir. Günümüze kadar EFSF üzerinden Yunanistan, İrlanda ve Portekiz'e toplamda 175,3 milyar avroluk kredi desteği sağlanmıştır (European Stability Mechanism, 2020). Aşağıdaki tabloda EFSF tarafından sağlanan fonlardan istifade eden ülkeler gösterilmiştir.

Tablo 2. EFSF Fonlarından Faydalanan Ülkeler

AB Üyesi	Zaman Dilimi	EFSM (Milyar Avro)
Yunanistan	Mayıs 2010-Haziran 2015	130.9 (144.6 içinden)
İrlanda	Kasım 2010-Aralık 2013	18.4
Portekiz	Mayıs 2011-Haziran 2014	26
Toplam Ödeme	Kasım 2008-Ağustos 2018	175.3

Kaynak: (ESM, 2020)

2010 yılında geçici bir araç olarak kurulan EFSF, ESM'nin kurulmasının ardından yeni yardım programlarına girmemiştir. Ancak, borcunu yönetmek için tahvil piyasasında aktif olmaya devam etmektedir (European Stability Mechanism, 2020)

1.4.3. Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM)

EFSM ve EFSF gibi geçici mekanizmalarla, ortaya çıkan risklerin sağlıklı biçimde bertaraf edilmesinin zor oluşu, tüm üye ülkelerin katılımıyla kalıcı olarak kurulacak ve EFSM ile EFSF'nin yerini alacak yeni bir mekanizmanın kuruluşunu elzem kılmıştır. 16 Aralık 2010 tarihinde AK, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (Treaty on the Functioning of the European Union – TFEU) 136. maddesinde, ESM'ye yasal meşruiyetini sağlayacak bir değişiklik yapmıştır. Maddede değişiklik yapılmış ve maddeye: “Para birimi avro olan üye ülkeler, Avro Bölgesinin istikrarını korumak için bir istikrar mekanizması kurabilirler. Mekanizma kapsamında gerekli olan her türlü mali yardımın verilmesi katı koşullara tabi olacaktır” ibaresi eklenmiştir (Şeren Güler, Çamlıca 2013: 313-315).

Bu doğrultuda, 24 – 25 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirilen Zirve’de avronun istikrarını amaçlayan ESM'nin oluşturulması için uzlaşma sağlanmış ve Avro Bölgesi ülkelerindeki onay süreçlerinin tamamlanmasının ardından ESM, 27 Eylül 2012 tarihinde resmen kurulmuştur. ESM, EFSF'nin gerçekleştirdiği tüm faaliyetleri bünyesinde barındırmakla birlikte onu EFSF'den ayıran temel fark, kullanılan finansal araçlar ve faaliyet alanlarından ziyade ESM'nin sahip olduğu mali destek kapasitesinde ortaya çıkmakta olup ESM'nin kredi verme yetkisi 500 milyar avro olarak belirlenmiştir (Şeren Güler, Çamlıca 2013: 316-317). Acil krediler sağlayan ESM'ye, selefi EFSF ile birlikte toplam 700 milyar avro borç verme imkanı sağlanmıştır. Ödenmiş sermayesi 80 milyar avrodan fazla olan ESM, EFSF ile birlikte borç krizi süresince avroyu bir arada tutmaya yardımcı olmuş ve Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ne borç para aktarmıştır. Bu yardım sayesinde söz konusu ülkelerin avrodan ayrılmasının önüne geçilmiştir (European Stability Mechanism, 2020). Avro Bölgesi ülkelerinin ESM anlaşmasını takiben ödemek zorunda olduğu kısım aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Avro Bölgesi Ülkelerin ESM'ye Katkı Payları

ESM Üye Ülke	Katılım Yüzdesi	Ödenmiş Sermaye*	Hisse Miktarı	Sermaye Katılma Taahhüdü*	Nominal GSYİH 2010*
Almanya	271.464	2.171.711	1.900.248	190.024,80	3.315.643
Fransa	203.859	16.308,70	1.427.013	142.701,30	2.582.527
İtalya	179.137	14.331	1.253.959	125.395,90	2.055.114
İspanya	119.037	9.523	833.259	83.325,90	1.409.946
Hollanda	57.170	4.573,60	400.19	40.019	783.293
Belçika	34.771	2.781,70	243.397	24.339,70	465.676
Yunanistan	28.167	2.253,40	197.169	19.716,90	305.415
Avusturya	27.834	2.226,70	194.838	19.483,80	376.841
Portekiz	25.092	2.007,40	175.644	17.564,40	229.336
Finlandiya	17.974	1.437,90	125.818	12.581,80	239.232
İrlanda	15.922	1.273,80	111.454	11.145,40	204.261
Slovakya	0.8240	659,2	57.68	5.768	86.262
Slovenya	0.4276	342,1	29.932	2.993,20	46.442
Lüksemburg	0.2504	200,3	17.528	1.752,80	52.433
GKRY	0.1962	157	13.734	1.373,40	22.752
Estonya	0.1860	148,8	13.Şub	1.302	19.22
Malta	0.0731	58,5	5.117	511,7	7.801
Toplam	100.0	80	7.000.000	700	12.202.194

* milyon avro, Kaynak: (ESM, 2020)

Merkezi Lüksemburg'da bulunan ve uluslararası hukuk kapsamında faaliyet gösteren bir hükümetler arası kuruluş olan ESM'nin, Avro Bölgesinde ihtiyaç duyulacak tüm yeni kurtarma işlemlerini üstleneceği belirtilmiştir. ESM üyesi ülkeler, finansal güçlük yaşamaları veya mali sektörlerinin yeniden sermayelendirilmesine ihtiyaç duymaları halinde yardım talebinde bulunabileceklerdir. Söz konusu ülkelerin faydalanacakları yardım öncesinde, finansal istikrarı sağlamak için yapılması gereken reformlar veya mali konsolidasyon programlarını gösteren bir Mutabakat Zaptı imzalamaları ve Avrupa Mali Sözleşmesi'ni onaylamış olmaları şart koşulmuştur.

ESM kurtarma için başka bir ön koşul, üye devletin Avrupa Mali Sözleşmesi'ni onaylamış olması gerektiğidir. ESM desteğine başvururken, bahse konu ülkenin, hangi destek programından faydalanması gerektiğine karar vermek için Troika (Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası “ECB” ve IMF) tarafından ilgili tüm finansal istikrar konularının analiz edilip değerlendirilmesi kayda alınmıştır. Günümüze kadar ESM üzerinden Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve İspanya’ya toplamda 136,3 milyar avroluk kredi desteği sağlanmıştır (European Stability Mechanism, 2020). Aşağıdaki tabloda ESM tarafından sağlanan fonlardan istifade eden ülkeler gösterilmiştir.

Tablo 4. ESM Fonlarından Faydalanan Ülkeler

AB Üyesi	Zaman Dilimi	EFSM (Milyar Avro)
Yunanistan	Ağustos 2015-Ağustos 2018	61.9
GKRY	Mayıs 2013-Mart 2016	9
İspanya	Temmuz 2012-Aralık 2013	41.3 (100 içinden)
Toplam Ödeme	Kasım 2008-Ağustos 2018	175.3

Kaynak: (ESM, 2020)

1.5. Krizden Etkilenen Ülkeler

1929 Büyük Buhranından sonraki en derin kriz olarak adlandırılan küresel kriz, önce ABD’de ortaya çıkmış ve kısa bir zaman dilimi içerisinde küresel bir boyut kazanarak birçok ülkeyi etkileyen finansal bir krize dönüşmüştür. 2008’de derinleşmek suretiyle etkisini artıran krizin ülke ekonomilerinde yol açtığı tahribatlar daha tam anlamıyla onarılamamışken 2009’da Yunanistan’da kamu maliyesi alanında yaşanan ciddi sorunlar, bir anda gözlerin AB’ye çevrilmesine neden olmuştur.

Yunanistan’ın karşı karşıya kaldığı kriz, 2010’da daha da derinleşmiş ve başka Avro Bölgesi ülkelerine de yayılmıştır. Yunanistan’dan sonra İrlanda, Portekiz ve İspanya da sırasıyla krizden ciddi anlamda etkilenmişler ve ödemeler dengesi kriziyle karşı karşıya kalmışlardır. Söz konusu ülkeler kadar ciddi biçimde krizden etkilenmese de İtalya, bu süreçte riskli ülke statüsüne düşmüş, borç krizi yaşamamış olmasına karşın uluslararası piyasalarda yer alan yatırımcılar tarafından krizi derin

olarak hisseden ülkelerle aynı muameleye maruz kalmıştır (Akçay 2013: 115; Guerreiro 2014: 56).

Bu bölümde, ABD’de başlamasını müteakip küresel çapta birçok ülkeyi etkisi altına alan ve AB içerisinde borç krizine dönüşen küresel kriz ele alınıp Avro Bölgesinde en fazla etkilenen PIIGS ülkelerinin borç krizi esnasında karşı karşıya kaldığı süreçleri irdelleyerek AB’de yaşanan borç krizinin daha sağlıklı biçimde anlaşılması için açıklamalar yapılmıştır.

1.5.1. Yunanistan

Yunanistan'ın borç krizi, ağır hükümet harcamalarından ve küresel ekonomik büyümedeki yavaşlama nedeniyle yıllar boyunca artan sorunlardan kaynaklanmıştır. Yunanistan, 1 Ocak 1981'de Avrupa Birliği'nin 10. üyesi olduğunda, ülke ekonomisi ve finansı iyi durumda bulunmaktaydı. Borçlarının GSYİH'ye oranı % 28, bütçe açığının GSYİH'ye oranı ise % 3'ün altındaydı. Ancak bu durum, sonraki 30 yıl boyunca savurganlık ve aşırı harcamalar nedeniyle önemli ölçüde kötüleşerek açıkların ve borç seviyelerinin şişmesine neden olmuştur (Picardo 2020: 1).

1.5.1.1. Borç Krizine Doğru

Andreas Papandreou'nun 1974 yılında kurduğu Panhellenik Sosyalist Hareket (PASOK) partisi, Ekim 1981'de iktidara gelmiştir. PASOK, bundan sonraki otuz yıl boyunca 1974'te kurulan Yeni Demokrasi Partisi ile iktidarda yer değiştirmiştir. Her iki parti de seçmenleri memnun etmek amacıyla savurgan ekonomik politikalar izleyerek verimsiz ve korumacı bir ekonomi yaratmışlardır (Picardo 2020: 3).

Hükümetler, ülkeyi sürdürülemez bir mali yola sevk etmiş, performans ve verimlilik gibi faktörlere dayandırmak yerine her yıl kamu sektöründe çalışanların maaşları otomatik olarak arttırılmıştır. Emeklilik yaşları erkek ve kadınlar için düşük tutularak diğer AB ülkelerine göre erken emeklilik imkânı sağlanmıştır. Ayrıca, Yunan işçilerine 13. ve 14. ay ödemeleri yapılarak işçilerin tatil giderlerine yardımcı olunmuştur (Picardo 2020: 3).

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) on iki üye ülkesi, AB'yi kuran Maastricht Antlaşması'nı 1992 yılında imzalayarak ortak bir dış politika ve adli işbirliğinin yanı sıra, avronun önünü açan Ekonomik ve Parasal Birlik'i de

başlatmıştır. Yunanistan da tek para biriminin benimsenmesinin planlandığı ve mali yakınsama kriterleri ortaya konduğu bu süreçte yer almıştır. 1999 yılına gelindiğinde avro, on bir AB ülkesinde muhasebe para birimi olarak tanıtılmıştır. Yunanistan, mali kriterleri (Enflasyonun % 1,5'un, bütçe açığının % 3'ün, borcun GSYİH'ye oranının % 60'ın altında olması gerekliliğini ifade eden Maastricht Anlaşması kriterleri) karşılamadığı için ilk etapta avroyu kabul edememiştir (Council on Foreign Relations, 2019).

Düşük verimlilik, rekabetçiliğin aşınması ve vergi kaçakçılığının bir sonucu olarak, hükümetler borçlanmayı ana enstrümanlardan biri haline getirmek zorunda kalmıştır. Yunan tahvil getirilerinin ve faiz oranlarının, Almanya gibi güçlü AB üyelerinkine yakınsamaya bağlı olarak azalması nedeniyle ülkenin Ocak 2001'de Avro Bölgesine kabul edilmesi ve avroyu kullanıma sokması, hükümetlerin borç almasını çok daha kolay hale getirmiştir. 10 yıllık Yunan ve Alman hükümet tahvilleri arasındaki getirinin 1998'de 600 baz puandan 2001'de 50 baz puana düşmesi bu hususa örnek olarak gösterilebilir. Bu gelişmeler, Yunan ekonomisinin canlanmasını ve gerçek GSYİH büyümesinin yılda ortalama % 3,9 şeklinde gerçekleşmesini sağlamıştır. 2001 ile 2008 yılları arasında Yunanistan, Avro Bölgesinde İrlanda'dan sonra en hızlı büyüyen ikinci ekonomi olmuştur (Picardo 2020: 3-4).

Yunanistan, 2004 Yaz Olimpiyatları için 9 milyar avroyu aşan borçlanmaya gitmiştir. Bu durum da kamu borçlanmasının % 6,1 oranında daha fazla artmasına, borcun GSYİH'ye oranının ise % 110,6 seviyesine çıkmasına neden olmuştur. Yunanistan'ın sürdürülemez finansmanı, AK'yı ülkeyi 2005 yılında mali izleme altına almaya yönlendirmiştir (Council on Foreign Relations, 2019).

Yunanistan'ın küresel kriz öncesinde karşılaştığı büyüme, artan açıklar ve gelişen borç yüküyle birlikte gerçekleşmiştir. Kriz öncesinde ülkedeki kişi başına düşen yıllık gelir, AB ortalamasının yaklaşık % 89'una tekabül etmektedir. AB'nin eski üyeleri (AB/15) içerisinde Portekiz'in ardından en düşük gelirli ülke konumundadır. AB'nin eski üyeleri arasındaki konumu bu şekilde olmakla birlikte, Yunanistan'ın AB'ye tam üyeliğini gerçekleştirdiği tarihten sonraki süreçte bakıldığında ülkenin, diğer ülkelere nazaran en fazla zenginleşen ve yaşam standardı en çok artan ülkelerin başında olduğu görülebilecektir. Avro Bölgesinin ortalamaları

baz alındığında, 2000 – 2009 yılları arasında Yunanistan'ın gelir açığı % 25'ten % 10'a kadar inmiştir. Benzer şekilde, Yunanistan'ın AB'ye tam üyelik için başvurduğu dönemdeki kişi başına geliri 12.000 dolar civarındayken borç krizi öncesinde 30.000 dolar seviyelerine kadar yükselmiştir. Bu da Yunanistan'ı, AB üyelik sürecinin başından itibaren net yararlanıcı ülke konumuna sokmuştur. Yunanistan İspanya'nın ardından, AB'nin yapısal fonları ile mali yardımlarından en fazla yararlanan ülke olmuştur (Akçay 2013: 118).

1.5.1.2. Kriz ve Sonrası

Yunanistan'ın borç krizi, 2008 ve 2018 yılları arasında Yunanistan'ın AB'ye borçlu olduğu sıkıntılı dönemi ifade etmektedir. Borç krizi süreci asıl olarak 2010 yılında Yunanistan'ın, borcunu temerrüde düşürebileceğini deklare etmesi sonrasında başlamıştır. Süreç boyunca AB, temerrütten kaçınmak için Yunanistan'a ödeme yapmaya devam edecek kadar borç vermeyi sürdürmüştür.

2009 yılında Yunanistan'ın bütçe açığı, GSYİH'nin % 15'ini aşmış durumda bulunmaktaydı. Temerrüt korkusu 10 yıl vadeli tahvilin spreadlerini genişletmiş ve sonuçta Yunanistan'ın tahvil piyasasının çökmesine yol açmıştır. Bu durum, Yunanistan'ın daha fazla borç geri ödeme yükümlülüklerini finanse etme kabiliyetini kaybettiği anlamına gelmekteydi. AB liderleri bir çözüm üzerinde mutabakata varmaya çalıştılar. Yunanistan, AB'den borçların bir kısmını affetmesini istemiş, ancak AB Yunanistan'ın masrafsız bir şekilde bu süreçten sıyrılmasını istememiştir.

AB ve IMF kemer sıkma tedbirleri karşılığında 240 milyar avro acil durum fonu sağlamıştır. Söz konusu krediler, Yunanistan'ın mevcut borcunun faizini ödemeye ve bankaları aktif tutmaya yeterli gelmekteydi. AB'nin bir kurtarma fonu sağlayarak üyesinin arkasında durmaktan başka seçeneği bulunmamaktaydı. Aksi takdirde yaşanan süreç, Yunanistan'ın ya Avro Bölgesinden ayrılmasına ya da temerrüde düşmesine sebep olacaktı. Kemer sıkma önlemleri, Katma Değer Vergisi (KDV) ve kurumlar vergisi oranlarının artırılmasını gerektirdiği için Yunanistan vergi boşluklarını kapatmak zorunda kalmıştır. Malların maliyetini düşürmek ve ihracatı artırmak için ücretleri düşürmüştür. Ayrıca Yunanistan, elektrik dağıtımı gibi devlete ait birçok işletmeyi özelleştirmek zorunda kalmıştır. Bu durum, sosyalist partilerin ve sendikaların gücünü sınırlamıştır (Amadeo, Boyle 2020: 1-4).

AB liderleri ve kredi derecelendirme kuruluşları, Yunanistan'ın eski borcu ödemek için yeni borcu kullanmayacağından emin olmak istedikleri için bu kadar sert tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Portekiz, İrlanda, Çek Cumhuriyeti, İspanya, Polonya ve Almanya zaten kendi ekonomilerini güçlendirmek için kemer sıkma önlemleri almıştı. Kurtarma için ödeme yaptıkları Yunanistan'ın da kendi örneklerini takip etmesini istemişlerdir (Amadeo, Boyle 2020: 3).

Krizle birlikte Yunanistan'a en fazla kredi veren Almanya ve bankacılar, kemer sıkma önlemlerini savunmuşlar ve bu önlemlerin Yunanistan'ın küresel pazardaki karşılaştırmalı avantajını artıracığına inanmışlardır. Yunanistan, finansal istatistiklerini ve raporlamasını modernize etmek zorunda kalmış ve ticaret engellerini azaltarak ihracatını artırmıştır.

En önemli tedbirlerin başında da Yunanistan'ın emeklilik sisteminin reformize edilmesi hususu bulunmaktadır. Emeklilik ödemeleri GSYİH'nin % 17,5'ine tekabül etmekteydi ve kemer sıkma önlemleri gereğince GSYİH'nin % 1'i kadar azaltılması gerekiyordu. Ayrıca, çalışanlardan kesilen emeklilik katkı payının artması ve erken emekliliğin sınırlandırılması gerekmektedir (Amadeo, Boyle 2020: 3-4).

Yunanistan'ın kamu borcu üçe katlanmış ve ülkenin mali yapısına ilişkin AB'ye yanıltıcı bilgiler aktarmasının ortaya çıkmasıyla Yunanistan'ın kredi derecesi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarınca düşürülmüştür. Bu husus, ülkenin borçlanma maliyetlerinin daha da yükselmesine neden olmuştur (Akçay 2013: 148).

Kemer sıkma önlemleri, hükümeti harcamaları azaltmaya ve vergileri artırmaya zorlamış, bu da GSYİH'nin % 40'ına denk gelen 72 milyar avroya mal olmuştur. Sonuç olarak, Yunan ekonomisi % 25 küçülmüş ve küçülmenin etkisiyle borcu geri ödemek için gereken vergi gelirlerinde azalma yaşanmıştır. İşsizlik % 25'e yükselirken genç işsizlerin oranı ise % 50'ye kadar çıkmıştır.

Zamanla toparlanmaya başlayan Yunanistan ekonomisi, 2017'de % 0,8 bütçe fazlası vermiş, ekonomisi % 1,4 büyümüştür. Buna mukabil, işsizlik hala % 22 seviyelerinde kalmıştır. Nüfusun üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 2017 yılında borçların GSYİH'ye oranı % 182 olmuştur. Yunanistan hükümeti kendisinden beklenenleri mümkün mertebe yerine getirmeye çalışmış, ancak 2017'ye kadar bitmeyen bir durgunlukla karşı karşıya kalmasından ötürü de eleştirilmiştir.

Borç krizinin 2010 yılında başlamasından bu yana, çeşitli Avrupalı yetkililer ve özel yatırımcılar Yunanistan'a yaklaşık 320 milyar avro borç vermişlerdir. Bu süreç, iflas eden bir ülkenin tarihteki en büyük mali kurtarma operasyonunu temsil etmesi açısından da önemli bir örnek olmuştur. Ocak 2019 itibarıyla Yunanistan, söz konusu miktardan sadece 41,6 milyar avroyu geri ödemiş olup 2060 yılı sonrasına varan borç ödemeleri planlaması yapmıştır (Amadeo, Boyle 2020: 1).

1.5.2. İrlanda

1 Ocak 1973 tarihinde AB'ye üye olan ve 1 Ocak 1999'dan beri de Avro Bölgesinde yer alan İrlanda'nın ekonomisinin, Avrupa Borç Krizi sürecinde çökmesi yurtiçinde ve dışında birçok kişide şok etkisi yaratmıştır. 1990'lı yılların başından itibaren ülkede yaşanan çok hızlı ve başarılı ekonomik büyüme sonrasında "Celtic Kaplanı" olarak adlandırılan İrlanda ekonomisinin borç krizinden derin bir şekilde etkilenmesi şaşırtıcı olmuştur (Storey 2011: 1).

1.5.2.1. Borç Krizine Doğru

İrlanda'nın ekonomik performansı 1970 ve 1980'li yıllarda çok iyi olmamıştır. Avrupa ve küresel piyasalardaki firmalarla rekabet edemeyen birçok İrlandalı firma, 1970'lerdeki iki petrol krizinin de etkisiyle kapanmak zorunda kalmıştır. Bu olumsuz durum ilerleyen yıllarda da sürmüş ve 1980'lerin ortalarına gelindiğinde İrlanda'nın enflasyon oranı % 11, işsizlik oranı % 17, borcun GSYİH'ye oranı ise % 130 seviyelerine dayanmıştır. 1990'ların başından itibaren ise İrlanda ekonomisi kabuğunu kırarak küçük, ağırlıklı olarak tarıma dayalı ve görece kapalı ekonomiden sanayi ve hizmet sektörü ağırlıklı, dışa açık, yüksek büyüme oranlarına sahip bir ekonomi haline gelmiştir. Milli gelir iki katına çıkarken enflasyon ve işsizlik düşmüş, İrlanda toplumunun refah seviyesi dünya çapında üst kademelere yükselmiştir (Ergin 2013b: 160).

İrlanda'da 2001 öncesi büyüme, büyük ölçüde İrlanda'nın düşük kurumlar vergisi oranından (% 12,5) yararlanan ve ülkeyi AB'ye ihracat için bir üs olarak kullanan (çoğunlukla ABD) çok uluslu şirketlerin faaliyetlerine dayanmaktaydı. Avrupa nüfusunun sadece % 1'ini oluşturan İrlanda, 1990'ların başında ABD'deki tüm yeşil alan yatırımlarının % 25'ini AB'ye çekmeyi başarmıştır. ABD'nin İrlanda'daki 165 milyar dolarlık yatırımı, Hindistan, Çin, Rusya ve Brezilya'daki toplam

yatırımından daha fazla olmuştur. Çoğunluğu ABD'den gelen çok uluslu şirketler, İrlanda ihracatının % 70'ini oluşturmuştur (Storey 2011: 1).

2001'den sonra ise ekonomik büyüme çoğunlukla emlak fiyatları balonlarına dayanmaktaydı. Binalara yapılan yatırım 1995 yılında % 5 iken bu oran 2008'de % 14'e kadar ulaşmıştır. 2006 – 2007 yıllarına gelindiğinde, inşaat sektörü İrlanda gelirine (Batı Avrupa ortalaması olan % 12'ye kıyasla) % 24, istihdama (doğrudan ve dolaylı olarak) % 19 (yüksek düzeydeki göçmen işçiler dahil) ve vergi gelirlerine % 18 oranında katkıda bulunmuştur. 1996 – 2007 döneminde dört katına çıkan konut fiyatları, 2011 yılına gelindiğinde zirve seviyelerinden % 43 oranlarına varan düşüşler yaşamıştır.

Emlak fiyatları balonunu körükleyen hanehalkı borcunda 2001 yılından sonra büyük bir artış yaşanmış, 2003 yılında 57 milyar avro olan hanehalkı borcu 2008 yılında 157 milyar avroya yükselmiştir. Mortgage (ipotek) kredileri 2003'de 44 milyar avro seviyelerinde iken 128 milyar avro seviyelerine çıkmış, İrlanda finans kurumları 1998 ve 2007 yılları arasında bu krediler için vermiş oldukları borç miktarlarını % 466 oranında artırmıştır. Emlak ve finans sektörüne bu denli yatırım yapılırken gerçek anlamda üretken olan ulaşım, sağlık, eğitim ve telekomünikasyon gibi önemli altyapı yatırımları nispeten ihmal edilmiştir. Benzer şekilde, İrlanda bankaları da müşterilerine borç vermek için yurtdışından borçlanma yoluna gitmişler, altı ana İrlanda bankasının yurtdışı borçlanması 2003 yılındaki 15 milyar avro düzeyinden 2007 yılında 100 milyar avro seviyesine yükselmiştir. Bu savurganca tutum, AB geneline yayılan liberalleştirilmiş borç verme uygulamaları ve finans sektörünün sınır ötesi düzenlemeleriyle kolaylaştırılmıştır. Avrupa Merkez Bankası'nın (ECB) takip ettiği düşük faiz politikası, maliyetleri düşürmek suretiyle borçlanmanın daha da kolaylaşmasına yardımcı olmuştur. ECB'nin değişken faiz oranı Ağustos 2001'de % 4,25 iken Haziran 2003'te % 2'ye indirilmiştir. İrlandalı yetkililer de ülkede emlak balonunun oluşmasına yapmış oldukları bir dizi vergi teşviki ile katkıda bulunmuşlardır (Storey 2011: 2-3; Wijffelaars, Loman 2015a: 1).

1.5.2.2. Kriz ve Sonrası

2008 küresel krizinden önce mali fazla veren İrlanda ekonomisi GSYİH'ye göre düşük borca sahip olmuştur. Ancak, kriz patlak verdikten sonra hükümetin özel

sektör borçlarını üstlenmeye dönük adımlar atması nedeniyle kamu borçlanması hızla yükselmeye başlamıştır. Sektörel dengeler perspektifinden bakıldığında aslında gerçekleşen, kamu sektörünün bütçe fazlaları vererek özel sektörü borçlanmaya zorlamasıydı. Özel sektör borcu sürdürülemez hale geldiğinde de bu borç kamu bilançosuna geri dönmüştür. İrlanda hükümeti, Avrupa ve uluslararası kuruluşlar tarafından bankacılık sisteminden kaynaklanan borcu desteklemeye zorlanmıştır. İrlanda Merkez Bankası para basma yetkisinden arınmış olduğu için İrlanda hükümeti, ekonominin likidite açlığı ve durgunluğunu gidermek için gelen tüm talepleri kabul etmek durumunda kaldığı pozisyonuna mahkûm bırakılmıştır (Pilkington 2017: 143).

2008 yılında, İrlanda inşaat çöküşünün ölçeğine bağlı olarak uluslararası yatırımcılar, İrlanda bankalarının mortgage kredilerinden endişe duymaya başlamıştır. Tahvil piyasalarında fon toplamanın gittikçe zor hale gelmesi ve 2008 yılının sonlarına doğru Lehman Brothers'ın iflası sonrasında İrlandalı bankacılar yardım talebiyle İrlanda hükümetine başvurmuşlardır. Hükümet, İrlanda Merkez Bankası'nın, bankaların temelde sağlam ve sadece kısa vadeli bir likidite sorunundan mustarip oldukları yönündeki güvencesini ciddiye almış ve bu güvencenin devlet maliyesi için sonuçları olmayacağına inanmıştır (Whelan 2011: 13).

Küresel mali kriz başladığında, krediye erişim dünya çapında büyük ölçüde azalmış, varlık değerleri düşmüş ve bankalar kötü bir pozisyonda kalmıştır. İrlanda hükümeti, bankaların durumuna olağanüstü bir şekilde cevap vermeyi seçmiş ve böylece Eylül 2008'de tüm mevduat sahipleri ile tahvil sahipleri (İrlanda bankalarından alacaklılar) devlet tarafından garanti altına alınmıştır (Storey 2011: 2).

İrlanda hükümeti, artık finansal piyasalarda kendini finanse edemediği için bir kurtarma paketi talebinde bulunmuş ve Kasım 2010'da birden fazla alacaklıyla (IMF, Avro Bölgesi, AB, İngiltere, Danimarka ve İsveç) 67,5 milyar avroluk bir kredi anlaşması imzalamıştır. Ayrıca, Hazine ve Ulusal Emeklilik Fonu Rezervi bankacılık sektörünü yeniden sermayelendirmek için 17,5 milyar avroluk destekte bulunmuştur. Mali yardım karşılığında İrlanda, kapsamlı bir kemer sıkma ve reform programı uygulamıştır. İşsizlik güçlü bir şekilde artmıştır. Kriz sırasında İrlanda bankalarından alınan takipteki mortgage kredileriyle hızlı bir şekilde ilgilenmek ve bankacılık sektörünün başarılı bir şekilde yenilenmesini sağlamak için Ulusal Varlık Yönetim

Ajansı (NAMA) kurulmuştur. İrlanda'nın büyük ticaret ortakları olan ABD ve İngiltere'de nispeten güçlü bir ithalat talebinin oluşması ve ithalatın daha az oranda daralması, mevcut cari açığı fazlaya çevirmiştir (Wijffelaars, Loman 2015a: 2).

Ağustos ortasından Aralık 2010 başlarına kadar süren kritik dönemde, İrlanda egemenliğine yönelik finansal piyasa tutumları önemli ölçüde kötüleşmiştir. 2010 yılı sonlarına kadar olan süreç, özelde gayrimenkul ve bankacılık açısından krizin doruk noktasının yaşandığı dönem olmuştur. İrlanda, krize Avro Bölgesindeki en düşük risk primiye sahip ülkelerden biri olarak girmiş, 2009'un başlarında ise bölgedeki en yüksek risk premisine sahip ülkeler arasında yer almıştır (Pepino 2015: 96).

Kurtarma paketlerinden sonraki süreçte siyasi olarak çeşitli protestolar ve sancılı bir süreç yaşanmış olsa da ekonomi iyileşmeye başlamıştır. 2014 yılında İrlanda ekonomisi % 4,8 büyümüş, aynı yılın dördüncü çeyreğinde milli borç GSYİH'nin % 109'una, bütçe açığı ise % 3,1'e gerilemiştir. 2015 yılında ise işsizlik % 10,1'den % 8,8'e düşmüş, ekonomi de % 6,7 oranında büyümüştür. Devletin vergi gelirleri de 2015 boyunca % 10,5 oranında artmıştır.

Bazı STK'lar, İrlanda GSYİH'sinin 2015 – 2016 arasında % 26,3 arttığını gösteren rakamlar sunsa da bu husus az sayıdaki çok uluslu şirketlerce çarpıtılmış olarak kabul edilmiştir (RTE, 2015; Central Statistics Office, 2020).

1.5.3. Portekiz

AB'ye 1986 yılında dâhil olan Portekiz'in ekonomisi, üyelik öncesi süreçte ağırlıklı olarak tarım, ormancılık ve balıkçılıktan beslenmekte olup diğer gelişmiş AB üyesi ülkelerle rekabet edebilecek kapasitede bulunmamaktaydı (Portekiz Ülke Raporu 2019: 5). Üyelik sonrası süreçte ise ülkenin ekonomik yapısı değişmiş ve hizmet sektörü odaklı yapıya geçiş başlamıştır. Coğrafi konumunun da etkisiyle birlikte turizm sektörü özellikle ön plana çıkmıştır (Yılmaz Esen 2011: 4).

1.5.3.1. Borç Krizine Doğru

AB üyeliği sonrasında Portekiz ekonomisinde hizmet sektörünün ağırlık kazanması, ekonomideki modernizasyon sürecinin de başlamasına vesile olmuş, üretim teknolojisindeki artışla beraber ülke ekonomisi canlılık kazanmıştır. Bu dönemde bilhassa elektronik, otomotiv, ilaç ve enerji sektöründe kayda değer atılımlar

yapılmıştır. Bu gelişmeler, diğer AB üyesi ülkelere nazaran küçük bir ekonomiye sahip Portekiz ekonomisini biraz daha ileriye taşımıştır. Öte yandan, işçi ücretlerinin diğer üye ülkelere nazaran görece düşük olması yabancı yatırımcılar için ülkeyi cazip bir konuma sokmuştur. 1990'lı yıllarda yabancı sermayenin ülkeye gelmesi ve iç talebin canlanmasıyla Portekiz ekonomisi büyümüştür (Yayan 2012: 70-71).

Ayrıca, 1990'lı yılların ikinci yarısında reel faiz oranlarının hızla düşerek milenyumun sonuna doğru sıfıra yaklaşacak mertebelere inmesi, özel tasarrufların azalarak yurtiçi talebin yükselmesine neden olmuştur. Ancak, talepteki artışın ticarete konu mallardan ziyade ticarete konu olmayan mallara yönelik olması nedeniyle üretim, ticarete konu olmayan mal ve hizmet üretimine kaymıştır. Talep artışı kaynaklı ekonomik büyüme ile işgücü ücretleri yükselmiştir. Ücretlerin yükselmesi, işgücü maliyetlerinin artmasına neden olmuş ve ülkedeki işgücü maliyetleri AB ortalamasının üstüne çıkmıştır. Diğer taraftan, yüksek büyüme oranları beraberinde yüksek cari açıkları da getirmiş, bu durum ülkenin Avro Bölgesine girmesinden sonra da devam etmiştir (Ergin 2013c: 191-192).

2000'li yıllara gelindiğinde, Portekiz ekonomisinde İspanya ve İrlanda ekonomilerinde görüldüğü şekliyle bir konut balonu oluşmamıştır. İtalya'daki gibi siyasi istikrarsızlık sorunu, Yunanistan'daki gibi aşırı yüksek borç sorunu yaşanmadığı için Portekiz, bu açılardan ciddi problem yaşamamıştır. Portekiz daha çok bankacılık sisteminin aşırı borçlanması süreciyle karşı karşıya kalmıştır (Timurtaş 2015: 79). Portekiz bankalarının, Avro Bölgesinden fazla borçlanması nedeniyle maruz kalmış oldukları aşırı borç yükü, finansal yapının kırılganlaşmasına neden olmuştur (Erarslan 2014: 140).

Avro Bölgesine dâhil olduktan sonra da ülke ekonomisinin sanayi sektöründe atılım yapamayarak hizmet sektörüne bağımlı kalışı ve firmaların diğer ülkelere nazaran rekabet gücünün düşük oluşu, Portekiz için dezavantaj oluşturmıştır (Yayan 2012: 71). Avro Bölgesine geçiş, yeni bir parasal sisteme entegre olmanın güçlüklerini de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Portekiz, dış rekabette ekonomisinin gücünü olumsuz yönde etkileyen iki asimetrik şokla yüzleşmiştir: Söz konusu şoklardan ilki, eğitilmiş ve nitelikli işgücüne daha az maliyetle ulaşabilme imkânı sunan, coğrafi konumu nedeniyle önemli pazarlara yakın olan, daha düşük maliyetler nedeniyle

yabancı yatırımı daha fazla cezbeden Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile AB'nin katılım anlaşmaları yapması; diğeri ise Hindistan ve Çin gibi gelişmekte olan ekonomilerin, düşük üretim maliyetleri ile hızla gelişmiş ülke pazarlarına giriş yapması olmuştur. Bu şoklar, ekonomisi ağırlıklı olarak hizmet sektöründe yer alan Portekiz'in uluslararası rekabet gücünün daha da azalmasına sebep olmuştur. 2000'lerde tüketim kalıplarının değişmesi, hanehalkı borçlanmasının artması reel büyüme oranlarının düşük seyretmesine neden olmuştur (Ergin 2013c: 191-192).

1.5.3.2. Kriz ve Sonrası

2008 – 2009'da Portekiz, gelişmiş ülkelerin çoğu gibi küresel finansal krizin sonuçlarıyla karşı karşıya kalmış ve kendisini resesyon içerisinde bulmuştur. Etkileri belirgin olmasa da Portekiz ekonomisi bu yıllarda Avro Bölgesinden daha az küçülmüştür. 2009 yılında Portekiz ihracatı, esas olarak ticaret ortaklarının üretiminin azalması nedeniyle % 10,2, ithalat da % 9,9 azalmıştır. Bankaların sermaye piyasaları yoluyla fon elde etme kabiliyeti azalmış, fon maliyetlerindeki artıştan ötürü ECB ve Portekiz Merkez Bankası'nın likidite karşılıklarıyla dahi kredi arzında bir yavaşlama olmuştur. Bu dönemde Banco Portugues de Negocios (BPN) ve Banco Privado Portugues (BPP) isimli iki Portekiz bankası sıkıntı yaşamıştır. Bahse konu bankalardan ilki Kasım 2008'de kamulaştırılmış, diğeri ise 2010'da iflas etmiştir. 2008'de Portekiz hükümeti, krizle baş edebilmek ve finansal sistemi güçlendirmek amacıyla Finansal İstikrarı Güçlendirme Girişimi'ni (IREF) uygulamaya koymuştur. Bu girişimle, finansal kurumların bilgi açıklama ve şeffaflık yükümlülüklerinin güçlendirilmesi, finans sektöründeki cezaların gözden geçirilmesi, mevduat garantisinin güçlendirilmesi, devlet tarafından teminat verilmesi, kredi kurumlarının finansal dayanıklılığının güçlendirilmesi ve finansal istikrarı sağlamak için diğer müdahalelerin gerçekleştirilmesi temin edilmek istenmiştir. Temel amaç ekonomiye fon sağlamak ve mevduatları korumak olmuştur (Verdial, Afonso 2019: 8).

Aynı dönemde hükümet, aileleri ve işletmeleri korumak amacıyla gayrimenkul sahipleri ve kiracıları destekleyen, yoksullukla mücadele eden, hanehalklarını koruyan ve işletme desteği sağlayan birtakım tedbirler uygulamıştır. Hükümet bu tedbirleri, krizden çıkılması için hazırlanan Avrupa Ekonomik İyileşme Planı'na (EERP) uygun olarak hareket eden “Yatırım ve İstihdam Girişimi” adlı genişletici bir maliye

politikası izleyerek uygulamıştır. AK'nın beklediği gibi bu önlemler, bütçe açığını artırarak 2010 yılında açığın GSYİH'nin % 11,2'sine ulaşmasına neden olmuştur. 2010 yılında, Portekiz hükümeti maliye politikasının sıkılaştırılmasını hedefleyen bir mali konsolidasyon programı açıklamıştır. Portekiz hükümetinin almaya çalıştığı tedbirlerin uluslararası piyasalarca yeterli bulunmaması, güven eksikliğinden kaynaklı olarak alınan önlemlere istenilen tepkileri vermemesi ve bunun neticesinde ekonominin arzulanmış şekilde toparlanamaması neticesinde Portekiz, Nisan 2011'de finansal yardım talebinde bulunmuştur. AB mekanizmaları ve IMF'den 26 milyar avroluk bir fon sağlanmıştır (Verdial, Afonso 2019: 9).

Söz konusu fonun alınması akabinde yapılması istenen çeşitli ekonomik ve mali reformlara Portekiz hükümetince girişilmiştir. Bu reformlar kapsamında; 2013 yılına kadar bütçe açığının GSYİH'nin % 3'üne denk gelecek şekilde düşürülerek gider ve gelir tarafında borç/GSYH oranının dengelenmesi, istihdam koruma mevzuatının gevşetilmesi suretiyle işsizlik ödeneği süresinin kısaltılması, ücret belirleme mekanizmaları, aktif işgücü piyasası politikaları, mesleki eğitim ve yükseköğretimin geliştirilmesi; ulaşım, enerji, telekomünikasyon ve posta sektörlerinde rekabetin artırılması ile hizmetler sektörünün dinamikleştirilerek gayrimenkul, inşaat, muhasebecilik, avukatlık ve eczacılık gibi mesleklere girişteki engellerin kaldırılması ele alınmıştır.

Portekiz, bütçe açığının GSYİH'nin % 4,5'ine gerilemesi, uzun vadeli tahvil getirisinin % 3 civarına gelmesi ve 2013 yılında sermaye piyasalarına yeniden erişim hakkı kazanması sonrasında yardım paketinin son dilimi olan 2,5 milyar avroluk kısmı almaktan feragat ederek yardım programını sona erdirmiştir (Verdial, Afonso 2019: 10).

1.5.4. İspanya

Franco'nun 1975'teki ölümünden sonra İspanya, 1978'de anayasal monarşi şeklinde demokrasiye dönüş yapmış ve 1986 yılında AB'ye katılmıştır (Economic History of Spain, 2020). AB'ye girmeden önceki yaklaşık on yıllık süreçte İspanya, büyük kısmı küçük ölçekli ve yeni kurulmuş bankaların battığı bir bankacılık krizi yaşamıştır (Ergin, Akçay 2013: 216). AB'ye katıldığı dönemde İspanya'da işsizlik % 18 gibi bir oranla yüksek seviyede idi. Aynı zamanda GSYİH'si de AB ortalamasının

yüzde 72'si kadardı. Tek pazar ve Avrupa fonları, İspanya ekonomisinin Batı Avrupa'nın geri kalan ülkelerinin standartlarına ulaşmasına ve ülkenin daha zengin komşularının desteğini almasına imkan sağlamıştır (Solsten, W. Meditz 1990: 145).

1.5.4.1. Borç Krizine Doğru

AB'ye girdiği dönemde % 11 enflasyon oranı ve % 5,5 bütçe açığı bulunan İspanya, birliğe girişinin ardından faydalandığı yardımlar ve Avrupa içerisinde faaliyetlerini yürüten bankalardan aldığı kredilerle ekonomisini daha sağlıklı hale getirerek makro göstergelerini daha iyi hale getirmiştir (Timurtaş 2015: 88).

AB'ye üye olduğu 1980'li yıllarda düşük teknoloji ekonomik faaliyetleri bulunan ve buna paralel olarak da işgücü maliyetleri düşük olan İspanya, AB'ye entegrasyon sürecinden istifade ederek gelişmeye başlamıştır. Ancak, rekabet gücünün AB ve diğer gelişmiş ülkelerle baş edebilecek seviyede olmamasından ötürü ülkedeki işsizlik sorunu devam etmiştir. Yüksek işsizlik sorununun azalan bir seyre girmesi, 1992 – 1994 yılları arasında dört defa yapılan devalüasyon ile inşaat sektörünün gelişmesiyle mümkün olmuştur (Ergin, Akçay 2013: 217).

AB üyeliğinden sonra İspanya ekonomisinin çehresi de değişmeye başlamış, hizmet sektörü ekonomi içerisinde ağırlık kazanmaya başlamıştır. Hizmet sektörünün ağırlık kazanmasıyla birlikte tarımın ekonomi içerisindeki payı azalmaya başlamış, sanayi sektörünün payı ise arzulandığı şekilde gelişmemiştir. Bununla birlikte, sanayi sektörü ağırlıklı olarak yabancı yatırımcıların hâkimiyetine geçmiştir. Üyelik sonrası artan iç talebin mevcut üretimle karşılanamaması dış ticaretin artmasına neden olmuş, bu da cari açık seviyelerinin yükselmesine neden olmuştur. Cari açığın giderilmesi için borçlanma yoluna gidilmiştir (Yayan 2012: 78).

1999 yılında avronun piyasaya sürülmesinden sonra İspanya, bir para birliğinin parçası olmanın hem avantajlarını hem de dezavantajlarını yaşamıştır. Ekonomi avronun ilk yıllarında oldukça güçlü bir şekilde büyürken İspanyol birim işçilik maliyetleri % 30'dan fazla artmıştır. Bu dönemde, Avro Bölgesinde yalnızca Yunanistan ve İrlanda'da birim işgücü maliyetleri İspanya'dan daha fazla artmıştır. Avro Bölgesine geçişle birlikte bölge içerisindeki ülkelerin devlet tahvili getirilerinde yakınsama meydana gelmiş, İspanya ve Almanya'nın on yıllık devlet tahvili

getirilerinde 1995 yılında 500 baz puan fark varken bu fark 1999 yılında 25 baz puana gerilemiştir (Gruppe, Lange 2014: 3-4).

Avro Bölgesine katıldıktan sonra İspanya, emlak balonunun yaşandığı, konut almak isteyenler ile müteahhitlerin ucuz kredilere ulaşma imkânı bulduğu bir patlama dönemi yaşamıştır. Konut fiyatları hızla yükselmeye başlamış, 2004'ten 2008'e kadar fiyatlar % 44 oranında artmıştır. Emlak balonu patladığı dönemde konut fiyatları üçte bir oranında düşmüştür. Krizin başlamasından önceki 1999 – 2007 yılları arasındaki dönemde İspanya ekonomisi, yıllık ortalama % 3,7 büyümüştür (Eurozone Crisis Explained, 2012).

2007 yılında küresel finansal kriz başlayana kadar İspanya, rahat bir ekonomik konumda bulunmuş, 14 yıl üst üste büyüme başarısı göstermiştir. Kamu hesapları da süregelen büyüme ile istikrarlı ve uyumlu bir şekilde çalışmış, ekonomi 2004 – 2007 yılları arasında bütçe fazlası vermiştir. 2000 – 2007 döneminde, diğer ekonomik göstergeler gibi borç oranları da olumlu yönde seyretmiş ve borcun GSYİH'ye oranı % 58'den % 35,6'ya gerilemiştir. İspanya, Avro Bölgesine katılırken, düşük faiz oranları ve genişletici para politikalarından faydalanmıştır. Bu ortamdan hanehalkları ve finans dışı sektördeki de istifade etmiş, bunun sonucunda hanehalkı ve finansal olmayan kuruluşların borçlanma oranları 2000 – 2007 yılları arasında % 94'ten % 191'e çıkmıştır. Bireysel borçlanmadaki bu artış, emlak balonunun oluşmasındaki en önemli etkenlerin başında yer almıştır. Ayrıca, 1992 ve 2007 yılları arasında İspanyol kredi kurumları gayrimenkul sektörüne yoğun bir şekilde kredi aktarmış, söz konusu dönemde aktarılan kredi miktarı % 32,7'den % 62'ye çıkmıştır (Verdial, Afonso 2019: 10).

1.5.4.2. Kriz ve Sonrası

İspanya'da emlak balonunun patlaması sonrasında özel sektör dengesizliklerinin oluşması, krizin başlıca nedeni; kamu borcundaki hızlı artış ise ciddi bankacılık krizi ve durgunluğun sonucu olmuştur. Aslında, İspanya'nın kamu borcu düşüktü ve hükümet krizden hemen önce mali fazla vermişti. Kriz öncesi yıllarda avroya geçiş nedeniyle yabancı sermayeye ucuz erişim İspanya'da büyük bir konut balonu yaratmıştır. Ülkeye gelen yabancı sermaye, yüksek getirili yatırımlara kanalize edilmek yerine inşaat faaliyetlerini finanse etmek amacıyla kullanılmıştır. Bankalar,

özellikle bölgesel tasarruf bankaları, büyük bir iştahla borç vermişlerdir. Bu arada, tasarruf oranı düşmüş ve İspanya'nın rekabet gücü ücret artışlarının hızlanması nedeniyle aşınmıştır. Bu yüzden, 2007 yılında cari işlemler açığı GSYİH'nin % 9,8'ine yükselmiştir. İspanya krize bütçe fazlası (2007 yılında GSYİH'nin % 2'si) ve makul oranda kamu borcu (GSYİH'nin % 36'sı) ile girmiştir. Ancak, büyük cari işlemler açığı, bankaların verdiği kötü kredi ve aşırı konut arzı, "Büyük Durgunluk" başladığında İspanya'yı çok savunmasız bırakmıştır. Devlet gelirlerinin keskin düşüşü ve kamunun bankaları kurtarma operasyonları, kamu maliyesinin güçlü bir şekilde bozulmasına neden olmuş; yatırımcılar İspanya'nın kamu borcuna hizmet edebilme yeteneği konusunda endişelenmeye başlamışlardır (Wijffelaars, Loman 2015b: 1).

Hurma'nın da tespitlerinde belirttiği üzere, krizin ülke ekonomisini vurmasının ardından yüksek bütçe açığı ve kamu borç stokunu düşürmek için birtakım tedbirler alınmış ve bu kapsamda aşağıdaki önlemler hayata geçirilmiştir. Bunlar:

- Kamu çalışanlarının ücretlerinin 2010 yılı için %5 düşürülmesi, 2011 ve 2012 yılları için ise dondurulması,
- Kamu giderleri ve emekli maaşlarının azaltılması, 13 bin kamu işçisinin işten çıkarılması,
- Bankalar ve mudiler için mevduat garantisinin 20.000 avrodan 100.000 avroya çıkarılması,
- 2011 yılında, emlak kazançlarından alınan kişisel gelir vergisinin yıllık geliri 24.000 avroyu aşan vergi mükellefleri için yükseltilmesi,
- Bankacılık sektörünün konsolidasyonu çerçevesinde, dört İspanyol bankasının borç ödeyebilme gücünün ve aktiflerinin güçlendirilmesi için birleştirilmesi,
- 2012 yılında asgari ücretinin dondurulması, gelir vergisinde % 0,75 ve % 7 arasında artış yapılması, lüks eşya vergisinin iki yıl süreyle artırılması,
- Haftalık çalışma saatinin 2,5 saat artırılmak suretiyle 37,5 saate çıkarılması, eğitim ve sağlık alanı haricindeki kamu alanlarında görevde yükselmenin dondurulması,
- Siyasi partiler ve sendikalara sağlanan maddi yardımın % 20 oranında azaltılması,

- 2012 yılında, en yüksek KDV'nin % 18'den % 21'e çıkarılması, indirimli orana tabi KDV'nin ise % 8'den % 10'a artırılması,
- İspanya Merkez Bankası'nca bankaların kötü kredilere karşı ayırması gereken karşılıklarla ilgili kuralların sıkılaştırılması,

Alınan önlemler neticesinde bütçe açığında düşüş sağlanırken kamu borç stokundaki artışın önüne geçilememiştir (Hurma 2013: 25).

İspanya, krizin cevabını dış yardım, kemer sıkma ve reform paketlerinde bulmuştur. İspanya, bankacılık sektörünü yeniden sermayelendirmek için 2012 yılında ESM'den, kurulduğu yıl içerisinde, 100 milyar avroluk program almış; ancak söz konusu programın yalnızca 41,3 milyar avroluk kısmını kullanmıştır. Bankalarına sağlanan mali yardım karşılığında, İspanya ciddi kemer sıkma önlemleri almıştır. Bunun sonucunda, İspanya'daki işsizlik, şirket temerrütlerindeki artışa paralel olarak önemli ölçüde artmıştır. Diğer taraftan, uygulanan politikalar neticesinde, İspanya bankacılık sektörünü ve ekonomisini oldukça başarılı bir şekilde yenilemeyi başarmıştır. Son yıllarda, dış (maliyet) rekabet kapasitesi artmış ve ihracat güçlü bir şekilde gelişmiştir. İhracat genişlerken ithalatın daralması cari işlemler dengesinin iyileşmesine yardımcı olmuştur (Wijffelaars, Loman 2015b: 1). Tüm bu iyileşmelere rağmen İspanya'nın dış borcu ile işsizlik oranları arzulanan seviyelere inmemiştir (Cencini 2017: 6; Wijffelaars, Loman 2015b: 1).

Kriz sonrası süreçte İspanya, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırarak güçlendirmeyi başarmış, ancak bu süreç sancılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Daha küçük ve daha zayıf bankalarının çoğu birleşmek zorunda kalmış veya daha büyük bankalar tarafından kurtarılmıştır. Şube sayısı % 15 azalmış, sektördeki işlerin % 11'i gitmiştir. İspanya'nın dördüncü en büyük bankası olan Bankia, kısmen devletleştirilerek bankaya milyarlarca avroluk destekleme yapılmıştır (Eurozone Crisis Explained, 2012).

1.5.5. İtalya

II. Dünya Savaşı'na kadar ağırlıklı olarak tarıma dayalı ekonomik yapısı bulunan İtalya, savaştan sonra hızlı bir transformasyon süreci geçirerek sanayileşmiş, küresel ticarete önemli bir rol oynamaya başlayarak dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında yerini almıştır. Ülkenin güney bölgesi daha az gelişmiş ve tarıma dayalı bir

yapıya sahipken kuzey kesimi ise daha çok özel müteşebbislerin elinde ekonomik olarak gelişmiş bir yapıda bulunmaktadır. Küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) şeklindeki aile şirketlerinin ağırlıklı bir yer kapladığı İtalya’da yüksek kaliteli tüketim malları üretilmektedir. İtalya; turizm, otomobil, teçhizat, sanayi ve moda tasarımı alanlarında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almakla birlikte, gelişmiş ekonomik yapısına rağmen hatırı sayılır ölçekte kayıt dışı ekonomiye de sahiptir (Ergin 2013d: 251). İtalya, küresel finansal kriz öncesinde yaklaşık 20 yıllık bir sürede yüksek borç oranlarına sahip olmasına karşın başarılı bir şekilde borcunu döndürmeyi başarmıştır (Jones 2012: 86-87).

1.5.5.1. Borç Krizine Doğru

Roma’da 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile birlikte altı kurucu üyeden birisi olarak AB’ye fiilen 1958 yılında giren İtalya, gelişmiş ekonomisiyle AB’nin taşıyıcı ülkelerinden olmuştur (Karluk 2007: 11). İtalya’nın güçlü bir sanayisi ve hizmet sektörü bulunmasına rağmen reel büyüme oranları, ülkenin AB’ye üye olduğu 1958’den bu yana zaman zaman inişli çıkışlı dönemler bulunsa da azalan bir trend içinde olmuştur. Söz konusu aşağı yönlü trend, toplam faktör verimliliğinin düşük olmasına bağlanmıştır. Ulaştırma ve telekomünikasyon gibi sektörlerde yeterli rekabet ortamının bulunmayışı, işgücü piyasasındaki katılıklar, yeterli düzeyde olmayan kamu hizmetleri, ikili emek piyasasında karşılaşılan noksanlıklar rekabet gücü ve toplam faktör verimliliğinin düşük olmasının nedenleri arasında görülmüştür. Toplam faktör verimliliğinin düşük olması, ülkenin Avro Bölgesine katılmasının ardından reel kur değerlenmesine yol açmış, bu durum da İtalya’nın rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemiştir (Kuzu 2014: 121-122).

Güçlü bir ekonomisi bulunan İtalya’nın, 1990’ların ortalarından itibaren ihracat pazarlarını ve rekabet gücünü kaybetmesi ile ekonomideki yapısal sorunlar ön plana çıkmaya başlamıştır. İtalya ekonomisinin düşük büyüme rakamlarına sahip olması, avroyu kullanmaya başlamasının ardından cari açık seviyelerinin artış trendine girmesi ülke ekonomisinin karşılaştığı diğer problemler olarak gün yüzüne çıkmıştır. Her ne kadar ortak para birimine geçiş döviz kuru üzerindeki kırılganlığı azaltmış olsa da yerel düzeyde para piyasalarına müdahale imkânı ortadan kalktığı için İtalya’nın Almanya, Uzak Doğu ve Asya ülkelerine karşı rekabet gücü zayıflamıştır. Rekabet

gücünün azalması ihracat oranlarının da düşmesine sebep olmuştur. Dünya Ekonomi Forumu'nca hazırlanan Küresel Rekabet Endeksine göre 2001 yılında 26. sırada bulunan İtalya, 2011 yılında 48. sıraya gerilemiştir (Schwab, Martin, Greenhill 2011: 30). Rekabet gücünü geliştirmek için mevcut olan yapısal sorunları aşacak reformlar yapmak yerine daha kolay olan borçlanma yolunun seçilmesi, borçlanma sorununun önünü açmış ve ülke giderek yüksek borç seviyelerine sahip olmuştur.

2001 yılı sonrasında önceki dönemlere göre borçlanma faiz oranlarının düşüşü, sağlıklı büyüyemeyen bir ekonominin büyük bir borç yükü altında kalmasını teşvik etmiştir. 2001 yılından sonra kamu harcamalarında görülen artış, uygulanan vergi afları ve kayıt dışı ekonominin hatırı sayılır seviyelerde olması bütçe açıklarının artmasına neden olmuştur. Söz konusu dönemde, küresel anlamda yaşanan likidite bolluğu ve Avrupa'nın yabancı sermaye için güvenilir bir liman olması, İtalya'nın yıllık olarak % 1 – 2 oranında yabancı sermayeyi ülkeye çekmesine sebep olmuştur. Yabancı sermayenin ülkeye girişi, çok fazla olmasa da cari açığın kontrol edilebilmesine yardımcı olmuştur. Her ne kadar İtalya, enflasyon ve işsizlikle mücadele kapsamında kontrollü bir politika yürütmüş olsa da cari açık ve yüksek borçlanmaya bağlı verimsiz büyüme, ekonominin temel handikapları olmuştur (Yayan 2012: 82-84).

1.5.5.2. Kriz ve Sonrası

İtalya, 2008 mali krizinin gerginliğini azaltmayı başaran bankaları ve tasarrufla ihtiyatlılık gösteren nüfusuyla üretim yapan büyük bir imalat ülkesi olarak itibarını korumuştur. Bu yüzden, krizde İtalya'nın nasıl bu kadar acil ekonomik ve politik tehlike içinde olabileceğini anlamak kolay olmamıştır. İtalya da dahil olmak üzere birçok ülke AB'deki bütçe açığı sınırını ihlal etmiş olsa da bu durum, İtalya'da tahvil getirilerinin yıl sonunda % 5'ten % 7'ye yükseldiği Temmuz 2011 ayına kadar fazla sorun olmamıştır. Tahvil spreadlerindeki bu küçük görünen % 2'lik hareket, İtalya'yı avro krizinin merkezi konumuna getirmiş, yatırımcılar İtalya'nın borcunu geri ödeme yeteneğine olan güvenlerini kaybetmeye başlamışlardır. İtalya'nın, kriz öncesinde yüksek borç, borç hizmetine ilişkin artan ve değişken maliyetler ve yavaş ekonomik büyüme olmak üzere üç ciddi ekonomik zayıflığı var olmuştur. İtalyan hükümeti

geleneksel olarak faiz geri ödemelerine ayak uydurabildiğinden ötürü bu borç yükü sürdürülebilir kabul edilmiştir (Henningsen 2012: 13).

2012 yılında Moody's, aralarında İtalya'nın da bulunduğu altı Avrupa ülkesinin borç derecelendirmesini düşürmüştür (Ray 2020: 5).

İtalyan ekonomisinde durgunluk başladığında, ekonomiyi eski canlılığına kavuşturmak için birçok mali teşvik paketi uygulanmıştır. Ancak, bütçe açığının fazla olması ve yüksek kamu borcu nedeniyle genişletici maliye politikaları arzulanan şekilde etkili olamamıştır.

Hurma'nın da tespitlerinde belirttiği üzere, ekonomik krizin kötüleşmesi sonrasında bütçe açığı ile kamu borcunu düşürmek için daraltıcı politikalara başvurulmuş ve bu kapsamda aşağıdaki önlemler hayata geçirilmiştir. Bunlar:

- Bakanlıklara ve yerel otoritelere bütçeden ayrılan ödenekler ve aktarılan transferlerde kesintiye gidilmesi,
- ÖTV, KDV ile gümrük vergisi oranlarının yükseltilmesi, geliri 300.000 avronun üzerindeki kişilere ek % 3 gelir vergisi konulması, vergi kaçakçılığının önüne geçilebilmesi için 1.000 avro üzerindeki işlemlerin elektronik ortamda yapılmasının zorunlu hâle getirilmesi,
- Sağlık harcamalarında kesintiye gidilmesi, sağlık ücretleri ve birtakım vergilerin artırılması,
- Kamu çalışanlarının maaşlarının 2014 yılına kadar dondurulması, belirli bir miktarın üzerinde olan emekli maaşlarına vergi konulması, emeklilik yaşının 66'ya yükseltilmesi ve sosyal güvenlik katkılarının artırılması,
- Siyasi partilere yapılan mali desteklerde kesintiye gidilmesi,
- Kamu işletmelerinde özelleştirmeye gidilmesi,
- Ekonominin liberalleştirilmesi ve rekabetle ilgili kurumların etkinliğinin artırılmasını teminen detaylı bir liberalizasyon reformu hazırlanması,
- Yapısal mali dengenin sağlanması için denk bütçe kuralının anayasaya konulması,

- İşgücü piyasasında reforma gidilerek ekonomik nedenlerden ötürü işten çıkarma prosedürlerinin kolaylaştırılması, staj yapmakta olan genç nüfusun işgücü piyasasına girişinin basitleştirilmesi, kısa dönemli sözleşmelerin önüne geçebilmek amacıyla vergilerin yükseltilmesi,

Küresel finansal krizin başlamasından sonraki süreçte krizin etkilerini en aza indirmek için alınan muhtelif önlemlere rağmen İtalya'nın yüksek orandaki kamu borcu arzu edilen seviyelere düşürülememiştir (Hurma 2013: 25).

Son yıllarda İtalya'daki ekonomik gelişme, verimlilikte düşük bir trend olarak göze çarpmaktadır. Kişi başına düşen GSYİH, 2019 yılında dahi 2008 yılı seviyesinin % 82'sine ulaşabilmiştir. Bunun yanında egemen borç oranı, 2007'de GSYİH'nin % 100'ü iken 2017'de % 130'a yükselmiştir. Bu yüzden İtalya'nın, yükselen ülke borcunu sürdürebilmesi için gerekli ekonomik güce sahip olup olmadığı konusunda şüpheler oluşmuştur. Bu şüpheler, on yıllık İtalyan devlet tahvillerinin mevcut getirisinde kendisini göstermiş ve İtalyan devlet tahvilleri getirisi Alman devlet tahvilleri getirisinden üç puan daha yüksek seviyeye çıkmıştır. İtalya'da, 2017 yılında nominal GSYİH 1.717 trilyon avro olarak gerçekleşirken ülke borcu 2.263 trilyon avro olmuştur. Bu da % 132'lik bir borç oranına karşılık gelmektedir (Holtemöller, Knedlik, Lindner 2018: 316-317; World Bank, 2020).

1.6. Avrupa Borç Krizi Sonrası

Avro Bölgesinin tam üyesi olabilmek için ülkeler, Maastricht Anlaşması'nda dile getirilen yakınsama kriterlerini yerine getirmekle mükellef tutulmuştur. Buna göre, ülkelerin enflasyonu ve bütçelerini düzenli tutması öngörülmüş, döviz kurları ve faiz oranları için de önkoşullar belirlenmiştir. Başlangıçta, üye ülkelerin GSYİH'nin % 3'ünden fazla olmayan bütçe açıklarına, % 60'ından fazla da borç oranına sahip olmamaları gerektiği yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Bu uygulamalar, 2005 yılında ülkelere biraz daha esneklik sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (Steiner 2012: 4).

AB'nin kurucu Maastricht Kriterleri tarafından belirlenen borç/GSYİH oranlarını ihlal eden ülkelere herhangi bir cezai müeyyide uygulanmamıştır. Avro Bölgesi ülkeleri avronun gücünden faydalanmıştır. Düşük faiz oranları ve artan yatırım

sermayesinden yararlanılması, sermaye akışının ağırlıklı olarak Almanya ve Fransa'dan güney uluslarına doğru gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu durum, likidite ücret ve fiyatları artırmış, ihracatı daha az rekabetçi hale getirmiştir. Avro Bölgesinde krizden etkilenen ülkeler, diğer ülkelerin enflasyonu soğutmak amacıyla uyguladıkları politikaları gerçekleştirememişlerdir. Bundan dolayı söz konusu ülkelerde, vergi gelirleri düşmüş, kamu harcamaları artmıştır. Ayrıca, kemer sıkma önlemleri çok kısıtlayıcı olduğu için büyümeyi yavaşlatmış, işsizliği artırmış, tüketici harcamalarını kısmış ve borç vermek için gereken sermayeyi azaltmıştır (Amadeo 2019: 1).

Borç krizi, dünyanın Yunanistan'ın borcunu temerrüde düşürebileceğini ilk fark ettiği 2009'da başlamış, üç yıl içerisinde Portekiz, İtalya, İrlanda ve İspanya'nın borcu temerrüde düşebilecek potansiyele ulaşmıştır. Almanya ve Fransa liderliğindeki AB, bahse konu üyeleri desteklemek için mücadele etmiştir. ECB ve IMF üzerinden kurtarma operasyonları başlatılmış, ancak bu önlemler pek çok kişinin avronun uygulanabilirliğini sorgulamasını engelleyememiştir. Krizin etkilerinin azaltılması ve Avro Bölgesinin geneline yayılmasını önlemek amacıyla Almanya öncülüğünde planlama yapılmıştır. Buna göre: yeni iş başlangıçlarına yardımcı olmak için hızlı başlangıç programlarının başlatılması, hatalı işten çıkarmalara karşı koruma önlemlerinin geliştirilmesi, daha düşük vergili "mini işlerin" tanıtılması, çıraklık eğitiminin genç işsizliğine yönelik mesleki eğitim ile birleştirilmesi, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi için özel fonlar ve vergi avantajları oluşturulması, Çin'dekine benzer özel ekonomik bölgeler kurulması, yenilenebilir enerjiye yatırım yapılması öngörülmüştür. Bu planlama, Maastricht Anlaşması'nın bütçe kısıtlamalarını uygulamaya koymuş, borç verenlere AB üyelerinin egemen borcunun arkasında duracağı konusunda güvence vermiş ve AB'nin daha entegre biçimde hareket etmesine imkan sağlamıştır (Amadeo 2019: 2).

2009 yılında Yunanistan'ın bütçe açığı beklenildiğinden daha yüksek gerçekleşmiştir. Yunanistan'ın bütçe açığı olması gereken seviyenin dört katı, gerçekleşmesi beklenen seviyenin ise iki katı olacak şekilde GSYİH'nin % 12,7'si olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, borç/GSYİH oranı, ortak para birimini oluşturan antlaşmada izin verilen sınırın iki katı olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl, İspanya'nın bütçe açığı GSYİH'nin % 11,2'sine ulaşmıştır.

2010 yılında, Yunanistan, İspanya ve Portekiz kemer sıkma önlemleri başlatmışlar, bütçe açığı ve kamu harcamalarını azaltan, vergileri artıran uygulamalar hayata geçirmişlerdir. Diğer taraftan, ECB, işlevsiz olan piyasa segmentlerinde derinlik ve likidite sağlamak için borç satın alacağını ilan ettiği Menkul Kıymetler Piyasası Programını başlatmıştır. Programa göre ECB'nin, bir ülkenin tahvil getirilerinin sürdürülebilirliğin ötesine geçtiği ve hiçbir yatırımcının bunları satın almadığı durumda devreye girmesi öngörülmüştür. AB, finansal istikrarı korumak için harekete geçmiş ve özel fonlar oluşturmuştur. Avro Bölgesi ülkeleri tarafından teminat altına alınan tahvilleri ihraç etmek, hükümetlere verilen krediler aracılığıyla bankalara ya da finans kuruluşlarına destek sağlamak amacıyla EFSF kurulmuştur. Çok dar hedefler için özel olarak tasarlanan EFSF, bu süreçte krizle mücadele eden ülkelere borç para vermiştir. İrlanda, 2010 yılında gönülsüz olarak kurtarma başvurusu yapmış ve IMF, Avrupa Komisyonu ve EFSF'den yaklaşık 85 milyar avro tutarında bir paket almıştır (Şeren Güler, Çamlıca 2013: 288-291).

2011 yılına gelindiğinde, Portekiz de İrlanda gibi kurtarma talebinde bulunmuş ve EFSM, EFSF ve IMF'den 78 milyar avroluk kredi paketi almaya hak kazanmıştır. 2011 yılı sonlarına doğru Yunan borçlarının % 50'sinin silinmesi, Avro Bölgesi üyesi 17 ülke tarafından kabul edilmiştir. PIIGS ülkeleri dışında Macaristan da kurtarma talebinde bulunmuştur. Avro Bölgesinde yer almayan ve IMF'den yardım talebinde bulunan Macaristan'ın başvurusu, müzakerelerdeki krediye ekli ekonomik koşullar nedeniyle çözülememiştir. İspanya ise diğer ülkelere kredi paketi yanında sunulan önerilerden kaçınmak amacıyla 2012 yılında, yalnızca bankalar için kurtarma talebinde bulunmuştur. İspanya'nın ardından, Yunanistan'ın borcundan etkilenen GKRY de kurtarma yapmak isteyen bir diğer Avro Bölgesi ülkesi olmuştur. ECB, resmi olarak kurtarma talep eden ülkelere devlet borcu almış, sürekli yardımı sıkı bütçe gerekliliklerine uyulmasına bağlı kılmıştır.

Kemer sıkma politikaları aleyhindeki protestolar 2012 yılı içerisinde Avrupa geneline yayılmaya başlamıştır. Protestolar kapsamında, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İtalya'da greve gidilmiştir. Yaşanan süreçte toplam 28 ülkede yaklaşık 50 sendika greve gitmiş veya protestolara katılmıştır (Steiner 2012: 7; Şeren Güler, Çamlıca 2013: 291-294).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne (OECD) göre, Avro Bölgesi borç krizi 2011'de dünyanın en büyük tehdidi olmuştur ve 2012'de işler daha da kötüleşmiştir (Amadeo 2019: 1).

2012 yılı, Avro Bölgesinde durgunluğun derinleştiği yıl olmuştur. GSYİH büyüme oranları yılın ikinci çeyreğinde, Avro Bölgesi ve AB üyesi ülkeler için % -0,2, yılın üçüncü çeyreğinde Avro Bölgesi ülkeleri için % -0,1, AB'yi oluşturan 27 ülke için ise % 0,1 olmuştur. Moody's, Fransa'nın kredi notunu düşürmüştür (Steiner 2012: 13).

İKİNCİ BÖLÜM

OTOMATİK DENGELEYİCİLER

Otomatik dengeleyiciler, ekonomi durgunluğa girdiğinde veya başka bir şekilde çöktüğünde transfer ödemeleri veya vergi indirimleri yoluyla otomatik olarak ekonomiye enjekte edilen araçlardır. Herhangi bir aksiyon alınmadan kendilerinden harekete geçtikleri için “otomatiktirler”; diğer bir deyişle, önceden yürürlüğe konmuş politikalara yerleştirilmişlerdir (Estep, Ajilore, Madowitz 2019: 2). Çoğu hükümet politikası, doğası gereği otomatik dengeleyici işlevi görür. Örneğin, birçok işçi aynı zamanda işlerini kaybettiğinde, işsizlik sigortası programı daha fazla tazminat talep eder ve daha fazla fayda sağlar. Aşamalı gelir vergisi sistemi de otomatik bir dengeleyici işlevi görür çünkü insanların gelirleri düştüğünde vergilerde daha az ödeme yaparlar. Otomatik dengeleyiciler, durgunlukların insanlar üzerindeki etkisini hafifletmeye, insanlar işlerini kaybederlerse veya işverenlerin işletmeleri sıkıntı içerisine düşerse ayakta durmalarına yardımcı olur. Ayrıca, geciktiğinde, toplam talebi artırarak gerilemeleri diğerlerinden daha kısa ve daha az şiddetli hale getirmeye yardımcı olarak hayati bir makroekonomik rol oynarlar (Estep, Ajilore, Madowitz 2019: 2-3). Otomatik dengeleyiciler, bilhassa gelişmiş ülkelerde kayda değer bir sosyal başarı sağlayarak kapitalist toplumlarda yaşayan birçok kişi için ani düşüş ve yükselişlerin meydana getirdiği acıyı hafifletmektedirler (De Grauwe 2017: 118).

Ekonomilerin durağan veya gerileyen bir sürece girmesi halinde ülkelerin bütçeleri açık verme temayülünde olurlar. Bu durum, işsizlik ve bireysel harcamalardaki düşüşe, harcamalardaki azalma da vergi gelirlerinin düşmesine sebep olur. Ayrıca, işsizlik sigortası ödemeleri ve sosyal program harcamalarındaki artış devletin gelirlerinde azalmaya neden olur. Uygulanmakta olan ekonomi politikasından bağımsız olarak ekonomilerde yaşanan durgunluk veya gerileme bütçedeki açığın artmasına yol açar. Böyle zamanlarda, karar alıcıların doğrudan müdahalesine gerek olmaksızın ekonomik faaliyetlerdeki dalgalanmaları dengeleyen unsurlara otomatik dengeleyiciler denir (Stanford 2015: 238-245) Otomatik dengeleyiciler, kamu gelir ya da harcamalarında yaşanan değişimleri dengeleyen mekanizmalar olarak belirtilmekte olup ekonomide oluşan talep dalgalanmalarına tepki olarak ortaya çıkarlar. Vergi ve

harcama politikalarının aksine ihtiyari olmamaları nedeniyle otomatik dengeleyicilerin, piyasa beklentilerini menfi olarak etkileme ihtimalleri daha azdır. Siyasi kararlardan etkilenme yapılarının az olmasından hareketle daha öngörülebilir olmaları bu durumun ana sebebi olarak gösterilebilir (Akar, Uysal Şahin 2018: 154).

Başka bir ifadeyle, Lee ve Sheiner'in de belirttiği üzere otomatik dengeleyiciler, ekonomi yavaşladığında harcamaları artıran veya vergileri azaltan, yasa koyucuların müdahalesi olmaksızın hükümet bütçelerine yerleştirilmiş mekanizmalardır. Bir durgunluk sırasında, otomatik dengeleyiciler, vergi yasalarında veya diğer yeni mevzuatlarda değişiklik yapılmadan, vergileri azaltarak veya nakdi ve aynı yardımları artırarak hanehalklarının finansal stresini hafifletebilir. Otomatik dengeleyiciler sadece mali zorluklarla karşılaşan ailelere yardım etmekle kalmaz, aynı zamanda ekonominin en çok ihtiyaç duyduğu zaman toplam talebi canlandırarak genel ekonomiye de yardımcı olurlar. Örneğin, kişisel ve kurumlar vergisi tahsilatları, durgunluk döneminde gelir ve kar ile birlikte azalmaktayken bordro vergisi tahsilatları, istihdam ve ücretler düştüğünde azalmaktadır (Lee, Sheiner 2019: 1). Ayrıca yüksek ekonomik büyüme aşamalarında otomatik dengeleyiciler, büyüme oranını azaltmaya, sürdürülemez bir patlama ve hızlanan enflasyon risklerinden kaçınmaya yardımcı olur (Riley 2009: 1).

Otomatik dengeleyiciler, bir ülke ekonomisinde meydana gelen dalgalanmaları, hükümet veya politika yapıcılar tarafından herhangi bir aksiyon almadan rutin faaliyetleriyle dengelemek için tasarlanmış maliye politikası araçlarıdır. En iyi bilinen otomatik dengeleyiciler; kurumsal ve kişisel gelir vergileri, işsizlik sigortası ve refah gibi transfer sistemleridir. Otomatik dengeleyiciler, ekonomik çevrimleri dengelemek için hareket ederler ve ek hükümet eylemi olmadan otomatik olarak tetiklenirler. Otomatik dengeleyiciler, vergi oranlarını otomatik olarak ayarlayan ve ödemeleri, iş döngüsü boyunca gelirleri, tüketim ile harcamaları dengeleyecek şekilde aktaran mekanizmalardır. Aynı zamanda, ekonomik çöküşlerle ve durgunlukla mücadele aracı olarak tercih edilen bir tür maliye politikası aracıdır. Uzun süreli devam eden ekonomik gerileme durumlarında hükümetler, ekonomiyi hızlı bir şekilde başlatmak için otomatik dengeleyiciler tek seferlik veya geçici uyarıcı politikalarla yedeklerler (Chappelow 2019: 1-2).

Özelikle negatif ekonomik şoklara veya durgunluklara karşı koymak üzere tasarlanan otomatik dengeleyiciler, ekonominin soğutulması veya genişlemesi ya da enflasyonla mücadele edilmesi amaçlarıyla da kullanılabilir. Bu politikalar, hızlı büyüme ve daha yüksek gelir dönemlerinde, vergiler olarak ekonomiden daha fazla para alır; ekonomik faaliyetler yavaşladığında veya gelirler düştüğünde, devlet harcamaları veya vergi iadeleri şeklinde ekonomiye daha fazla para aktarır. Bunun amacı, ekonomiyi iş döngüsündeki değişikliklerden korumaktır. Otomatik dengeleyiciler, gelirler yüksek olduğunda vergilendirmede alınan payın daha yüksek olduğu ve durgunluk, iş kayıpları veya başarısız yatırımlar nedeniyle gelir düştüğünde ise azalan kademeli bir vergilendirme yapısının kullanımını içerebilir. Mükellefler daha yüksek ücretler kazandıkça ek gelirleri, mevcut kademeli yapıya göre daha yüksek vergi oranlarına tabi tutulabilir. Ücretler düşerse, birey kazanılan geliri tarafından belirlendiği üzere düşük vergi kademelerinde kalır. Benzer şekilde, işsizlik sigortası transfer ödemeleri, ekonominin genişlediği dönemlerde daha az işsiz insan bulunması nedeniyle düşer; ekonomi durgunluk dönemine girdiğinde ve işsizlik yükseldiğinde ise yükselir (Chappelow 2019: 4).

Vergi politikaları ve kamu harcamaları gibi maliye politikaları, otomatik dengeleyiciler olarak finansal dengesizliklerin giderilmesinde fayda sağlayabilmektedir (TCMB Haziran 2014 Bülteni, 2014). Fakat her ne kadar vergiler konvansiyonel biçimde dengeleyici olarak dalgalanıyor olsa da ihtiyati tedbirlerin, otomatik dengeleyicileri zayıflatma eğiliminde olduğu bilinmelidir (Hallerberg, Strauch 2002: 183).

Ekonominin yüksek büyüme oranları yakaladığı dönemlerde, otomatik dengeleyiciler büyüme oranını azaltmaya yardımcı olacaktır. Yüksek büyüme oranlarının olduğu bir ortamda hükümet daha fazla vergi geliri elde edecek, bu nedenle mükellefler daha fazla gelir vergisi ödeyecektir. Benzer şekilde, yüksek büyüme oranlarının yakalandığı bir durumda işsizlikte de düşüş olacak, böylece hükümet işsizlik yardımlarına daha az para harcayacaktır. Ekonominin durgunluğa girdiği zamanlarda ise otomatik dengeleyiciler büyüme düşüşünü sınırlamaya yardımcı olacaktır. Daha düşük gelirle insanlar daha az vergi ödeyecek ve işsizlik yardımı ödemeleri için devlet harcamaları artacaktır. Yardım harcamalarındaki bu artış ve

vergi tahsilatındaki düşüş, toplam talepteki düşüşün sınırlanmasına yardımcı olarak dengeleyici bir rol oynayacaktır. Durgunluk döneminde güvenin düştüğünü ve özel sektörün harcama ve yatırımı azalttığını belirten Keynes'e göre özel tasarruflarda bir artış ve toplam talepte bir düşüş yaşanmaktadır. Bu durumun durgunluğu kötüleştirebileceğinden hareketle Keynes, bahse konu fazlalık tasarruflarından yararlanmak için hükümet borçlanması gerekliliğini savunmuştur. Ancak böyle bir ortamda da Keynes, otomatik dengeleyicilerin yeterli olmayabileceğini belirterek hükümetin ekonomideki akışa para enjekte etmek için kamu sektörü projeleri bulması gerektiğini tartışmıştır (Automatic Stabilisers, 2020).

Otomatik dengeleyiciler, birçok ülkenin maliye politikası araçlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Gelir tarafından bakıldığında, vergilerin çok açık bir otomatik dengeleme kaynağı olduğu görülecektir. Vergi gelirlerinin, ekonomik döngü boyunca ilgili vergi tabanlarını takip etme eğiliminde olduğu görülmüştür. Vergi gelirleri, artışlar sırasında yükselmiş, düşüşler sırasında ise azalmıştır. Harcama tarafından bakıldığında ise, literatürde tartışılan en önemli otomatik dengeleyicinin işsizlik yardımları olduğu görülecektir. İşsizlik yardımlarının miktarları düşüşler sırasında artmakta ve artışlar sırasında azalmaktadır.

Otomatik dengeleyiciler, sabit seviyeler kıyaslamasında toplam iç talebi dengelemede daha etkilidirler. Özel tüketim en çok otomatik dengeleyiciler tarafından yumuşatılır çünkü dengeleme, esas olarak hanehalkı harcanabilir gelirleri üzerinde çalışır ve transferleri belli seviyelerde sabit tutmak, gelirleri dengeler. İlginç bir şekilde, otomatik dengeleyicilerin kurumsal yatırım üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Ayrıca, otomatik dengeleme (stabilizasyon), yalnızca bütçedeki döngüsel anlamda hassas kalemler ile sınırlı değildir. Literatürde, hükümetin büyüklüğünün de otomatik istikrarla ilişkili olduğu tartışılmaktadır. Araştırmalar, hükümet büyüklüğü ile GSYİH'nin oynaklığı arasında negatif korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu durum, ücretler ve transferler gibi hükümet harcamalarının büyük bölümünün genellikle ekonomik gerileme dönemlerinde kesilmemesi veya yükseliş dönemlerinde artması ile açıklanabilir. Bu hükümet harcamalarının eylemsizliğinin, toplam çıktı üzerinde sabitleyici bir etkisi vardır (in't Veld, Larch, Vandeweyer 2013: 147-163).

Ekonomik istikrar, öncelikle vergilerin ve transferlerin geliri istikrarlı hale getirme kabiliyeti ve sonuç olarak tüketimin ekonomik gerileme karşısında otomatik biçimde ortaya çıkmasıyla ilişkilidir. Vergi ve transfer sisteminin dengeleyici özelliği basit bir mekanizmaya dayanmaktadır. Gelire olumsuz bir şok olması durumunda transferlerin net vergileri azalmakta, böylece harcanabilir gelir üzerindeki negatif şok, vergi ve transfer sisteminin yokluğunda olduğundan daha küçük olmaktadır. Otomatik dengelemenin sadece harcanabilir gelir üzerinde değil, aynı zamanda GSYİH üzerinde de etkisi olabilmektedir. Bir durgunluk durumunda, daha az vergi alınır ve daha fazla transfer ödemesi yapılır. Bu durum, toplam talepteki özel gelirleri desteklemekte ve olumsuz hareketleri ise köreltmektedir.

Otomatik dengeleyicilerin, gelir şoklarının hanehalkı talebi üzerinde meydana getirmiş olduğu etkiyi düşürme derecesi esasen iki faktöre bağlıdır. İlk olarak, vergi ve transfer sistemi, brüt gelire verilen bir şokun harcanabilir gelirden bir değişime dönüşme şeklini belirlemektedir. Örneğin, vergi oranı % 40 olan orantılı bir gelir vergisi durumunda, brüt gelir üzerindeki yüz avroluk bir şok, harcanabilir gelirden 60 avroluk azalmaya yol açmaktadır. Bu durumda vergi, brüt gelire olan şokun % 40'ını emmektedir. Buna karşılık, artan bir verginin daha güçlü bir dengeleyici etkisi olacaktır. İkinci faktör, halihazırda bulunan harcanabilir gelir ile mal ve hizmetlere olan mevcut talep arasındaki bağlantıdır. Gelir şoku geçici olarak algılanırsa, mevcut talep bir miktar kalıcı gelir kavramına bağlıysa ve hanehalkları birikmiş tasarrufları ödünç verebilir veya kullanabilirlerse, talepleri değişmeyecektir. Bu durumda, otomatik dengeleyicilerin mevcut talep üzerindeki etkisi sıfıra eşit olacaktır. Bununla birlikte, hanehalklarının likidite kısıtlaması olursa işler farklı olacaktır. Bu durumda, cari harcamaları harcanabilir gelire bağlı olacağından otomatik dengeleyiciler rol oynayacaktır (Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 3).

Vergi ve harcama seviyelerindeki değişiklikler, işsizlik sigortası ve gıda damgaları gibi durgunlukta toplam talebi canlandıran ve potansiyel olarak enflasyonist bir patlamada toplam talebi tutan programlar, otomatik dengeleyiciler olarak ortaya çıkabilir. Örneğin, Amerika'da krizle birlikte ortaya çıkan milyonlarca işsiz, işsizlik sigortası ödeneği ile kaybettikleri maaşlarının bir kısmını telafi edebilmiştir. (Automatic Stabilizers, 2020).

AB bölgesinde borç krizinin tetiklenmesiyle finansal kurumların bilançolarındaki bozulma, tüketime ve yatırıma etki eden bir kredi krizine ve bunun sonucunda ekonomik aktivitede yavaşlamaya neden olmuştur. Sonuç olarak vergi gelirleri azalmış ve devletlerin mali durumunda bozulmaya yol açmıştır (Caruana, Avdjiev 2012: 71-85). Krizle mücadele etmek için bazı hükümetler, önemli tartışmaları da beraberinde getirecek şekilde vergileri artırmaya ve harcamaları azaltmaya odaklanmışlardır. Fakat AB üye devletleri tarafından ekonomik krizle mücadele etmek için alınan vergi önlemlerinin kapsamlı bir sınıflandırmasının sağlanması zordur çünkü en azından kararlaştırılmış önlemler, ulusal teşvik paketlerine uyacak şekilde yeniden etiketlenmiş veya değiştirilmiştir. Genel olarak önlemler, mevcut vergilerin azaltılmasından oluşmakla birlikte Letonya, Litvanya veya İrlanda gibi bazı ülkelerin bütçe pozisyonları bunun yerine vergileri artırmaya zorlamıştır. Önlemlerin büyük kısmı, özellikle kişisel gelir vergisi oranlarını düşürerek veya vergi oranlarını artırarak, işgücü vergilerinde bir azalmaya odaklanmıştır. Vergi önlemlerinin bir diğer önemli kısmı, kurumlar vergilerini azaltmaya, alternatif olarak oranı veya tabanı düşürmeye odaklanmıştır. İlginç bir şekilde, İngiltere (geçici) istisnası dışında hiçbir ülke tüketimi arttırmak için standart KDV'yi düşürmemiştir (Hemmelgarn, Nicodème 2010: 17).

2008'de küresel krizin başlamasının ardından, krizin etkilerini bertaraf etmek amacıyla izlenen genişletici politikalar, artçı krizlerin oluşmasına neden olabilecek dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ekonominin tekrar düzene oturması amacıyla gevşek maliye politikaları devreye sokulmuş; vergilerin azaltılması, harcamaların artırılması ve bütçe açıklarının borçlanmak suretiyle kapatılması gibi uygulamalara başvurulmuştur. Bu durum da uygulamanın büyüklüğü nedeniyle büyük bir borçlanmayı beraberinde getirmiştir. Süreç sonunda ekonomileri tekrar durgunlaşmaya başlayan gelişmiş ülkeler, yüksek borçlanma oranları yüzünden borçların çevrilebilirliğiyle ilgili beklentilerin düşmesi durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Borçların çevrilebilirliğiyle ilgili beklentilerin bozulması, borçlanma maliyetlerini artırmıştır. Bilhassa, Avro Bölgesi ülkelerine ilişkin endişeler artmış, ABD'de ise borç tavanının artırılması için siyasi tartışmalar yaşanmıştır. Yaşanan süreç sonunda tarihte ilk defa ABD'nin kredi notu düşürülmüştür (Sezgin 2012: 141-142).

Kısaca otomatik dengeleyiciler, vergi (özellikle gelir ve kurumlar vergisi) ve transferler (işsizlik sigortası) gibi maliye politikasının doğrudan müdahalesi olmaksızın iktisadi faaliyette ortaya çıkan dalgalanmaların etkisini hafifleten kamu maliyesi araçlarıdır (Çebi, Çulha 2017: 4).

Genel olarak, sezgisel ne oldukları yönünde bir kanıya sahip olunabilse de, literatürde otomatik dengeleyicilerin farklı unsurlarının göreceli önemi hakkında kabul edilmiş bir görüş bulunmamaktadır. Bazıları istikrarın temel olarak gelirlerin döngüsel duyarlılığından kaynaklandığını, bir kısmı otomatik dengeleyicilerin büyük bölümünün hükümet harcamalarının büyüklüğü ve ataleti ile ilişkili olduğunu, diğerleri ise kademeli vergilendirme ve işsizlik yardımlarının otomatik dengelemenin tek kaynağı olduğunu iddia etmektedir. Otomatik dengeleyicilerin en temel avantajı, hükümet tarafından kasıtlı müdahaleye gerek kalmadan devreye girerek uygulama gecikmelerine maruz kalmamalarında yatmaktadır. Ancak en önemli soru, ne kadar çıktı stabilizasyonu sağladıklarıdır.

Otomatik dengeleyicilerin, bir ülkenin mali otoritesinin açık müdahalesi olmadan çıktıya yardımcı olan bütçe düzenlemeleri içerdiği anlayışı dışında, bütçenin hangi unsurlarının veya bileşenlerinin, gerçekte otomatik dengelemenin büyük bir kısmını sağladığı konusundaki görüşler hala çok farklıdır. İşsizlik maaşı ile ilgili herhangi bir şüphe yoktur; krizler sırasında kesin olarak artar ve yükselişlerde azalır. Ancak, pratik açıdan, işsizlik parası, çoğu gelişmiş ülkede hükümet bütçesinin çok küçük bir kısmını oluşturduğundan oldukça önemsizdir. Maliye politikası literatüründe kendisine sağlam bir yer edinmiş olan otomatik dengeleyicilerin, fiili nitelikleri ve etkinlikleri ile ilgili olarak halen daha genel geçer bir fikir birliği bulunmamaktadır (in't Veld, Larch, Vandeweyer 2013: 150-163).

Otomatik dengeleyicilerin tek başına istikrar sağlayıcı etki yapabilmelerinin güç olduğunu açıklayan en basit örneklerden birisi, ekonomi tam istihdam seviyesindeyken, artan oranlı vergilerin büyümeyi kısıtlayıcı etki yapması ve bunun çözümünün vergilerin indirilmesi ya da kamu harcamaları gibi iradi maliye politikaları yoluyla olmasıdır (O'Sullivan, Sheffrin 2007: 399).

Hemerijck ve ark. da belirttiği üzere, otomatik dengeleyicilerle ilgili kayda değer beş önemli gerçek bulunmaktadır:

Otomatik dengeleyicilerin boyutu/gücü, refah düzenlemelerinin kapsamı ile yakından ilgilidir; yani, daha genişletilmiş vergi finansmanlı refah devletlerine sahip ülkeler, daha büyük otomatik dengeleyicilere sahip olma eğilimindedir.

Otomatik dengeleyiciler, bireysel harcanabilir geliri destekler ve bu nedenle, riskten kaçınanlar için doğrudan pozitif refah etkisi olan bir sigorta işlevi görürler. Bu tip bir sigorta için özel alternatifler son derece kusurlu ve eksiktir.

Otomatik dengeleyiciler, harcanabilir gelir ve dolayısıyla özel tüketim ve toplam talep üzerindeki dengeleyici etkileri yoluyla ekonominin tümünün istikrarına katkıda bulunurlar.

Otomatik dengeleyiciler, ekonomik krizlerin gelir eşitsizliği üzerindeki sonuçlarını keserler.

Otomatik dengeleyiciler kurallara dayalıdır ve iş döngüsü durumundaki bir değişikliğe otomatik olarak yanıt verir. Bu yüzden, ekonominin durumu hakkında güncel bilgilere ve devreye girmek için herhangi bir ihtiyari politikaya ihtiyaç duymazlar.

Bundan dolayı, mali kriz sırasında önemli bir rol oynayan ve otomatik olarak çalışma avantajına sahip olan otomatik dengeleyiciler, ekonomik durumdaki değişikliklere hızlı tepki vermektedirler.

Otomatik dengeleyicilerin hem bireyler (sigorta) hem de toplum (toplam istikrar, dağıtım) düzeyinde çekici özellikleri, yenilenen bir ilgi kaynağıdır. Otomatik dengeleyicilerin boyutu doğrudan makro tasarımın bir sonucu değil; vergi, sosyal ve işgücü piyasası politikalarıyla ilgili politika seçimlerinin bir yan ürünüdür. Otomatik dengeleyiciler, haklar ve finansman açısından refah düzenlemelerinin kapsamının net sonucudur (Hemerijck, Vandenbroucke, Andersen, Pochet, Degryse, Basso, Dolls, Eichhorst, Leoni, Peichl ve ark. 2012: 207-208). Otomatik dengeleyiciler ne kadar iyi olursa ekonominin genel dengesi için oluşturulacak olan makro ekonomik politikalar da o kadar etkin ve etkili olacaktır (Blanchard, Dell’Ariccia, Mauro 2010: 212-213).

2.1. Otomatik Dengeleyici Türleri

Otomatik dengeleyicilerin, parasal birliğin ilk yirmi yılında ekonomik döngünün genişliğini büyük ölçüde yarıya indirmiş olduğu belirtilmektedir (Van Den Noord 2019: 7). Sahip olduğu etki itibarıyla günümüzde önemi gittikçe artan, yasa koyucuların müdahalesi olmaksızın hükümet bütçelerine yerleştirilmiş mekanizmalar olan otomatik dengeleyiciler için bütçe fazlaları ve tarımsal destekler gibi örnekler ortaya konsa da üstlendiği rol ve etkinliği bağlamında ön planda olan iki otomatik dengeleyici mevcuttur. Bunlar; vergi gelirleri ile işsizlik sigorta ödemeleridir.

Gelirlerde oluşan artış ya da azalışa göre vergi oranları ile toplanan vergilerdeki artış veya azalış otomatik biçimde ortaya çıkarak genişleme ya da daralmanın hafiflemesi sağlanmaktadır. İşsizlik sigortası ödemeleri de istihdam düzeyinde meydana gelen değişimlere göre gelir tarafında yaşanan değişimleri dengelemeye yardımcı olur (Akar, Uysal Şahin 2018: 155-156).

Vergi gelirleri ile işsizlik sigorta ödemelerinin, otomatik dengeleyici unsurlar olarak tanımlaması ve kullanım alanları ile Avrupa'da yaşanan borç krizi bağlamındaki etkilerinin incelenmesinden önce söz konusu kavramların literatürde ne şekilde geçtiklerini özet olarak aktarmaya çalışacağız.

2.1.1. Vergiler

Vergiler, hükümet faaliyetlerini finanse etmek için bireyler veya şirketler üzerinden toplanan ve bir hükümet kuruluşu tarafından (yerel, bölgesel veya ulusal) uygulanan zorunlu ücretler bütünü olarak tanımlanabilir. İktisatta vergiler, ister işletme gibi vergilendirilen varlık, ister işletmenin mallarının son tüketicileri olsun, verginin yükünü kimin ödediğine bağlı olarak değişir. Vergiler genel olarak doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki ana kategoriye ayrılabilir (Kagan 2020b: 1).

Doğrudan vergi, doğrudan bireyden veya işyerinden vergiyi uygulayan devlet kurumuna ödenen bir vergidir. Doğrudan vergi türlerine örnek olarak kişisel gelir vergileri ve kurumlar vergisi verilebilir. Dolaylı vergiler ise, doğrudan ödeme yapandan alınmaz. Bir satış vergisi ödendiğinde o para, devlete gerçek anlamda ödenmez. Malları satan tüccar, devlete satış vergisi öder (Josephson 2020: 3). Genel olarak, doğrudan vergi, bir işleme uygulanan vergiden farklı olarak, tek bir kişiye (tüzel veya gerçek) veya mülke (yani gerçek ve kişisel mülkiyet, hayvancılık, ürünler,

ücretler, vb.) uygulanır (Şen, Sağbaş 2015: 304). Dolaylı vergi, bir aracı tarafından kişiden tahsil edilen bir vergidir. Dolaylı vergi terimi, doğrudan hükümet tarafından dayatıldığı kişilerden (yasal veya doğal) toplanan doğrudan bir vergiyle zıttır (Şen, Sağbaş 2015: 304). Vergi yükü, vergi mükellefi tarafından başkasına kaydırılabilir. Dolaylı vergi, uygulandıkları ürünlerin fiyatını artırma etkisine sahiptir. Gümrük vergisi, merkezi tüketim, hizmet vergisi ve katma değer vergisi dolaylı vergiye örnektir (What is Indirect Tax?, 2020).

Vergiler ülkeler arasında büyük farklılıklar gösterse de genel olarak yaygın kullanılan birkaç vergi türü aşağıda sıralanmıştır. Bunlar:

- Gelir Vergisi (Birey ve Kurumlar)
- Satış Vergisi
- Emlak Vergisi
- Gümrük Vergisi

2.1.1.1. Gelir Vergisi

Gelir vergileri, şahsi gelir vergisi ve kurumlar vergisi olarak tanımlanabilir. Bunun yanında eyalet sistemi şeklinde örgütlenmiş devlet yapısına sahip olunan yerlerde yerel gelir vergisi uygulamaları da söz konusu olabilmektedir. Şahsi gelir vergisi ve kurumlar vergisi, farklı kanunlarla tanımlanmış olsa da, özellikle gelir unsurları ve net gelirin tespiti açısından şahıslar için geçerli olan kural ve hükümlerin çoğu kurumlar için de uygulanmaktadır (Eğilmez 2016: 58).

2.1.1.1.1. Birey Gelir Vergisi

Bireysel gelir vergisi, kişisel gelir vergisi olarak da adlandırılır ve ücretler, maaşlar ve diğer gelir türlerinden alınmaktadır. Muafiyetler, kesintiler ve krediler nedeniyle çoğu birey, gelirlerinin tamamı üzerinden vergi ödememektedir (Eğilmez 2016: 59). Türk vergi mevzuatı uyarınca ikamet esas alınarak vergilendirmede tam veya dar mükellefiyet esası düzenlenmiştir. Tam mükellefler (Türkiye’de ikametgahı bulunan ve bir takvim yılı süresince Türkiye’de daimi biçimde altı aydan fazla oturanlar), Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların bütünü üzerinden vergilendirilir. Dar mükellefler (Türkiye’de ikametgahı bulunmayan ve bir takvim yılı içinde Türkiye’de daimi biçimde altı aydan fazla oturmayanlar) ise yalnızca

Türkiye’de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilmeye tabi tutulurlar (Vergi Rehberi, 2019).

2.1.1.1.2. Kurum Gelir Vergisi

Şirketler elde ettikleri kazançlar üzerinden gelir vergisi ödemekle yükümlüdürler. Vergi daireleri, şirket, ortaklık, serbest çalışan müteahhit ve küçük işletmeleri elde ettikleri kazançlar üzerinden vergilendirir. İşletme şirket yapısına bağlı olarak kazançlarını raporlar ve daha sonra faaliyet ve sermaye giderlerini bu kazançlar üzerinden düşürür. Bu mahsuplaşma işleminden sonra ortaya çıkan fark da vergilendirilebilen işletme gelirini oluşturur.

Gelir Vergisi Kanunu’na göre ülkemizde, tanımlanan gelir unsurları kurumlar eliyle elde ediliyorsa vergilendirme işlemi söz konusu kurumların tüzel kişiliği üzerinden yapılır. Gelir Vergisi Kanunu’nda tanımlanmış olan kurumlar vergisi mükellefleri;

- Sermaye şirketleri,
- Kooperatifler,
- Kamu iktisadi müesseseleri,
- Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler,
- İş ortaklıkları,

şeklindedir (Internal Revenue Service, 2020; Vergiler, 2020; Vergi Rehberi, 2019).

2.1.1.2. Satış Vergisi

Satış vergisi, işletmelerin müşterilere mal ve hizmet satın alırken uyguladıkları vergidir. Satış vergisi daha sonra belirli bir süre içinde eyalet veya yerel yönetime havale edilir. Bu yüzden doğrudan vergi olarak bilinir. Bazı mal veya hizmetlerin fiyatına satış vergisi uygulanır. Satış fiyatının yüzdesi olarak ücretlendirilir ve satış sırasında toplanır (Fresh Books, 2020).

Satış vergisi, hükümet tarafından mal ve hizmet satışına uygulanan bir tüketim vergisidir. Satış anında konvansiyonel satış vergisi alınır, perakendeci tarafından toplanır ve hükümete aktarılır. Geleneksel veya perakende satış vergileri yalnızca bir mal veya hizmetin son kullanıcısına uygulanır. Modern ekonomilerdeki malların çoğunluğu, genellikle farklı kuruluşlar tarafından ele alınan bir dizi üretim

aşamasından geçtiğinden, satış vergisinden kimin sorumlu olduğunu kanıtlamak için önemli miktarda belge gereklidir. Örneğin, bir koyun çiftçisinin iplik üreten bir şirkete yün sattığını varsayalım. Satış vergisini ödemekten kaçınmak için iplik üreticisi, son kullanıcı olmadığını söyleyerek hükümetten bir yeniden satış sertifikası almalıdır. İplik üreticisi daha sonra ürününü bir yeniden satış sertifikası alması gereken bir giysi üreticisine satar. Son olarak, giysi üreticisi söz konusu çorapların fiyatı ile birlikte müşteri satış vergisini tahsil edecek bir perakende mağazasına çorapları satar (Kagan 2020a: 3-4).

2.1.1.3. Emlak Vergisi

Emlak vergisi, emlak üzerindeki yıllık vergidir. Genellikle yerel bir vergidir. En çok piyasa değeri kavramı üzerine kuruludur. Vergi matrahı arazi, arazi ve binalar veya bu faktörlerin çeşitli permütasyonları şeklinde olabilir. Yerel yönetim gelirleri elde etmek için yerel gelir vergileri ve/veya yerel satış vergileri kullanmak mümkündür, ancak her ikisinin de zor idari sorunları vardır. Yerel gelir diğer kaynaklardan, özellikle de yerel yönetime ait mülklerin kiralardan elde edilebilir. Bazı durumlarda, yerel gelir vergileri önemli bir gelir kaynağıdır. Bununla birlikte, çoğu durumda, emlak vergisi ana gelir kaynağıdır (What is Property Tax, 2020).

Emlak vergisi gayrimenkulün veya diğer kişisel mülklerin değerine uygulanan vergi türüdür. Emlak vergileri ülke çapında belirli bir standarda göre alınabileceği gibi, yerel yönetimler tarafından da uygulanabilir. Genel olarak bu vergiler yinelenen bir şekilde uygulanır. Örneğin, ev sahipleri gayrimenkul vergilerini yılda bir veya birkaç kez ödeyebileceği gibi ipotek ödemelerinin bir parçası olarak aylık bir ücret olarak da ödeyebilir. Burada emlak vergisindeki önemli ayrım bir ülkenin, bir mülkün durumunu, konumuna ve piyasa değerine ve/veya verginin çeşitli alıcılarına tahsis edilen tutarlardaki değişikliklere göre değerlendirilmesine bağlı olarak dalgalanmaya tabi olmasıdır. Örneğin, konut sahipleri mülk değerlerindeki artışla mülklerinden alınan vergide bir artış görebilirler. Tersine, olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle mülk değerleri düşerse, ev vergileri düşebilir. ABD gibi farklı ülkelerde emlak vergisine tabi olabilecek diğer kalemler otomobiller, tekneler, eğlence araçları ve uçaklar olabilir. Bazı yerlerde ayrıca fabrikalar, rıhtımlarda bu kapsama girebilir (Fay 2020: 2-3).

2.1.1.4. Gümrük vergisi

Tarife olarak da adlandırılan, mal ithalatı üzerinden alınan vergilere gümrük vergisi denir. Genel olarak gümrük vergisi, ithal edilen benzer mallara göre yerel olarak üretilen mallara fiyat avantajı sağlayarak hükümetler için gelir sağlamaktadır (WTO, 2020).

Gümrük vergisi, bir ülkenin yürürlüğe koyabileceği çeşitli ticaret politikalarından birisi olup ithal malların tüketiciler tarafından karşılanan maliyetini arttırır. Tarifeler uygulayan ülkenin gümrük idaresine gümrük vergisi ödenir (Radcliffe 2019: 2).

İki tip gümrük vergisiyle karşılaşilmektedir. Bunlardan ilki, ithal edilen bir malın her birimi için sabit bir ücret olarak alınan "birim" veya özel tarife, diğeri ise ithal edilen malların değerinin bir oranı olarak alınan “ad valorem” tarifedir.

Gümrük vergisi, kullanımı 18. yüzyıla dayanan en eski ticaret politikası araçlarından biridir. Tarihsel olarak, bir tarifenin ana hedefi geliri artırmaktır. Günümüzde bir tarifenin temel amacı, gelir elde etmenin yanı sıra, belirli yerli endüstrileri yabancı rekabetten korumakla ilgilidir (Batabyal 2019: 1).

2.1.2. İşsizlik Sigorta Ödemeleri

Bir toplumda yaşayan insanların toplu halde yaşamaları nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanması için devlet eliyle yapılan harcamalara kamu harcamaları denmektedir. Ülkemizde 2004 yılı itibarıyla analitik bütçe sınıflandırması uygulamasına geçilmiştir. Analitik bütçe sınıflandırması da kendi içerisinde finansman tipi sınıflandırma, kurumsal sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma olarak dörde ayrılmaktadır (Gül 2016: 4).

Kamu harcamalarının oluşturduğu ekonomik etkilere göre yapılan ekonomik sınıflandırma içerisinde iktisadi, mali, sosyal transferler, KİT harcamaları, vergi harcamaları, sosyal güvenlik katkı payları ile yardım ve bağışlar gibi harcama kalemleri yer almaktadır. Adaletin sağlanmasının amaçlandığı sosyal harcamaların en bilinen örnekleri işsizlik sigortaları, muhtaç öğrencilere verilen burslar, emekli aylıkları, dul ve yetim aylıkları, parasız yatılı okuma olanakları ve asker ailelerine yapılan yardımlardan oluşmaktadır (Aydın, Kaya, Sezer 2017: 477-479).

En temel anlamda işsizlik sigortası, tüketicilerin iş kaybı nedeniyle gelirden büyük dalgalanma riskiyle başa çıkmalarını sağlayan bir mekanizmadır. Özellikle işsiz olan tüketiciler için temel tüketimi yumuşatma yöntemi sağlar. Bu tür bir sigortanın özel pazar aracılığıyla sağlanması zor olduğundan, işsizlik sigortası uzun zamandır önemli bir hükümet politikası olarak görülmektedir (Mukoyama 2013: 347).

İşsizlik sigortası işsiz işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olmaktadır. Sosyal haklardan yararlanabilmek için, çalışanın yeterli bir kazanç geçmişine sahip olması ve bir iş araması gerekmektedir. Bu program sadece ailelerin gelirlerini dengelemekle kalmamakta, aynı zamanda olumlu makroekonomik etkilere de sahip olmaktadır. Bireyler daha fazla iş kaybını önleyerek ve çıktıyı dengelemeye yardımcı olarak talebi harcamaya devam edebilmekte ve böylece talebi artırabilmektedirler. Bir gerileme döneminde bu faydaların zamanında güçlendirilmesi ve genişletilmesi ve bu özellikleri otomatik olarak tetikleyecek bir mekanizmanın mevcut olması önemlidir (Estep, Ajilore, Madowitz 2019: 3-4).

Bir işsizlik sigortası programındaki temel soru, programın ne kadar cömert olması gerektiğidir. İşsiz olan kişiler iş bulmak için çok az çaba gösterebilir veya iş teklifini kabul ederken daha seçici olabilir. İşsizlik maaşı bir arama sübvansiyonu olarak işlev görür, yani bireyler finansal olarak işsiz olarak ayakta kalabilir ve ilk uygun işte çalışmaya başlamak zorunda kalmazlar. Cömert faydaları olan bir sistemde, işçi ve iş arasındaki eşleşmenin kalitesi daha iyi olabilir (Campos, Reggio 2016: 81; de Groot, van der Klaauw 2019: 195).

Birçok gelişmiş ülkede yüksek işsizlik seviyeleri, işsizlik sigortasının tasarımına olan ilginin artmasına neden olmuştur. Hemen hemen tüm sanayileşmiş ülkeler Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra veya Büyük Buhran'a yanıt olarak işsizlik sigortası sistemini kurmuştur. Avrupa'da, birçok ülke ikinci dünya savaşı sonrasında 1960 ve 1970'li yıllarda işsizlik sigortası cömertliğini artırmıştır. Avrupa işsizliği 1980'lerde ABD seviyelerinin üzerine çıkmaya başladığında olası bir açıklama olarak aşırı işsizlik sigortası ödemelerinin cömertliğine işaret edilmiştir (Moyen, Stähler, Winkler 2019: 144; Zweimüller 2018:1).

Kriz anlarında otomatik bir dengeleyici olarak işsizlik sigortası, şoklara duyarlılık ile toplam gelir, istihdam ve tüketim üzerindeki değişkenliği azaltarak ekonomi üzerinde yararlı bir etkiye sahip olmaktadır (Maggio, Kermani 2016: 2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BORÇ KRİZİ VE OTOMATİK DENGELİYİCİLER

2007 - 2008 mali krizi ve ardından gelen Büyük Durgunluk, Avrupa için ciddi ekonomik zorluklar oluşturmuştur. İşsizlikteki önemli artışlar, ücretler ve serbest meslek gelirlerindeki azalmalar, hükümet borcundaki artış ve GSYİH'deki düşüş mali bütçeleri ve hanehalkının finansmanını zorlamıştır. Bu tür ekonomik zorluklara yanıt olarak vergi-fayda politikaları, hanehalkı net gelirleri üzerinde önemli etkilerde bulunmuştur.

Otomatik dengeleyiciler, politikaların kazançlara ve insanların özelliklerine yönelik şokları absorbe etme konusundaki yerleşik esnekliğini karakterize etmektedir. Otomatik dengeleyiciler, diğer şeyler sabitken, Avro Bölgesinde olduğu gibi, tasarlanması ve uygulanması zaman alan ihtiyari politika eylemlerine duyulan ihtiyacı azaltmış ve ihtiyari maliye politikalarının kapsamının sınırlı olduğu durumlarda özellikle önemli rol üstlenebilmiştir. Bunlar makroekonomik oynaklığı azaltmak için önemli bir araç olarak görülmüştür. Özellikle, gelişmiş ekonomilerde gelir vergileri ve işsizlik sigortası yardımları, mikro ve makroekonomik literatürde, toplam çıktıdaki ve tek kullanımlık gelir ve hane tüketimindeki dalgalanmaların önemli dengeleyicileri olarak büyük ilgi görmüştür (Paulus, Tasseva 2020: 864-865).

Finansal krizin tetiklediği son durgunluk, dünyadaki ve özellikle Avrupa'daki gelirler ve istihdam üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Hem kriz sırasındaki ekonomik daralmanın büyüklüğünün hem de işgücü piyasaları üzerindeki etkilerinin otomatik dengeleyiciler ve ihtiyari politikalar ile önemli ölçüde azaldığı tartışılmaz olsa da, ortaya çıkan politika tartışmasının büyük bir kısmı ihtiyari maliye politikasının boyutu ve bankalar için yapılan kurtarma paketlerine odaklanmıştır. Otomatik dengeleyicilerin çalışmaları çok dikkate alınmamıştır. Otomatik dengeleyiciler, genel olarak vergi yükünü düşüren ve ihtiyari hükümet eylemine gerek kalmadan kamu harcamalarını arttıran maliye politikası araçları olarak tanımlanmaktadır. Özellikle, otomatik dengeleyiciler işsizlik arttığında hemen gelir değişimi sağlamaktadır. Son kriz sırasında, vergi ve sosyal yardım sistemi, genel hükümet bütçesinin hem geliri hem de harcama tarafında otomatik bir dengeleyici işlevi görmüştür. Vergi geliri

sisteminin yapısı ve finansmanında bulunan farklılıklar nedeniyle, otomatik dengelemenin derecesi ülkeler arasında değişiklik göstermiştir.

Otomatik dengeleyicilerin hane halkları için gelir sigortası sağlamada ve dolayısıyla talep ve çıktıları dengelemede önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Vergi transfer politikalarının birçok ülkede gerçekleştirdiği otomatik eyleme, vergi, sosyal ve işgücü piyasası alanlarında uygulamaya konan ihtiyari politikalar eşlik etmiştir. Bu politikalar, istihdam teşvikleri, daha yüksek faydalar, (bordro) vergi indirimleri, düşük gelirli hane halklarına daha fazla transfer ve aktivasyon politikaları gibi çok çeşitli tedbirleri içermiştir. Bu nedenle, özellikle son kriz için, otomatik dengeleyicilerin genel mali genişlemeye katkısını değerlendirmek ve büyüklüklerini ülkeler arasında karşılaştırmak önem arz etmektedir. Otomatik dengeleyiciler ve ihtiyari maliye politikası arasındaki ilişkiyi anlamak çok önemlidir. Çünkü, diğer unsurlar eşitken, daha büyük otomatik dengeleyicilere sahip ülkeler ihtiyari mali teşvik paketlerine daha az güvenmek durumundadırlar. Orta vadede dengeli bütçelerin gerçekleştirilmesi gerekliliği açıktır. Bunun yanında, reformların otomatik dengeleyiciler üzerindeki etkisini dikkate almak da önem arz etmektedir. Daha küçük uyaran programları uygulayan ülkelerin daha çok otomatik dengeleyiciye sahip ülkeler olduğu değerlendirilmektedir. Otomatik dengeleyiciler, ihtiyari programların tek belirleyicisi olarak düşünülmemeli, bütçe pozisyonu veya söz konusu ülkedeki şokun büyüklüğü gibi diğer faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

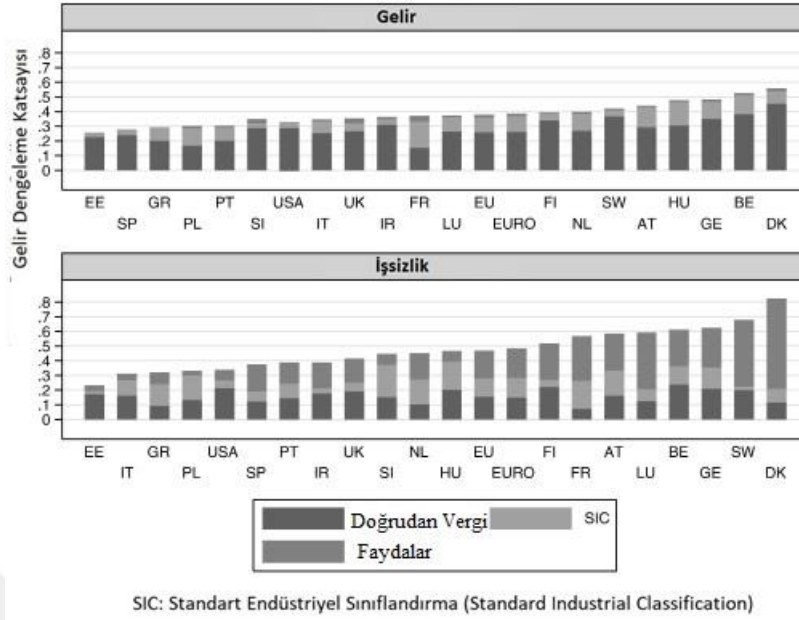
Otomatik dengeleme için dolaylı bir önlem olarak ortalama gelirin GSYİH'ye oranını kullanan IMF, hükümet büyüklüğü ile ihtiyari mali dürtü büyüklüğü arasında negatif bir ilişki bulmaktadır. Bununla birlikte, Dolls ve ark., vergi geliri/GSYİH oranı gibi basit makro önlemlerin, otomatik dengeleme miktarını sadece kısmen öngördüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde OECD, mali paketlerin boyutu ve otomatik dengeleyiciler arasında ters bir ilişki bulmaktadır (Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 1-3; Van Den Noord 2019: 7-8). Genel olarak, daha büyük otomatik dengeleyicilere sahip ülkelerin ekonomik krizde daha küçük mali teşvik paketlerine ihtiyaç duyduğu görülmektedir (Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 10).

3.1. Ülkeler Arası Farklılıklar

Son ekonomik krizde, otomatik dengeleyicilerin, hanehalkları için gelir sigortası sağlamada ve dolayısıyla talep ve çıktıyı dengelemede önemli bir rol oynadığı yaygın bir şekilde görülmüştür. Özellikle son kriz için, otomatik dengeleyicilerin genel mali genişlemeye katkısını değerlendirmek ve büyüklüklerini ülkeler arasında karşılaştırmak önem arz etmektedir (Dolls, Fuest, Peichl 2012b: 279).

Avro Bölgesi'ndeki bütçelerin görece güçlü döngüsel hassasiyeti, ağırlıklı olarak üye ülkelerin hükümetlerinin, GSYİH ve bütçelerindeki işsizlikle alakalı harcamalara göre daha büyük ölçekli olmasıyla açıklanmaktadır. Bu nedenle otomatik dengeleyiciler, ekonomik faaliyet üzerinde açık bir şekilde yumuşatıcı etki yaratmış, ekonomiyi genişleme dönemlerinde kısıtlamış ve durgunluk zamanlarında ise uyarmıştır. Bununla birlikte, bu yumuşatma etkisinin ne kadar güçlü olduğu, diğerlerinin yanı sıra, otomatik dengeleyicilere bağlı çıktı üzerindeki kısa vadeli çarpan etkilerine bağlıdır. İktisat literatüründen de bilindiği üzere, vergilendirmedeki değişimler daha büyük ölçüde tasarruftaki değişikliklerden etkilenme eğiliminde olduğu için hükümet harcamaları vergilendirmeden daha büyük kısa vadeli çarpanlar taşır. Ayrıca, daha küçük ekonomilerde mali teşvik, dış ticaretteki hareketlerle sınırların ötesine sızma eğilimindedir. Bu yüzden, küçük açık ekonomilerde mali kısıtlamanın etkisi daha sınırlı olmaktadır. Bir bütün olarak Avro Bölgesi nispeten büyük ve kapalıdır. Fakat bu (değişen derecelerde), bireysel üye ülkeler için geçerli değildir.

Barrell ve arkadaşları (2012), Avro Bölgesi ülkelerinin kamu harcaması çarpanlarını hükümet tüketimi için 0,5 – 0,7, sosyal yardımlar için 0,2 – 0,3, doğrudan vergi için 0,1 – 0,2 aralığında tahmin etmiştir. Bununla birlikte, bu bulgular dış ticaret sızıntısının, münferiden üye ülkelerin karşılaştığının aksine çok daha küçük olduğu Avro Bölgesinde otomatik dengeleyicilerin çarpan etkilerini hafife almaktadır. Bunu göz önünde bulundurarak, döngü boyunca otomatik dengeleyicilerin (vergi geliri ve harcamaları açısından) kompozisyonuna bakmak faydalı olacaktır (Holland, Barrell, Hurst 2013: 79; Van Den Noord 2019: 10).

Şekil 1. Gelir ve İşsizlik İçin Gelir Dengeleme Katsayısının Ayrıştırılması

Kaynak: (Dolls, Fuest, Peichl 2012b: 285)

Dengeleme katsayısının sonuçları, yukarıdaki şekilde görülebileceği gibi, ülkeler arasında önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Gelir şoku durumunda, en yüksek dengeleme katsayısı, otomatik dengeleyicilerin şokun % 56'sını hafiflettiği Danimarka'da karşımıza çıkmaktadır. Belçika (% 53), Almanya (% 48) ve Macaristan'da (% 48) güçlü otomatik dengeleyiciler bulunmaktadır. En düşük değerler Estonya (% 25), İspanya (% 28) ve Yunanistan (% 29) için bulunmuştur. Fransa hariç, vergiler sosyal güvenlik katkılarında daha güçlü bir dengeleyici rol oynamıştır.

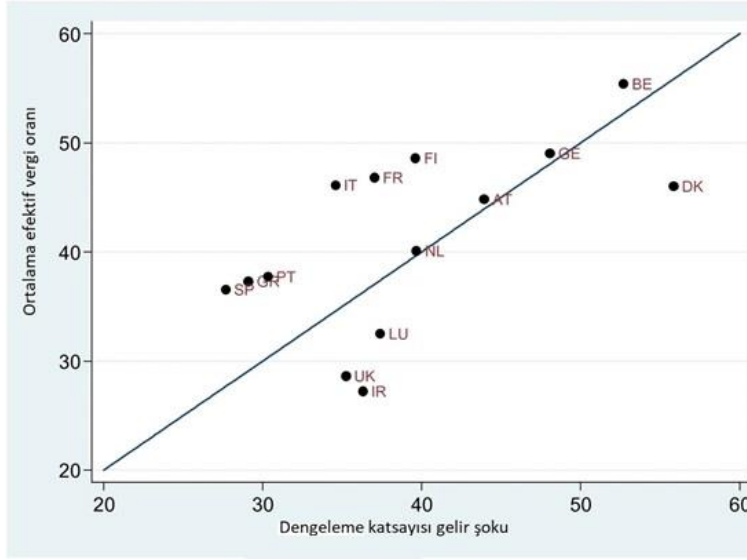
İşsizlik şokunda, ülkelerin çoğunda dengeleme katsayıları daha büyüktür. Yine en yüksek değer Danimarka (% 82), ardından İsveç (% 68), Almanya (% 62), Belçika (% 61) ve Lüksemburg (% 59) için ortaya çıkmaktadır (Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 6-7). Finlandiya'da komşu İskandinav ülkelerine kıyasla (işsizlik) faydalardan elde edilen dengelemenin görece düşük değeri ilk bakışta şaşırtıcı olabilir, ancak bu durum, Finlandiya'nın İskandinav ülkelerinin en az cömert işsizlik yardımlarına sahip olmasıyla açıklanabilmektedir (Aaberge, Wennemo, Bjorklund, Jantti, Pedersen, Smith 2000: 85). Macaristan (% 47) işsizlik yardımlarının nispeten düşük seviyesinden dolayı şu an AB ortalamasında yer almaktadır. Yelpazenin diğer ucunda, değerleri ABD (% 34)'nin altında olan bazı ülkeler bulunmaktadır. Söz konusu ülkeler arasında Estonya (% 23), İtalya (% 31) ve Polonya (% 33) yer almaktadır.

Sadece kişisel gelir vergisine bakıldığında, ABD (federal ve eyalet düzeyinde gelir vergisi birleşimi)'deki değerlerin AB ortalamasından daha yüksek olması şaşırtıcı bulunmuştur. Bu, bir noktaya kadar Avrupa'da vergi ilerlemesinin daha yüksek olduğu argümanı ile izah edilebilir. Elbette bu husus, kısmen de olsa Avrupa'da dikkate değer bir seviyede bulunan heterojenlik ile de açıklanabilir. Ancak yine de, Belçika, Almanya ve İskandinav ülkeleri gibi sadece birkaç ülkede kişisel gelir vergisinden gelen dengelemenin daha yüksek katkısı bulunmaktadır.

Otomatik dengeleyiciler, Avrupa'da kayda değer ölçüde farklılık göstermektedir. Özellikle, Doğu ve Güney Avrupa ülkelerindeki otomatik dengeleyiciler, Avrupa'nın diğer ülkelerinden çok daha zayıftır. Avrupa özelinde, hükümet büyüklüğünün kişi başına düşen gelir ile genellikle pozitif ilişkili olması, bu duruma katkıda bulunan faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, daha büyük kamu sektörüne sahip olunması nedeniyle harcanabilir gelirlerin dengelenmesi, yüksek gelirli ülkelerde daha büyük olmuştur (Dolls, Fuest, Peichl 2010: 2-3; Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 7-8).

Sosyal koruma sisteminin yapısı ve finansmanı ile ilgili farklılıklar nedeniyle, otomatik dengelemenin derecesi ülkeler arasında değişmek zorunda kalmıştır. Ekonomik gerileme nedeniyle hanhalklarının asimetrik biçimde etkilenmesinden ötürü ortaya çıkan iş kaybı, işsizler ve aileleri için gelirden keskin bir düşüşe yol açmış; aynı zamanda, diğer sosyal gruplar, reel ücretlerdeki durgunluktan yalnızca marjinal olarak etkilenmiştir.

Sosyal koruma açısından, otomatik dengeleyiciler, derhal, yani işsizlik artmaya başladığında, yardım sistemlerine entegre olanlara gelir ikamesi sağlama konusunda büyük avantaja sahip olmuştur. Bununla birlikte, işgücü piyasasının sınırındakilere istihdam ve gelir (ikame) sağlama açısından etkisiz kalmış olabilmektedirler. İşsizlik sigortası sistemleri, her tür çalışanı eşit olarak korumadığı bazı durumlarda münhasır kalmıştır (Hemerijck, Vandenbroucke, Andersen, Pochet, Degryse, Basso, Dolls, Eichhorst, Leoni, Peichl ve ark. 2012: 218).

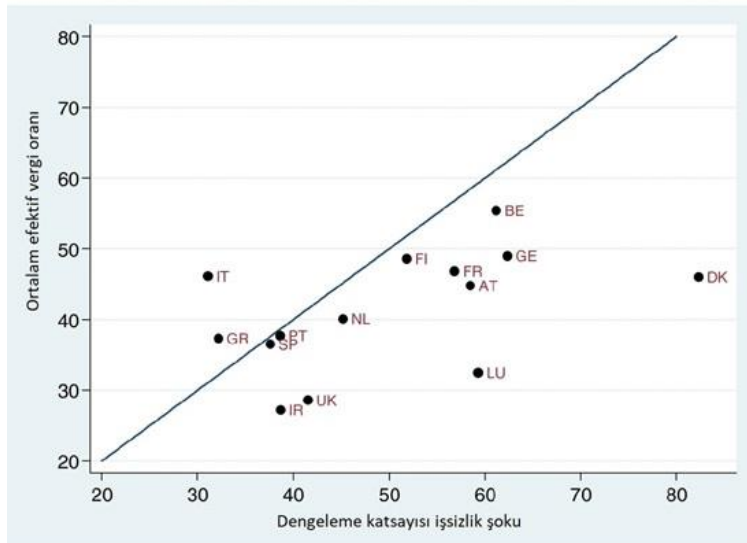

Şekil 2. Otomatik Dengeleyiciler (Gelir Şoku)

Kaynak: (Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 8)

Yukarıdaki şekilde, AB ülkeleri için otomatik dengeleme ölçüsü ile ortalama efektif vergi oranları arasında açık bir pozitif ilişki olduğu görülmektedir.

Ortalama efektif vergi oranları ile işsizlik şoku için dengeleme katsayısı arasındaki ilişki ise aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi daha zayıftır. Bunun nedeni, işsizlik şokunun büyük ölçüde işsizlik yardımlarının cömertliğine bağlı olmasında yatmaktadır.

Şekil 3. Otomatik Dengeleyiciler (İşsizlik Şoku)

Kaynak: (Dolls, Fuest, Peichl 2012a: 9)

Diğer taraftan, Dolls ve ark. tarafından yapılan çalışmada, şokların yumuşatılması açısından otomatik dengeleyicilerin gelir haricinde talep dengelemesinde nasıl bir etkiye sahip olduğu incelendiğinde, talep dengeleme katsayılarının gelir dengeleme katsayılarından daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun nedeni, talep dengelemesinin sadece likidite kısıtlı hanehalkları için elde edilebiliyor olmasında yatmaktadır. Gelir şoku için, sonuçların AB ülkelerinde % 4 ila 22 arasında değiştiği müşahade edilmiştir. İşsizlik şoku için ise sonuçlar, AB ülkelerinde % 30 civarında gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, işsizlere yapılan transferlerin, özellikle de işsizlik sigortası sistemlerine yapılan transferlerin yüksek olduğu Avrupa'da talebin dengelenmesi için kilit bir rol oynadığını göstermiştir.

Finansal servetin likidite kısıtlamaları için belirleyici olduğu durumda, talep dengelemesi Macaristan'da en yüksek (% 46) olmuştur. Polonya (% 30) ve Estonya (% 24) da talebin dengelenmesi açısından AB ortalamasının üzerinde kalmıştır, ancak harcanabilir gelirin dengelenmesinde bu iki ülke AB ortalamasının altında kalmıştır. Hanehalklarının görece zengin olduğu ülkelerde, vergi ve transfer sistemlerinin talep üzerindeki otomatik dengeleme etkileri nispeten düşük olmuştur. Böylece, bu ülkelerde likidite kısıtlamaları daha az önemli olmuştur. Söz konusu ülkeler arasında dengeleme katsayısı itibarıyla İsveç (% 20), Almanya (% 14) ve Fransa (% 11) ön plana çıkmıştır. (Dolls, Fuest, Peichl 2012b: 285-286).

2007 – 2014 döneminde AB üyesi ülkelerin çoğunda nominal olarak ortalama net gelirler artarken, reel gelirler ülkelerin yarısında düşmüş ve diğer yarıda yükselmiştir. Bu dönemde en büyük düşüş Yunanistan (–% 37,8)'da gerçekleşirken en yüksek artış ise Bulgaristan (% + 33,2)'da görülmüştür. 2000'lerin sonlarında, gerçek gelirden düşüş yaşayan ülkeler arasında Güney Avrupa ülkeleri, İrlanda ve Letonya gibi krizden kötü etkilenenler yer alırken, gerçek gelir artışı en yüksek olan ülkeler arasında ise bazı Doğu Avrupa ülkeleri ile Malta, Fransa ve İsveç yer almıştır (Paulus, Tasseva 2020: 871-872).

Paulus ve Tasseva (2020), borç krizi döneminde AB ülkelerindeki ihtiyari maliye politikaları ve otomatik dengeleyicileri incelemiş oldukları makalelerinde, yaptıkları ekonometrik modelleme ile ortalama hanehalkı net gelirindeki yüzde değişimi ayırtmışlardır. Toplam değişikliğin ayrıştırılmasıyla, bu dönemde ortalama

gelirlerdeki değişiklikler piyasa gelirleri ve nüfus değişikliklerinden kaynaklanmıştır. İki etki hemen hemen tüm ülkelerde aynı doğrultuda olmuş, diğer bir deyişle ihtiyari politikalar piyasa ve nüfus dinamiklerini büyük ölçüde güçlendirmiştir. Ekonomik koşulların elverişli olduğu durumlarda, hükümetlerin vergi-fayda politikaları hanehalkı harcanabilir gelirlerini artırmıştır. Buna karşılık, ekonomik daralma yaşayan ülkeler, daha fazla hanehalkı bütçesini sıkıştıran mali konsolidasyon önlemlerini uygulamıştır. Otomatik dengeleyicilere bakıldığında, AB ülkeleri gibi ilerici vergi-fayda sistemlerine sahip ülkelerde, brüt piyasa gelirlerine yönelik bir şokun maliye politikalarıyla düzeltilmesi gerektiği görülmüştür.

Aşağıdaki ve tablo ve şekle bakıldığında, tüm ülkelerde otomatik dengeleyicilerin piyasa gelir/nüfus etkisi ile ters yönde çalıştığı görülebilecektir. Böylece, ortalama brüt piyasa gelirlerinin düştüğü ülkelerde, olumsuz şokun bir kısmı, fayda haklarındaki otomatik artışlar ile vergi yükümlülükleri ve sosyal sigorta primlerindeki azalmalar ile dengelenmiştir. Brüt piyasa gelirlerindeki kazançlar ise faydalardaki (gelir vergileri ve işsizlik sigorta ödemeleri) otomatik kesintiler ve vergilerdeki artışlarla otomatik olarak azaltılmıştır. Otomatik dengeleyiciler ile piyasa gelir nüfus etkisi arasında -0,95 korelasyon bulunduğu tahmini altındaki Şekil 4'te, ülkelerin yarısından fazlası panelin sol üst bölümünde yer almakta olup vergi-fayda sisteminin krizde katlanan hanehalkı şoklarını azaltmadaki önemini vurgulamaktadır. (Paulus, Tasseva 2020: 872-876).

Tablo 5. Ortalama Hanehalkı Net Gelirindeki Yüzde Değişimin Ayrışması

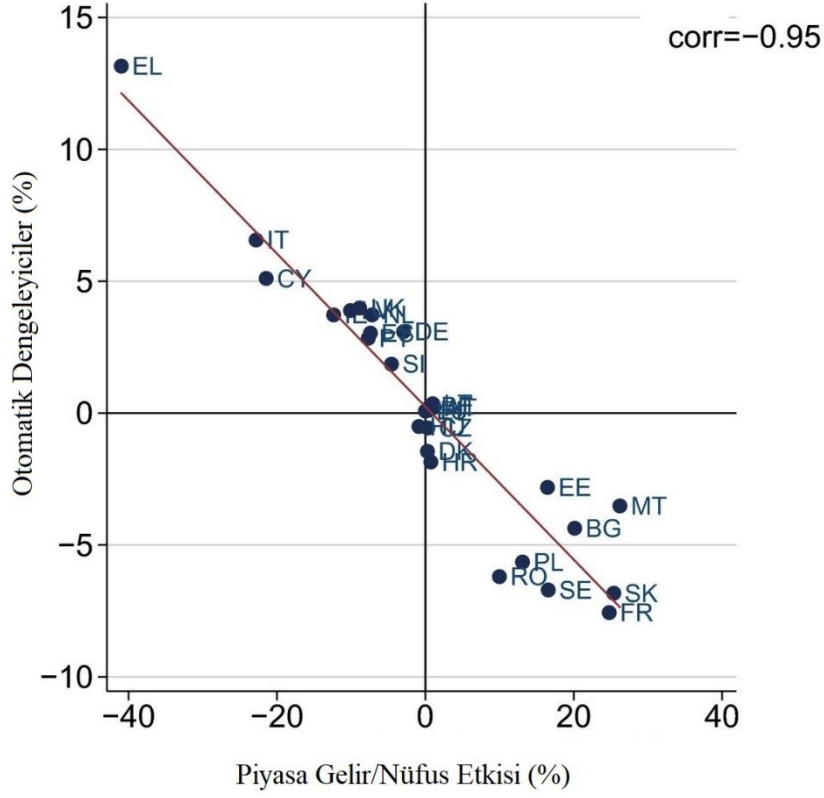
	<i>Toplam Değişim</i>	<i>Piyasa Geliri/ Nüfus Etkisi</i>	<i>İhtiyari Politika Değişiklikleri</i>	<i>Otomatik Dengeleyiciler</i>
AT	-0.705 (0.808)	1.206 -1.517	-2.130*** (0.025)	0.219 (0.728)
BE	2.471*** (0.703)	0.637 -1.406	1.565*** (0.037)	0.270 (0.740)
BG	33.188*** -1.747	20.127*** -2.099	17.427*** (0.179)	-4.366*** (0.543)
CY	-19.106*** -1.045	-21.445*** -1.377	-2.767*** (0.060)	5.106*** (0.387)
CZ	3.006*** (0.664)	0.343 -1.004	3.226*** (0.035)	-0.563 (0.387)
DE	1.718** (0.615)	-2.929** -1.108	1.559*** (0.028)	3.088*** (0.538)
DK	5.876*** (0.908)	0.289 -1.977	7.035*** (0.044)	-1.447 -1.153

Tablo 5. Ortalama Hanehalkı Net Gelirindeki Yüzde Değişimin Ayrışması (devam)

	<i>Toplam Değişim</i>	<i>Piyasa Geliri/ Nüfus Etkisi</i>	<i>İhtiyari Politika Değişiklikleri</i>	<i>Otomatik Dengeleyiciler</i>
EE	14.648*** -1.395	16.468*** -1.805	0.997*** (0.036)	-2.818*** (0.432)
EL	-37.844*** (0.581)	-40.971*** (0.878)	-10.028*** (0.072)	13.155*** (0.303)
ES	-7.358*** (0.606)	-7.399*** (0.881)	-2.993*** (0.019)	3.033*** (0.306)
FI	1.753** (0.676)	0.546 -1.087	1.098*** (0.020)	0.110 (0.465)
FR	15.750*** (0.891)	24.782*** -1.527	-1.469*** (0.050)	-7.563*** (0.664)
HR	-2.115** (0.808)	0.749 -1.289	-1.010*** (0.014)	-1.853*** (0.539)
HU	-3.413*** (0.758)	-0.867 -1.303	-2.039*** (0.123)	-0.507 (0.708)
IE	-17.145*** (0.802)	-12.355*** -1.582	-8.512*** (0.066)	3.723*** (0.796)
IT	-15.179*** (0.463)	-22.803*** (0.768)	1.063*** (0.054)	6.561*** (0.328)
LT	5.802* -2.338	0.997 -3.109	4.449*** (0.114)	0.357 (0.909)
LU	-1.393 -1.162	0.006 -2.034	-1.479*** (0.042)	0.080 (0.897)
LV	-5.795*** -1.382	-10.080*** -1.793	0.396*** (0.058)	3.889*** (0.526)
MT	23.448*** -1.315	26.226*** -1.925	0.743*** (0.047)	-3.520*** (0.744)
NL	-2.123** (0.750)	-7.176*** -1.332	1.328*** (0.024)	3.725*** (0.627)
PL	18.244*** (0.812)	13.099*** -1.167	10.790*** (0.054)	-5.645*** (0.413)
PT	-11.489*** -1.016	-7.699*** -1.633	-6.627*** (0.066)	2.837*** (0.642)
RO	15.603*** -4.322	9.993* -4.762	11.807*** (0.688)	-6.198*** -1.140
SE	16.980*** (0.715)	16.566*** -1.230	7.117*** (0.033)	-6.703*** (0.574)
SI	-2.774*** (0.517)	-4.560*** (0.900)	-0.071** (0.025)	1.857*** (0.423)
SK	23.103*** (0.739)	25.401*** -1.089	4.530*** (0.083)	-6.828*** (0.403)
UK	-4.658*** -1.252	-8.859*** -2.116	0.215** (0.067)	3.986*** (0.928)

Kaynak: (Paulus, Tasseva 2020: 874-875)

Notlar: Standart hatalar Taylor yaklaşımlarına göre hesaplanmış ve anlamlılık düzeyleri * P <0.1, ** P <0.05, *** P <0.01 olarak gösterilmiştir (P: vergi-fayda parametreleri). Gelir değişiklikleri reel olarak tahmin edilmiştir. Referans dönemi neredeyse tüm ülkeler için 2007–2014, Hırvatistan için 2011–14'tür.

Şekil 4. Otomatik Dengeleyicilerin Piyasa Gelir/Nüfus Etkisi ile Korelasyonu

Kaynak: (Paulus, Tasseva 2020: 876)

Notlar: Dikey eksen, otomatik dengeleyiciler nedeniyle ortalama net gelirdeki % değişimi göstermektedir. Yatay eksen, piyasa geliri/nüfus etkisi nedeniyle ortalama net gelirdeki % değişimi göstermektedir. Gelirdeki değişimler reel olarak tahmin edilmiştir. Referans dönemi neredeyse tüm ülkeler için 2007–2014, Hırvatistan için 2011–14'tür.

3.2. Kriz Döneminde Otomatik Dengeleyiciler

Kriz sırasında, politika yapıcılar sosyal güvenlik sistemlerine bir dizi ihtiyari reform uygulamıştır. Birçok ülkede, yoksulluk riski ile karşı karşıya kalan aileleri hedefleyen önlemler alınmış ve bu suretle sosyal güvenlik kapsamı artırılmıştır. Diğer önlemler ise istihdamı sürdürmeyi veya kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Başka bir politika kümesi de esnek çalışma süresini teşvik etmeye, böylece iç esnekliği artırmaya ve genel olarak işçilik maliyetlerini azaltmaya yönelik olmuştur.

Kavramsal olarak maliye politikası, dönemsel ve yapısal bir bileşene ayrılabilen gerçek bütçe dengesindeki değişikliklerle ölçülebilmektedir. Bütçe

dengeindeki meydana gelen toplam değişiklik, otomatik dengeleyiciler ve ihtiyari maliye politikasının etkisini yansıtmaktadır (Fatás, Mihov 2010: 305).

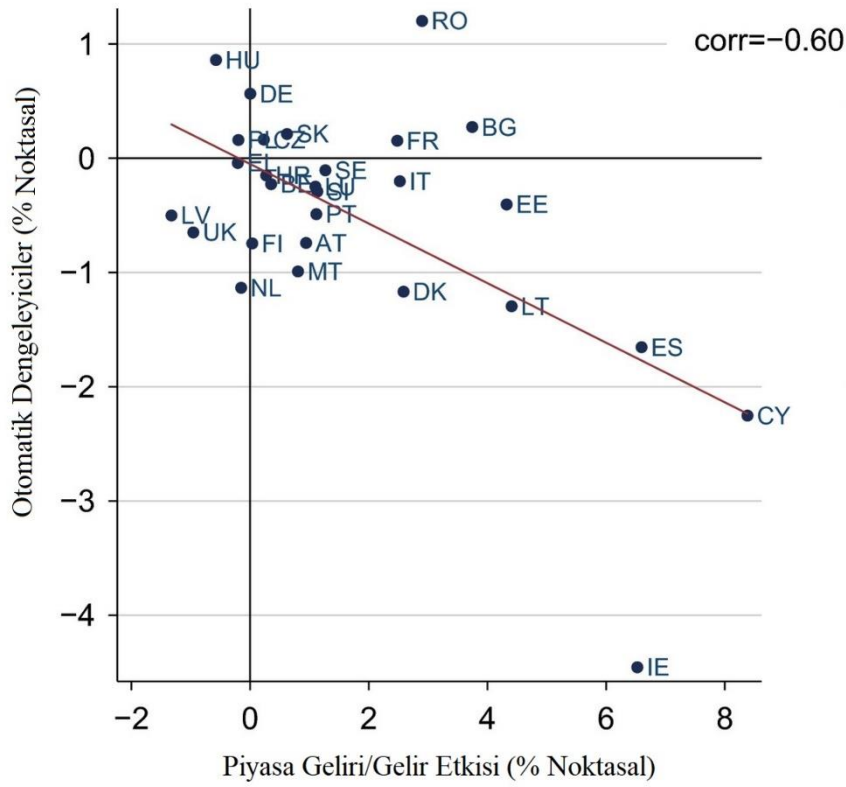
Otomatik dengeleyici olarak faydalar, pazar gelirine ve nüfus değişikliklerine öncelikle gelir dağılımının en alt kısmında yer alan gruplarda tepki vermiştir. AB ülkelerindeki pek çok fayda, düşük gelirli hanehalkları baz alınarak tasarlanmış, test edilmiş ve hedeflenmiş olduğu için şaşırtıcı değildir. Sigorta temelli işsizlik ödenekleri de kazanç kayıplarına yanıt vermek üzere tasarlanmıştır ve bu kayıplar bireyleri gelir dağılımının en altına doğru itebilmiştir. Birçok ülkede olduğu gibi düşük gelirli hanelerin gelir kayıpları, piyasa gelirlerinin düştüğü dönemde otomatik dengeleyici olarak görev yapan faydalar tarafından yumuşatılmıştır. Bu durum da söz konusu grupların gelir değişikliklerine katkılarını pozitif yönde artırmıştır. Ortalama nüfusun fayda gelirleri üzerindeki etkisi çoğu ülkede küçük olmasına rağmen, yoksul haneler arasında önemli gelir kazançlarına katkıda bulunmuştur (Örneğin Portekiz, Finlandiya, Letonya, Bulgaristan, Yunanistan, Slovakya, GKRY, Estonya, Litvanya, Almanya, Malta, Belçika ve Fransa'daki dip ondalık gruplar için % 5'ten fazla). Bununla birlikte, tüm gelir ondalık gruplarında, brüt piyasa gelirlerindeki değişiklikler ile faydaların dengeleme tepkisi arasında zayıf bir korelasyon olduğu tahmin edilmektedir (Paulus, Tasseva 2020: 878). Bu da faydaların, nüfus özelliklerindeki değişikliklere vergiler ve sosyal güvenlik primlerinden daha duyarlı olduğunu ve piyasa gelirlerindeki değişikliklerde tam olarak görünmeyebileceğini akla getirmiştir. Örneğin, evrensel faydalar kendiliğinden gelir şoklarına karşı herhangi bir dengeleme sağlamayacak, ancak hanehalkı özelliklerindeki değişikliklerden kaynaklanan gelir dalgalanmalarını azaltabilecektir.

Gelir dağılımının ortasında ve üstündeki gruplarda gelir vergileri, bazı ülkelerde gerileyici ve diğer ülkelerde ilerici olan en büyük dengeleme tepkisine neden olmuştur. Piyasa gelirlerinin gelir dağılımının büyük kısmında düştüğü durumlarda, vergi oranlarındaki düşüşten orta ve üst gelir grubundaki hanehalkları düşük gelirli hanehalklarından daha fazla yarar sağladığı için otomatik dengeleme tepkisi gerileyici olmuştur (Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Hollanda, Portekiz ve İngiltere'de). Diğer ülkelerde, dağılımın üstündeki brüt piyasa gelirlerinde meydana gelen artışlar, vergilerdeki artışlarla azaltılarak katkıları kademeli hale getirilmiştir (Paulus, Tasseva 2020: 879).

Tüm gelir ondalık gruplarında, en alt grup hariç, piyasa gelirleri ve nüfus değişiklikleri, gelir vergilerinin dengeleme tepkisi ile güçlü ve olumsuz bir şekilde ilişkili olmuştur. Gelir vergisi çizelgesi (kademeli veya düz olsun) tüm AB ülkelerinde vergiden muaf bir ödenek içerdiğinden, en alt ondalık gruptaki hanehalkları, gelirlerinin bir payı olarak hiç veya çok az vergi ödemektedirler. Bu nedenle, gelir vergileri, gelir dağılımının altında yer alan gruplarda orta veya üst gruplardakine nazaran piyasa gelirlerindeki değişikliklere daha az duyarlı olmuştur.

Benzer şekilde, gelir dağılımının en alt ondalık grubunda, otomatik dengeleyici olarak sosyal güvenlik primleri piyasa gelirlerindeki değişimlerle daha az güçlü bir şekilde ilişkili olmuştur. Ayrıca, en üst ondalık grup için önceki sekiz ondalık gruptan daha zayıf bir korelasyon olduğunu tahmin edilmektedir ki bu, kazanılmamış özel gelirin daha yüksek bir payına ve çoğu ülkede katkı tabanında üst sınırın bulunmasına bağlı olabilmektedir. Kazançlar azami eşiğin üzerinde yer alıyorsa sosyal güvenlik primleri, gerçek kazançlar yerine azami düzey üzerinden alınır. Bu durum, sosyal güvenlik primlerini söz konusu gelir aralığındaki kazanç değişikliklerine karşı duyarsız kılar. Gelir dağılımının kalan kısmında, piyasa gelir değişikliklerine sosyal güvenlik primlerinin otomatik tepkisi nispeten benzer olmuştur. Çünkü, sosyal güvenlik primleri kazanç üzerinden düz bir oran olarak alınmaktadır.

Gelir dağılımı boyunca meydana gelen değişikliklerin yanı sıra gelir eşitsizliğinin ölçütü olan Gini katsayısı perspektifinden bakıldığında, otomatik dengeleyicilerin ülkelerin yaklaşık yarısında istatistiksel olarak önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüş ve bu ülkelerin çoğunda eşitsizliği azaltmıştır. Şekil 5'te görülebileceği üzere otomatik dengeleyiciler ile brüt piyasa gelir/nüfus etkisi arasında negatif bir korelasyon ortaya çıkmıştır. Ancak, bu korelasyon ortalama gelirlerdeki değişimler kadar güçlü olmamıştır. Otomatik dengeleyicilerin, asli olarak gelir dağılımındaki değişimler için değil bireysel düzeydeki gelir dengelemesi için bir araç olarak tasarlanmış olması bu sonucu beklenen bir durum olarak öne çıkarmıştır. Dolayısıyla, otomatik dengeleyiciler ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin işareti belirsizdir. Birkaç ülkede, otomatik dengeleyicilere bağlı eşitsizlik değişiminin yönü, piyasa gelir/nüfus etkisine bağlı değişikliklerle aynı olmuştur (Letonya, İngiltere, Slovakya, Fransa, Bulgaristan ve Romanya) (Paulus, Tasseva 2020: 880-881).

Şekil 5. Otomatik Dengeleyicilerin Piyasa Gelir/Nüfus Etkisi ile Korelasyonu

Kaynak: (Paulus, Tasseva 2020: 881)

Notlar: Dikey eksen, otomatik dengeleyiciler nedeniyle Gini katsayısındaki % noktasal değişimi göstermektedir. Yatay eksen, piyasa geliri/nüfus etkisi nedeniyle Gini'deki % noktasal değişimi göstermektedir. Gelirdeki değişimler reel olarak tahmin edilmiştir. Referans dönemi neredeyse tüm ülkeler için 2007–2014, Hırvatistan için 2011–14'tür.

Otomatik dengeleyici olarak faydalar, çoğu ülkede vergi ve sosyal sigorta primlerinden daha fazla eşitsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmuş ve Güney AB ülkeleri ve İrlanda arasında ana istikrar kaynağı olmuşlardır. Yoksulların piyasa gelirlerinin düştüğü zamanlarda faydalar, en azından kısmen, kayıpları azaltmıştır. Düşük gelirli hane halklarının payındaki artışa bağlı işsizlik oranındaki artışlar, sigorta tabanlı işsizlik yardımlarından da benzer bir tepkiyi tetiklemiştir. Yoksul yanlısı gelir dengelemesinin bu şekilde sağlanması, zengin ve yoksul arasındaki uçurumun daraltılmasına katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, aynı zamanda yoksulların piyasa gelirleri büyüdüğünde, faydaların geri çekilmesi bu kazanımların azalacağı ve gelir dağılımının altı ile üstü arasındaki eşitsizliğin artıracığı anlamına gelmektedir. Faydaların nüfus özelliklerindeki değişikliklere tepkisinin gelir dağılımını nasıl

etkilediği karışık olmuş ve nüfus değişikliklerinin türüne ve dağılım boyunca nerede gerçekleştiğine bağlı kalmıştır (Callan, Doorley, Savage 2018: 9).

Gelir vergilerinin otomatik dengeleyiciler olarak dağılımsal etkileri, genellikle dağılımdaki gelir şokunun boyutuna ve yönüne, vergi planının ilerlemesine ve vergi çizelgesindeki insanların yoğunluğuna bağlı olmuştur. Sosyal sigorta primlerinin otomatik dengeleyiciler olarak gelir dağılımındaki etkisi, çoğu ülkede işgücü kazançlarına sabit bir oran uygulandığından daha sınırlı olmuştur. Otomatik dengeleyiciler, ülkelerin yaklaşık yarısında eşitsizliği istatistiksel olarak önemli biçimde etkilemiş ve çoğunda eşitsizliği azaltmıştır. Politika değişiklikleri ve vergiler ile sosyal sigorta primlerinin otomatik dengeleme tepkisi, AB ülkelerinin gelir dağılımı üzerinde karışık bir etkiye sahip olmuştur. Vergiler ve sosyal sigorta primlerinin otomatik dengeleme tepkisi nedeniyle net gelirdeki değişiklikler, piyasa gelirleri ve nüfus özelliklerindeki değişiklikler ile negatif ilişkili olmuştur. Bu da, hanehalkı kompozisyonundaki değişiklikler gibi nüfus yapısındaki değişikliklere faydaların, vergiler ve sosyal sigorta primlerinden daha duyarlı olduğunu göstermiştir. (Paulus, Tasseva 2020: 882-885).

Genel olarak, otomatik dengeleyiciler etkileri açısından Avrupa içinde önemli ölçüde farklılıklar göstermiştir. Özellikle, Doğu ve Güney Avrupa ülkelerindeki otomatik dengeleyiciler, Avrupa'nın geri kalanından çok daha zayıf olmuştur. Buna katkıda bulunan faktörlerden biri, hükümetin büyüklüğünün, en azından Avrupa'da, kişi başına düşen gelirle genellikle pozitif bir şekilde ilişkili olmasından kaynaklanmıştır. Bu nedenle, harcanabilir gelirlerin istikrara kavuşturulması, daha büyük bir kamu sektörünün bir yan etkisi olarak, yüksek gelirli ülkelerde daha yüksek olmuştur (Dolls, Fuest, Peichl 2012b: 289).

Otomatik dengeleyiciler, etkileri açısından Avrupa içerisinde farklılık göstermiş olmakla birlikte, 2009'da Avro Bölgesi krizden ötürü ağır bir darbe aldığı anda ekonominin istikrara kavuşmasına önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Örneğin, Avro Bölgesi GSYİH'sinde 2009 yılında gerçekleşen düşüş, otomatik dengeleyicilerin tampon etkisi olmasaydı, % 4,4 yerine % 5,1 – 5,9 şeklinde olacaktı. Otomatik dengeleyiciler, mali konsolidasyon önlemlerinin uygulandığı 2009 – 2013 yılları arasında talep ve üretimi dengelemede önemli rol oynamıştır. Söz konusu yıllarda,

otomatik dengeleyiciler Avro Bölgesinde GSYİH'nin dengelenmesinde, mali çarpanın büyüklüğüne göre % 0,7 – 1,4 oranında etkili olmuştur (Dolls, Fuest, Kock, Peichl, Wehrhöfer, Wittneben 2014: 29-31).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL METOD

Çalışmanın hazırlanma sürecinde konu ile alakalı olabileceği düşünülen ekonomi ve siyaset dergileri, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleler, Türkiye'de faaliyet gösteren meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, konu ile alakalı olarak yazılmış tezler incelenmiştir.

Öte yandan, "Avrupa Borç Krizi" ve "Otomatik Dengeleyiciler" ile ilgili olarak açık kaynaklar üzerinden daha önce benzer konularda yapılan çalışmalar, yazılan raporlar, ulusal ve uluslararası yayımlanan makalelerin taraması yapılmış ve tez konusu ile ilgili olduğu düşünülen makaleler, raporlar, haberler, tez çalışmaları bir araya getirilmeye başlanmıştır.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan otomatik dengeleyicilerin, Avrupa'daki borç krizinin aşılmasındaki rolünün irdelenmesi öncesinde Avrupa Borç Krizi sürecindeki gelişmeler, konu ile ilgili yapılmış geçmiş çalışmalardan istifade etmek suretiyle kronolojik olarak özetle ortaya konmuş, krizden en fazla etkilenen ülkelere kısaca (PIIGS - Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya) değinilmiştir. Söz konusu hususlara değinilmesinin ardından otomatik dengeleyicilerin temel bulduğu konular aktarılarak otomatik dengeleyicilerin beslendiği kaynakların izah edilmesine çalışılmıştır.

Halen daha sıcaklığını koruyan Avrupa Borç Krizi'nin aşılması sürecindeki gelişmelerin sağlıklı verilerle desteklenmesini temin etmek amacıyla AB istatistik kurumu olan EUROSTAT, OECD ve IMF verilerinden istifade edilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili olan ve kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanan rapor ve bültenlerden de faydalanılmıştır.

SONUÇ

Küresel piyasalarda ilk olarak Amerika’da 2007 yılı yaz aylarında başlayan sıkıntıların ardından sonraki yıllarda ciddi bir hal alan mali ve finansal kriz, ağırlıklı olarak 2009 yılında Avrupa’da, literatüre “Büyük Durgunluk” olarak da geçen Avrupa Borç Krizini tetiklemiştir. Çalışmamızın ilk kısmında söz konusu krizin süreci ele alınmış, krizin öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler ortaya konmaya çalışılmış ve krizden en çok etkilenecek Avrupa’nın bir borç krizi içerisine sürüklenmesine neden olan ülkeler incelenmiştir.

Konut fiyatlarındaki artış ve faiz oranlarındaki düşüşle birlikte 2006 yılında ABD’de, konut ipoteklerinde artış yaşanmıştır. Bu dönemde tüketiciler, gelirlerine oranla yüksek miktarda harcama yapmaya başlamışlardır. Özellikle 1990’lar ve 2000’lerin ilk yarısındaki küresel bolluk döneminde kişilerin harcama eğilimleri önemli ölçüde yükselmiştir. ABD’de hanehalklarının 1994 – 2007 döneminde, finansal olmayan kuruluşlar ve kredi piyasalarından borçlanmalarının GSYİH’e oranı %118’den %173’e çıkmıştır. Bu artıştan kredi borçları da nasibini almış ve 2000 – 2007 döneminde hanehalklarının kredi borç oranları harcanabilir kişisel gelirin %98’inden %136’sına ulaşmıştır. Küresel anlamda yaşanan bolluktan AB içerisinde yaşayan halklar da faydalanmış, düşük faiz oranları birçok ülkede, özel ve kamu sektörünün borçlanma maliyetlerini azaltmıştır.

Finansal piyasalardaki likidite 2000 – 2006 yılları arasında sürekli artan bir seyir izlemiştir. Söz konusu likidite ağırlıklı olarak konut kredilerinde değerlendirilmiştir. Bu durum da emlak piyasalarında balonların oluşmasına neden olmuştur. Yaşanan süreçte özellikle bankalar, düzenli bir geliri veya varlığı olmayan kişilere de kredi vererek varlık fiyatlarının hızla yükselmesine yardımcı olmuşlardır. Bu durum, konut fiyatlarının aşırı şişmesine yol açmıştır. Ardından başlayan konut kredilerinin geri ödenememe durumu ise banka portföylerindeki hacizli konut sayısının artmasına neden olmuştur. Bankaların hacizli konutları piyasalara arz etmesi ve sıkıntılı durumdaki konutları teminat olarak alan finansal kuruluşlar ve sermaye piyasası aracılarının oldukça fazla oluşu ilerleyen dönemde problemlere yol açmıştır.

Krizin başlaması domino etkisiyle aracılık yapan bahse konu finansal kurumların iflas etmesine ya da büyük oranda küçülmesine neden olmuştur.

ABD’de ortaya çıkmasının ardından hızla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere sıçrayan ve söz konusu ülkelerin finansal piyasalarını da olumsuz etkileyen kriz, genel olarak ülkeler üzerindeki risk algısının artmasına yol açmıştır. Bu husus, Avro Bölgesi ülkelerinin de borçlanma maliyetlerinin yükselmesine neden olmuştur. Küresel anlamda baş gösteren sıkıntılardan Avro Bölgesinde ilk etkilenen ülke sahip olduğu zayıf mali yapısıyla Yunanistan olmuştur. Borçlanma maliyetlerinin artması Yunanistan’ı zor durumda bırakmış ve 2009 yılında Yunan hükümeti ülkenin borçlarını ödeyemeyeceğini ilan etmiştir. Yunanistan’ın temerrüde düşeceğini ilan etmesinin ardından birlik içerisinde baş gösteren panik havası riskleri artırmıştır. Risklerin artması, borçlanma maliyetlerinin daha da yükselmesine neden olmuştur. Ayrıca, Yunanistan’ın mali yapısına ilişkin AB’ye yanıltıcı bilgiler aktardığının ortaya çıkmasının ardından Yunanistan’ın kredi derecesi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarınca düşürülmüştür.

Borçlanma maliyetlerinin yükselmesi, mali yapısı kuvvetli ülkelere nazaran makroekonomik göstergeleri daha zayıf olan birlik üyesi ülkelerde borçların geri ödenmeme riskini ortaya çıkarmış ve kamu borçlarının ilave borçlanma ile fonlanmasını imkânsız hale getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler Avrupa Borç Krizinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Avrupa Borç Krizi, ağırlıklı olarak Avro Bölgesinde PIIGS (Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya) olarak adlandırılan ülkelerde yüksek kamu borcu tarafından tetiklenen ekonomik belirsizlik dönemini ifade etmek için kullanılmaktadır. PIIGS ülkelerinin her biri farklı faktörler nedeniyle krizler yaşamışlar ve avronun geleceği açısından tehdit oluşturmuşlardır.

AB, kuruluşundan bu yana finansal anlamda karşılaştığı krizin olumsuz etkilerinden arınmak, krizden yoğun olarak etkilenen üyelerinin süreci sağlıklı biçimde atlatılabilmelerini ve tekrar finansal istikrara kavuşabilmelerini temin etmek amacıyla bünyesinde çeşitli fon ve mekanizmalar oluşturmuştur. Bu süreçte, krizden olumsuz etkilenen üye ülkelere yardım etmek amacıyla EFSM, EFSF ve ESM oluşturulmuştur. IMF destekli söz konusu kuruluşlarla birlikte kriz süresince ihtiyaç

sahibi ülkelere 750 milyar avroya kadar fonlama yapabilecek mekanizmalar geliştirilmiştir. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları tarafından en üst seviyede derecelendirilen bu fon ve mekanizmalar sayesinde, krizden olumsuz etkilenen birlik üyesi ülkeler toparlanma sürecine girebilmiştir. Bununla birlikte, bahse konu kuruluşlar tarafından sağlanan fonların beraberinde getirmiş olduğu acı reçeteler, birçok faydalancı ülke halkında protestolara neden olmuştur. Bazı ülkeler, finansal yardımla gelen reçetelerden uzak durmak amacıyla spesifik alanlarda yardım talebinde bulunmuşlardır.

Özetle Avro Bölgesi, 1999 – 2007 arasında ekonomik genişleme, 2007 – 2013 arasında küresel finansal ve Avrupa egemen borç krizleriyle ilişkili olarak uzun bir gevşeklik dönemi ve bundan sonraki süreçte sürekli bir toparlanma dönemini yaşamıştır. Küresel finansal krizin patlak verdiği süreç ele alındığında; 2007 – 2009 arasında keskin durgunluk namı diğer “Büyük Durgunluk”, 2009 – 2011 arası egemen borç krizi, 2011 – 2013 arasında toparlanma yaşanmıştır.

Çalışmamızın sonraki bölümlerinde ise ekonomilerin hızla büyüdüğü veya kötüleştiği dönemlerde otomatik olarak devreye giren ve ekonominin tekrar dengelenme sürecine katkıda bulunan otomatik dengeleyicilerin tanıtılması ve borç krizinin aşılması sürecindeki etkileri mercek altına alınmıştır. Literatürde bütçe fazlaları ve tarımsal destekler gibi muhtelif otomatik dengeleyiciler bulunuyor olsa da söz konusu mekanizmaların otomatik dengeleyici olarak etkinliklerinin çok düşük olmasından ötürü çalışmamızda esas itibarıyla vergi gelirleri ile işsizlik sigortası ödemeleri üzerinden otomatik dengeleyiciler ve borç krizi üzerindeki etkileri aktarılmaya çalışılmıştır.

Otomatik dengeleyiciler, tek başına istikrar sağlayıcı etki yapabilmeleri güç olmakla birlikte maliye politikasının doğrudan müdahalesi olmaksızın iktisadi faaliyette ortaya çıkan dalgalanmaların etkisini hafifletmeleri nedeniyle önemli dengeleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Otomatik dengeleyiciler negatif ekonomik şoklar veya durgunluklara karşı koymak üzere tasarlanmışlardır.

Otomatik dengeleyiciler, hükümet veya politika yapıcılar tarafından müdahaleye gerek kalmadan bir ülkenin ekonomik faaliyetindeki dalgalanmaları dengelemek için tasarlanmış maliye politikası araçlarıdır. Otomatik dengeleyiciler,

gelirler yüksek olduğunda vergilendirmede alınan pay daha yüksek olduğu için hızlı ısınan ekonomilerin soğutulmasına, durgunluk nedeniyle gelir düştüğünde ise azalan kademeli bir vergilendirme ile ekonomik yavaşlamanın etkisinin kırılmasına yardımcı olurlar. İşsizlik sigortası ödemeleri de ekonomilerin genişlediği dönemlerde daha az işsiz bulunması nedeniyle azalarak, durgunluk dönemlerinde ise işsizliğin artmasıyla birlikte yükselerek ekonomilerin dengelenmesine yardımcı olurlar.

Literatürde otomatik dengeleyicilerin farklı unsurlarının önemi ile ilgili genel kabul görmüş bir görüş bulunmamaktadır. Temel avantajları, hükümetlerce müdahale gerektirmeden ve dolayısıyla uygulama gecikmelerine maruz kalmadan devreye girmeleri olan otomatik dengeleyicilerin ne kadar çıktı stabilizasyonu sağladıkları ile ilgili net bir görüş birliği bulunmamaktadır.

Otomatik dengeleyiciler, makroekonomik koşullardan etkilenen hükümet bütçelerinde yer alan araçlar olup iş döngülerini yumuşatmak amacıyla kullanılmaktadırlar. Maliye politikası, ihtiyari maliye politika ve otomatik dengeleme açısından son krizde hükümetlerin ekonomik durgunluğa karşı koymaları için merkezi bir araç olmuştur. Daha büyük otomatik dengeleyicilere sahip ülkelerin, son krizde daha küçük mali teşvik paketleri oluşturma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinin ve özellikle iş dışı faydaların, harcanabilir gelirlerin dengelenmesinde kilit bir rol oynadığı görülmüştür. Kriz döneminde, işsizlik şokları söz konusu olduğunda, Avrupa’da otomatik dengeleyiciler krizin şokunu emme noktasında otomatik dengeleyicilerin daha az yer kapladığı bir ekonomi olan ABD’ye göre daha başarılı bir performans sergilenmiştir. Her iki taraf açısından ise gelir vergileri bağlamında sonuçlar benzer olmuştur (ABD'deki eyalet vergileri de dikkate alınmıştır).

Otomatik dengeleyicilerin en büyük avantajı, işsizlik artmaya başladığı ve gelirlerin düştüğü anda derhal gelir değişimi sağlamalarında yatmaktadır. Ortalama olarak test edilmiş gelir desteği, çoğu AB üyesi ülkede temel bir sosyal güvenlik ağı olarak sunulmakla birlikte, işsizlik sigortası sistemleri her tür işçiyi eşit şekilde korumadığı için daha münhasır kalmıştır. İşsizlik risklerinin kapsamı ve farklı sosyo-ekonomik gruplara sağlanan sosyal korumanın “kalitesi” örtüşmediği için, genel olarak en çok etkilenenlerin en az korunan kişiler olduğu iddia edilebilir. Bununla

birlikte, fayda sistemlerindeki ihtiyari değişiklikler veya yeni faydaların yaratılması biraz zaman alabilmektedir. Bu nedenle, aktif ve pasif işgücü piyasası politikalarının, genişletilmiş işsizlik sigortası gibi döngüsel varyasyonlara otomatik olarak yanıt verecek şekilde yeniden tasarlanması yararlı olabilecektir.

Kriz döneminde, ortalama efektif vergi oranlarında, otomatik dengeleyicilerin gelir şoku durumunda AB ülkelerinde % 4 ila 22 arasında, işsizlik şoku durumunda ise % 30 civarında dengelemeye yardımcı olduğu müşahede edilmiştir. Bu durum, işsizlik sigortası sistemlerine yapılan transferlerin yüksek olduğu Avrupa'da, işsizlere yapılan transferlerin talebin dengelenmesi için kilit rol oynadığını göstermesi açısından faydalı olmuştur.

Gelir tarafında durum böyleyken talep dengelenmesi tarafına bakıldığında ise hanehalklarının nispeten zengin olduğu ülkelerde, vergi ve transfer sistemlerinin talep üzerindeki otomatik dengeleme etkilerinin (Finansal servetin likidite kısıtlamaları için belirleyici olduğu durumda) daha düşük olduğu görülmüştür. Otomatik dengeleyicilerin talep dengeleme etkisi Macaristan (% 46), Polonya (% 30) ve Estonya (% 24) gibi ülkelere AB ortalaması (% 22) üzerinde kalırken İsveç (% 20), Almanya (% 14) ve Fransa (% 11) gibi ülkelere daha düşük olmuştur.

Otomatik dengeleyiciler, gelirin yeniden dağılımı noktasındaki gücü ile ilgili çok az ampirik kanıta sahip olsa da birkaç Güney AB ülkesi ve İrlanda için (çoğunlukla faydalar yoluyla) 2007 – 2013 yılları arasında gelir eşitsizliğini azaltmada katkıda bulunmuştur. Öte yandan, varsayımsal kazanç şokları için, faydaların ve vergilerin, çoğunlukla gelir dağılımının alt ve üst kısmındaki hanehalkı gelirlerini dengelediği görülmüştür. Bununla birlikte, gelir dağılımının en alt tabakasında yer alan hanehalklarının, şoklarla mücadele etmek için üretilen politikalarda en az korunan kesim olduğu tespit edilmiştir.

Otomatik dengeleyiciler, ülkelerin neredeyse yarısında eşitsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmuştur. Her ne kadar ihtiyari politikalar eşitsizliği daha çok azaltıyor olsa da, zengin ve yoksullar arasındaki boşluğu daraltmak söz konusu olduğunda, otomatik dengeleyicilerin etkisi de ihtiyari politikalar kadar önemli olmuştur.

Otomatik dengeleyiciler, Avro Bölgesi krizden dolayı ağır bir darbe alan ekonominin istikrarı için başarılı performans sergilemişlerdir. Avro Bölgesi GSYİH'sinde 2009 yılında yaşanan düşüş, otomatik dengeleyicilerin tampon etkisi sayesinde % 5,1 – 5,9 yerine % 4,4 olarak gerçekleşmiştir. Otomatik dengeleyiciler, mali konsolidasyon önlemlerinin uygulandığı 2009 – 2013 yılları arasında talep ve üretimi dengelemede önemli rol oynamıştır.

Bununla birlikte, çeşitli nedenlerden dolayı, üye ülkelerdeki ihtiyari maliye politikaları otomatik dengeleyicilerin çalışmasını sık sık geçersiz kılmış ve böylece dengeleyicilerin yumuşatma etkilerini baltalamıştır. 1999'dan 2007'ye kadar olan genişleme döneminde, mali uyarılar, kısmen seçimsel güdülerin etkisiyle, yükselişi körüklemiştir. Bazı üye ülkeler, emlak balonlarının şişmesi nedeniyle kamu harcamalarının şiştiğini görmüşler ama gerekli aksiyonu almamışlardır.

Ancak küresel finansal kriz 2008 – 2009'da vurduğu zaman, 1930'lardaki Büyük Buhran'ın öğrettiği derslere bakarak, otomatik dengeleyicileri desteklemek için eşgüdümlü, geçici ve hedefe odaklanmış bir mali teşvik eylemi gerçekleştirilmiştir. Fakat bu durum, banka kurtarmaları, egemen getirilerin yükselmesi ve bazı üye ülkelerin piyasaya erişim imkânının kaybolması nedenlerinden ötürü kamu borçlanmasının tavan yaptığı 2011 – 2013 döneminde tersine dönmüştür.

Bu deneyim, Avro Bölgesi'ndeki ekonomik döngünün otomatik dengeleyicileri geçersiz kılmayan ihtiyari maliye politikalarıyla daha pürüzsüz olabileceği sonucuna bizleri götürmektedir. Üye devletlerin iyi zamanlarda katkıda bulunduğu, kötü zamanlarda ise yararlanabileceği uluslar üstü bir tampon fon oluşturulması geleceği güvence altına almak amacıyla faydalı olabilecektir. Böylece, ulusal maliye politikaları daha konjonktürel hale gelecektir. Ancak, görünürde kolay gözükse de uluslar üstü bir tampon fonun oluşturulması ve işletilmesinin zor olduğu aşikardır.

KAYNAKÇA

- Aaberge, Rolf, Wennemo, Tom, Bjorklund, Anders, Jantti, Markus, Pedersen, Peder J., Smith, Nina (2000). "Unemployment Shocks and Income Distribution: How Did the Nordic Countries Fare During Their Crises?". *The Scandinavian Journal of Economics*. 102(1): 77–99.
- Ağören, Alper (2015). *Avrupa Krizi ve Kamu Borcu Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akar, Sevda ve Uysal Şahin, Özge (2018). "Otomatik Stabilizatör Olarak İşsizlik Sigortası Ödenegi: Türkiye Örneği". *Maliye Dergisi*. 174: 154–174.
- Akçay, Belgin (2013). "Kriz Ülkeleri: GIIPS". Akçay, Belgin (Ed.), *Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi* (1. Baskı, S. 116–159). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Amadeo, Kimberly (2019). Eurozone Debt Crisis: Causes, Cures, and Consequences. Erişim Adresi: <https://www.thebalance.com/eurozone-debt-crisis-causes-cures-and-consequences-3305524>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.
- Amadeo, Kimberly ve Boyle, Michael J. (2020). Greek Debt Crisis Explained. Erişim Adresi: <https://www.thebalance.com/what-is-the-greece-debt-crisis-3305525>, Erişim Tarihi: 29.06.2020
- Ankara Üniversitesi AB Eğitim Programları Koordinatörlüğü, (2020). Ülke Kodları Tablosu. Erişim Adresi: <http://www.erasmus.ankara.edu.tr/staj-hareketliliği/belgeler-ve-formlar-3/>, Erişim Tarihi: 13.08.2020.
- Aydın, Mehmet Sadık, Kaya, Hakan, Sezer, Onur (2017). "Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamadaki Rolü". *The Journal of Academic Social Science Studies*. 61: 475–487.
- Batabyal, Amitrajeet A. (2019). What is a Tariff? An Economist Explains. Erişim Adresi: <https://theconversation.com/what-is-a-tariff-an-economist-explains-93392>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- BBC, (2012). Eurozone Crisis Explained. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/business-17549970>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.

- Blanchard, Olivier, Dell’Ariccia, Giovanni, Mauro, Paolo (2010). "Rethinking Macroeconomic Policy". *Journal of Money, Credit and Banking*. 42: 199–215.
- Callan, Tim, Doorley, Karina, Savage, Michael (2018). "Inequality in EU Crisis Countries: How Effective Were Automatic Stabilisers?". (No. 11439). Dublin.
- Campos, Rodolfo G. ve Reggio, Iliana (2016). "Optimal Unemployment Insurance: Consumption versus Expenditure". *Labour Economics*. 38: 81–89.
- Caruana, Jaime ve Avdjiev, Stefan (2012). "Sovereign Creditworthiness and Financial Stability: An International Perspective". *Banque de France Financial Stability Review*. 16: 71–85.
- Cencini, Alvaro (2017). "The Sovereign Debt Crisis: The Case of Spain". *Cuadernos de Economia*. 40(112): 1–13.
- Central Statistics Office, (2020). National Accounts. Erişim Adresi: <https://www.cso.ie/en/statistics/nationalaccounts/>, Erişim Tarihi: 08.07.2020.
- Chappelow, Jim (2019). Automatic Stabilizer. Erişim Adresi: <https://www.investopedia.com/terms/a/automaticstabilizer.asp>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Council on Foreign Relations, (2019). Greece’s Debt. Erişim Adresi: <https://www.cfr.org/timeline/greeces-debt-crisis-timeline>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.
- Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, (2019). Vergi Rehberi. Erişim Adresi: <https://www.invest.gov.tr/tr/investmentguide/sayfalar/tax-guide.aspx>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Çebi, Cem ve Çulha, Ali Aşkın (2017). Türkiye’de Vergi Gelirleri İktisadi Faaliyetten Nasıl Etkileniyor?. Erişim Adresi: <https://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/vergi+gelirleri>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- De Grauwe, Paul (2017). "Tamamlanmamış Parasal Birliğin Kırılganlığı". Utkulu, Utku ve Güreşçi, Gülçin (Eds.), *Parasal Birlik Ekonomisi* (11. Baskı, S. 101–125). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- de Groot, Nynke ve van der Klaauw, Bas (2019). "The Effects of Reducing the Entitlement Period to Unemployment Insurance Benefits". *Labour Economics*. 57: 195–208.
- Dolls, Mathias, Fuest, Clemens, Kock, Jan, Peichl, Andreas, Wehrhöfer, Nils, Wittneben, Christian (2014). "Automatic Stabilizers in the Eurozone: Analysis of Their Effectiveness at the Member State and Euro Area Level and in International Comparison". *Mannheim. Download*. Mannheim.
- Dolls, Mathias, Fuest, Clemens, Peichl, Andreas (2010). Automatic Stabilisers and the Global Crisis. Erişim Adresi: <https://voxeu.org/article/automatic-stabilisers-and-global-crisis>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Dolls, Mathias, Fuest, Clemens, Peichl, Andreas (2012a). "Automatic Stabilization and Discretionary Fiscal Policy in the Financial Crisis". *IZA Journal of Labor Policy*. 1(1): 1–19.
- Dolls, Mathias, Fuest, Clemens, Peichl, Andreas (2012b). "Automatic Stabilizers and Economic Crisis: US vs. Europe". *Journal of Public Economics*. 96(3–4): 279–294.
- Economics Help, (2020). Automatic Stabilisers. Erişim Adresi: <https://www.economicshelp.org/blog/glossary/automatic-stabilisers/>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Eğilmez, Mahfi (2016). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erarslan, Cemil (2014). *Küresel Finansal Krizin Evrimi: Mortgage Krizinden Avrupa Borç Krizine, Nedenleri, Etkileri ve Sonuçları*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erdönmez, Pelin Ataman (2009). "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi". *Bankacılar Dergisi*. 68: 85–101.
- Ergin, Numan Emre (2013a). *Hasta Adam Avrupa: Avro Krizi*. Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
- Ergin, Numan Emre (2013b). "Kriz Ülkeleri: GIIPS". Akçay, Belgin (Ed.), *Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi* (1. Baskı, S. 160–189). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ergin, Numan Emre (2013c). "Kriz Ülkeleri: GIIPS". Akçay, Belgin (Ed.), *Avrupa'yı*

- Saran Kriz Avro Bölgesi* (1. Baskı, S. 190–215). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ergin, Numan Emre (2013d). "Kriz Ülkeleri: GIIPS". Akçay, Belgin (Ed.), *Avrupa 'yı Saran Kriz Avro Bölgesi* (1. Baskı, S. 251–280). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ergin, Numan Emre ve Akçay, Belgin (2013). "Kriz Ülkeleri: GIIPS". Akçay, Belgin (Ed.), *Avrupa 'yı Saran Kriz Avro Bölgesi* (1. Baskı, S. 216–250). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eroğlu, Mahmut Taha (2010). *Global Krizler Sürecinde Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sisteminin Önemi ve Türkiye Uygulaması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ESM, (2020). European Stability Mechanism. Erişim Adresi: <https://www.esm.europa.eu/about-us/intro>
https://www.esm.europa.eu/assistance/ireland#programme_timeline_for_ireland,
https://www.esm.europa.eu/assistance/portugal#programme_timeline_for_portugal,
https://www.esm.europa.eu/assistance/greece#programme_timeline_for_greece,
https://www.esm.europa.eu/assistance/cyprus#programme_timeline_for_cyprus,
https://www.esm.europa.eu/assistance/spain#programme_timeline_for_spain, Erişim Tarihi: 07.07.2020.
- Estep, Sara, Ajilore, Olugbenga, Madowitz, Michael (2019). The Importance of Automatic Stabilizers in the Next Recession. Erişim Adresi: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/news/2019/06/17/471120/importance-automatic-stabilizers-next-recession/>, Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- European Union, (2020). European Financial Stabilisation Mechanism. Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/european-financial-stabilisation-mechanism-efsm_en, Erişim Tarihi: 06.07.2020.
- Fatás, Antonio, & Mihov, Ilian (2010). The Euro and Fiscal Policy. Erişim Adresi: <https://ideas.repec.org/h/nbr/nberch/11656.html>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.
- Fay, Bill (2020). Types of Taxes. Erişim Adresi: <https://www.debt.org/tax/type/>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.

- Food and Agriculture Organization, (2020). What is Property Tax. Erişim Adresi: <http://www.fao.org/3/y4313e/y4313e05.htm>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Fresh Books (2020). Accounting for Sales Tax: What Is Sales Tax and How to Account for It. Erişim Adresi: <https://www.freshbooks.com/hub/accounting/accounting-sales-tax>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Gruppe, Mario ve Lange, Carsten (2014). "Spain and the European Sovereign Debt Crisis". *European Journal of Political Economy*. 34: S3–S8.
- Guerreiro, David (2014). "Is the European Debt Crisis a Mere Balance of Payments Crisis?". *Economic Modelling*. 44(S1): S50–S56.
- Gül, Ayşe (2016). Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması. Erişim Adresi: <https://www.makaleler.com/kamu-harcamalarinin-siniflandirilmesi>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Hallerberg, Mark ve Strauch, Rolf (2002). "On the Cyclicity of Public Finances in Europe". *Empirica*. 29(3): 183–207.
- Hemerijck, Vandenbroucke, Andersen, Pochet, Degryse, Basso, Dolls, Eichhorst, Leoni, Peichl ve ark. (2012). "The Welfare State After the Great Recession". *Intereconomics*. 47(4): 200–229.
- Hemmelgarn, Thomas ve Nicodème, Gaétan (2010). The 2008 Financial Crisis and Taxation Policy. Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1546973, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Henningsen, David M. (2012). *The Origins of the Italian Sovereign Debt Crisis*. Claremont McKenna College, Economics-Accounting.
- Hilsenrath, Jon (2010). Q&A: Carmen Reinhart on Greece, U.S. Debt and Other ‘Scary Scenarios’ - Real Time Economics - WSJ. Erişim Adresi: <https://blogs.wsj.com/economics/2010/02/05/qa-carmen-reinhart-on-greece-us-debt-and-other-scary-scenarios/>, Erişim Tarihi: 21.04.2020.
- Holland, Dawn, Barrell, Ray, Hurst, Ian (2013). "Fiscal Multipliers and Prospects for Consolidation". *OECD Journal: Economic Studies*. 2012(1): 71–102.

- Holtemöller, Oliver, Knedlik, Tobias, Lindner, Axel (2018). "On the Risk of a Sovereign Debt Crisis in Italy". *Intereconomics*. 53(6): 316–319.
- Hurma, Emrah (2013). *Ekonomik Krize Karşı Alınan Önlemler: Yunanistan, İtalya ve İspanya Örnekleri*. TBMM, Ankara.
- Internal Revenue Service, (2020). Business Income. Erişim Adresi: <https://www.irs.gov/taxtopics/tc407>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Invest in Nevşehir, (2020). Vergiler. Erişim Adresi: <https://www.investinnevsehir.com/yatirimci-rehberi/vergiler>, Erişim tarihi: 09.07.2020.
- in't Veld, Jan, Larch, Martin, Vandeweyer, Marieke (2013). "Automatic Fiscal Stabilisers: What They Are and What They Do". *Open Economies Review*. 24(1): 147–163.
- Jones, Erik (2012). "Italy's Sovereign Debt Crisis". *Survival*. 54(1): 83–110.
- Josephson, Amelia (2020). Understanding Taxes. Erişim Adresi: <https://smartasset.com/taxes/understanding-taxes>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Kagan, Julia (2020a). Sales Tax Definition. Erişim Adresi: <https://www.investopedia.com/terms/s/salestax.asp>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Kagan, Julia (2020b). Taxes Definition. Erişim Adresi: <https://www.investopedia.com/terms/t/taxes.asp>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Karluk, S. Rıdvan (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kılıç, Cüneyt ve Bayar, Yılmaz (2012). "Euro Bölgesi Borç Krizinin Türkiye Ekonomisi'ne Olası Yansımaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 1(2): 53–70.
- Kuzu, Mehmet (2014). *Reel Efektif Döviz Kuru Endeksini Etkileyen Faktörlerin Avrupa Borç Krizi Çerçevesinde Analizi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Lee, Vivien ve Sheiner, Louis (2019). What are Automatic Stabilizers? Erişim Adresi: <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/07/02/what-are-automatic-stabilizers/>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.

- Maggio, Marco Di ve Kermani, Amir (2016). *The Importance of Unemployment Insurance as an Automatic Stabilizer* (No. 22625). National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
- Moyen, Stéphane, Stähler, Nikolai, Winkler, Fabian (2019). "Optimal Unemployment Insurance and International Risk Sharing". *European Economic Review*. 115: 144–171.
- Mukoyama, Toshihiko (2013). "Understanding the Welfare Effects of Unemployment Insurance Policy in General Equilibrium". *Journal of Macroeconomics*. 38(PB): 347–368.
- O'Sullivan, Arthur ve Sheffrin, Steven M (2007). *Economics Principles in Action*. Boston: Pearson Prentice Hall.
- Olivares-Caminal, Rodrigo (2011). "The EU Architecture To Avert a Sovereign Debt Crisis". *OECD Journal: Financial Market Trends*. 2011(2): 167–197.
- Opentextbc, (2020). Automatic Stabilizers. Erişim Adresi: <https://opentextbc.ca/principlesofeconomics/chapter/30-5-automatic-stabilizers/>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Paulus, Alari ve Tasseva, Iva Valentinova (2020). "Europe Through the Crisis: Discretionary Policy Changes and Automatic Stabilizers". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 82(4): 864–888.
- Pepino, Silvia (2015). "The Irish Sovereign Debt Crisis". Frenkel, Michael, Karmann, Alexander, Scholtens, Bert (Eds.), *Sovereign Risk and Financial Crisis* (S. 96–120). Palgrave Macmillan UK.
- Picardo, Elvis (2020). The Origins of Greece's Debt Crisis. Erişim Adresi: <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/061115/origins-greeces-debt-crisis.asp>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.
- Pilkington, Philip (2017). "The Irish Sovereign Debt Crisis Post-2009: A Lesson on Why Countries Should Never Enter Into Unsustainable Currency Unions". Bohoslavsky, Juan Pablo ve Raffer, Kunibert (Eds.), *Sovereign Debt Crises: What Have We Learned?* (1. Baskı S. 143–162). Cambridge University Press, Cambridge.

- Politik Akademi, (2014). Euro Krizinin Kurum ve Politika Çerçevesinde İncelenmesi. Erişim Adresi: <https://politikakademi.org/2014/01/euro-krizinin-kurumlar-ve-politikalar-cercevesinde-incelenmesi/>, Erişim Tarihi: 21.04.2020.
- Portekiz Ülke Raporu, (2019). Konya.
- Radcliffe, Brent (2019). The Basics of Tariffs and Trade Barriers. Erişim Adresi: <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/tariff-trade-barrier-basics.asp>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Ray, Michael (2020). Euro-zone Debt Crisis. Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/topic/euro-zone-debt-crisis#ref328831>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.
- Riley, Geoff (2009). Revision - Automatic Stabilisers. Erişim Adresi: <https://www.tutor2u.net/economics/blog/revision-automatic-stabilisers>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- RTE, (2015). Ireland fastest growing EU economy as GDP rises 4.8%. Erişim Adresi: <https://www.rte.ie/news/business/2015/0312/686549-cso-gdp-growth/>, Erişim Tarihi: 08.07.2020.
- Rušáková, Anna ve Semančíková, Jozefína (2016). "The European Debt Crisis: A Brief Discussion of its Causes and Possible Solutions". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 220: 399–406.
- Scheubel, Beatrice ve Stracca, Livio (2019). "What Do We Know About The Global Financial Safety Net? A New Comprehensive Data Set". *Journal of International Money and Finance*. 99: 1–17.
- Schwab, Klaus, Martin, Xavier Sala-i, Greenhill, Robert (2011). The Global Competitiveness Report 2011 - 2012. *The World Economic Forum*. Erişim Adresi: http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2011-2012/?doing_wp_cron=1597615267.5312108993530273437500
- Sezgin, Zafer (2012). "Küresel Krizin İkinci Perdesi: 2011 Avrupa Borç Krizi". *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 4(2): 141–150.
- Stanford, Jim (2015). *Herkes İçin İktisat: Kapitalist Sömürüyü Anlama Kılavuzu*

- (Öncel, Tuncel Ed.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Steiner, Sheyna (2012). Timeline Of European Debt Crisis. Erişim Adresi: <https://www.bankrate.com/banking/timeline-of-european-debt-crisis/>, Erişim Tarihi: 06.07.2020.
- Solsten, Eric, W. Meditz, Sandra (1990). *Spain a country study*, Washington: Library of Congress Cataloging.
- Storey, Andy (2011). Ireland's Debt Crisis: Roots and Reactions. Erişim Adresi: <https://magill.ie/society/irelands-debt-crisis-roots-and-reactions>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.
- Şen, Hüseyin ve Sağbaş, İsa (2015). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Kalkan Ofset.
- Şeren Güler, Begüm ve Çamlıca, Ferhat (2013). "Kriz Karşı Alınan Önlemler". Akçay, Belgin (Ed.), *Avrupa'yı Saran Kriz Avro Bölgesi* (1. Baskı, S. 281–416). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TCMB, (2014). Finansal İstikrarsızlık Nasıl Önlenir? Ankara.
- The Economic Times, (2020). What is Indirect Tax? Erişim Adresi: <https://economictimes.indiatimes.com/definition/Indirect-Tax>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Timurtaş, Mehmet Emin (2015). *Avrupa Borç Krizinin Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerindeki Etkileri*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli.
- Topbaş, Neslihan (2009). "Finansal Kriz Ortamında Bankaların Muhasebe Sistemlerinde Gerçeğe Uygun Değerleme Yönteminin Etkileri". *Bankacılar Dergisi*. 68: 56–64.
- Vallée, Shahin (2014). "From Mutual Insurance to Fiscal Federalism: Rebuilding the Economic and Monetary Union After the Demise of the Maastricht Architecture". *International Economics*. 138: 49–62.
- Van Den Noord, Paul (2019). *Are the Current "Automatic Stabilisers" in the Euro Area Member States Sufficient to Smooth Economic Cycles?* (Rapor). Erişim Adresi: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/634398/IP>

- Verdial, Nuno ve Afonso, António (2019). *Sovereign Debt Crisis in Portugal and Spain*.
- Whelan, Karl (2011). "Ireland's Sovereign Debt Crisis". *UCD Centre For Economic Research Working Paper Series*. 9: 1–23.
- Wijffelaars, M., & Loman, H. (2015a). Eurozone (Debt) Crisis: Country Profile Ireland. Retrieved June 29, 2020, from RaboResearch website: <https://economics.rabobank.com/publications/2015/december/eurozone-debt-crisis-country-profile-ireland/>
- Wijffelaars, Maartje ve Loman, Herwin (2015b). Eurozone (debt) Crisis: Country Profile Spain. Erişim Adresi: <https://economics.rabobank.com/publications/2015/december/eurozone-debt-crisis-country-profile-spain/>, Erişim Tarihi: 01.07.2020.
- World Bank, (2020). GDP per capita (Current US\$) - Italy. Erişim Adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=IT>, Erişim Tarihi: 03.07.2020.
- World Trade Organization, (2020). Tariffs. Erişim Adresi: https://www.wto.org/english/tratop_e/tariffs_e/tariffs_e.htm, Erişim Tarihi: 09.07.2020.
- Yayan, Selin (2012). *Avrupa Borç Krizi ve Küresel Yansımaları*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Yılmaz Esen, Nilüfer (2011). *Portekiz Ülke Raporu*. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.
- Yurtsever, Şükrü (2011). "Investigating the Recovery Strategies of European Union from the Global Financial Crisis". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 24: 687–695.
- Zweimüller, Josef (2018). "Unemployment Insurance and the Labor Market". *Labour Economics*. 53: 1–14.

EKLER

Kodlar Tablosu

<i>Ülke</i>	<i>ISO Ülke Kodu</i>	<i>ISO Dil Kodu</i>	
Almanya	DE	DE	Almanca
Avusturya	AT		
Belçika	BE		
Çek Cumhuriyeti	CZ	CS	Çekce
Danimarka	DK	DA	Danimarkaca
Estonya	EE	ET	Estonyaça
Finlandiya	FI	FI	Fince
Fransa	FR	FR	Fransızca
Hollanda	NL	NL	Hollandaca
İngiltere	GB/UK	EN	İngilizce
İrlanda	IE	GA	İrlandaca
İspanya	ES	ES	İspanyolca
İsveç	SE	SV	İsveççe
İtalya	IT	IT	İtalyanca
Kıbrıs R.K.	CY		
Letonya	LV	LV	Letonyaca
Litvanya	LT	LT	Litvanyaca
Lüksemburg	LU		
Macaristan	HU	HU	Macarca
Malta	MT	MT	Maltaca
Polonya	PL	PL	Lehçe
Portekiz	PT	PT	Portekizce
Slovakya	SK	SK	Slovakça
Slovenya	SI	SL	Slovençe
Yunanistan	GR	EL	Yunanca
İzlanda	IS	IS	İzlandaca
Lihtenştayn	LI		
Norveç	NO	NO	Norveççe
Bulgaristan	BG	BG	Bulgarca
Romanya	RO	RO	Romence
Türkiye	TR	TR	Türkçe

* “UK” / “GB” kodlarının her ikisi de programlarda kullanılmaktadır.

Kaynak: (“Ülke Kodları Tablosu,” 2020)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hüseyin Serdar RAMAZANOĞLU
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 1982 / Bafra
e-posta : hsramazanoglu@cumhuriyet.edu.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2006

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2007	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	Memur
2007	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	İç Denetçi
2011	Cumhurbaşkanlığı	Meslek Memuru (Uzman)
2019	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Memur

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı YDS (93,75) YÖKDİL (93,75)